

HOFFENBERG & TRAPS ETABL. KJØBENHAVN.

101 KØBENHAVNS BIBLIOTEKER
bibliotek.kk.dk

4959708970

46.37 Rosenborg Slot

KBH

MAG

Historiske Efterretninger

om

ROSENBORG

samlede af

Dr. P. Brock,

Inspektør ved de danske Kongers kronologiske Samling
paa bemeldte Slot.

I.

Det 17de Aarhundrede.

Med et Portræt af Hans Rostgaard.

Kjøbenhavn.

Lehmann & Stage.

1881.

HB
hma

103 VII.D.

09.4637 Rosentorg Slet br

MAG kbh

ex. 2

KØBENHAVNS
RÅDHUSBIBLIOTEK

Historiske Efterretninger

om

ROSENBORG

samlede af

Dr. P. Brock,

Inspektør ved de danske Kongers kronologiske Samling
paa bemeldte Slot.

I.

Det 17de Aarhundrede.

Med et Portræt af Hans Rostgaard.

Kjøbenhavn.

Lehmann & Stage.

1881.

10

Histories of the

ROSENBERG

of

Dr. F. Brock

the 17th century

and the 18th century

Hoffensberg & Traps

Hoffensberg & Traps Etabl. Kjøbenhavn.

Forord.

Skjøndt den Tid ikke ligger saa fjern, da Rosenborg endnu blev beboet af den kongelige Familie og blev benyttet ved festlige Lejligheder, er Erindringen om, hvad der er passeret her i Aarenes Løb, dog allerede næsten aldeles udvisket. Det turde derfor, i Betragtning af vore Dages levende Sands for Fortidens Minder, være af Interesse at samle de spredte Efterretninger om det Liv, som har rørt sig her, og lytte til, hvad disse Mure kunne fortælle om svundne Tider, saa meget mere, som Slottets Betydning som historisk Ramme om de nationale Skatte, der opbevares her, derved yderligere vil falde i Øjnene. Opmuntret af Hr. Kammerherre Worsaae har jeg derfor troet at burde udgive nærværende Bidrag til Rosenborgs indre Historie, som jeg i en længere Aarrække har samlet fra trykte og skrevne Kilder.

For at have passende Afsnit indenfor hver Konges Regeringstid som Holdépunkter har jeg, som det vil bemærkes, forsøgt saavidt muligt at gruppere Begivenhederne om de paagjældende Slotsforvaltere, saaledes at disses Biografier herved tillige indeholde en Udsigt over, hvad de have oplevet i deres Funktionstid. De i de forskjellige Efterretninger omtalte Personer, af hvilke der opbevares Portrætter i Samlingen, ere, forsaavidt de ikke høre til den danske Kongefamilie, den første Gang de nævnes, anførte

med Kursiv, og i en Note er der gjort opmærksom paa, at deres Billeder findes paa Slottet.

Kilderne ere anførte i Noter under Texten, til hvilke der ogsaa er henvist, hvad der ikke, uden Skade for Sammenhængen i Fremstillingen, kunde optages i denne. For at undgaa uforholden Vidtløftighed har jeg undladt at citere Christian den Fjerdes Kalendere og hans af Molbech samt Bricka og Fridericia hidtil udgivne Breve ligesom ogsaa de endnu ikke udgivne Breve fra denne Konge, forsaavidt de findes i den Molbechske Afskriftsamling i det store kongelige Bibliothek.

Kjøbenhavn den 18. Maj 1881.

P. Brock.

Christian den Fjerdes Tid.

1606—1648.

Til Kjøbenhavns Slot hørte der fra ældre Tid af en kongelig Lyst- og Frugthave, som laa i Nærheden af Nikolajkirke paa det Terræn, der nu indtages af Dybensgade (tidligere kaldet Delfinstræde¹⁾, Laxe- og Hummergade samt Holmens Kanal (oprindeligt Størrestræde); denne Have, i hvilken der var en Ringrendebane, blev imidlertid i Christian den Fjerdes Tid udlagt til Byggegrunde, og paa dens Plads blev der opført Boliger for Kongens Skibsfolk²⁾. Christian den Fjerde besluttede derfor at anlægge en ny Have, som kunde træde i Stedet for den ældre, og købte i dette Øjemed i Aaret 1606³⁾ endel udenfor Kjøbenhavn mellem den daværende Nørre- og Østerport liggende Smaahaver og Grunde, 41

¹⁾ O. Nielsen, Kjøbh. Dipl. III. S. 669, 671.

²⁾ Wolf, Encomion regni Daniæ, S. 159—160.

³⁾ Havens Anlæggelse og Rosenborg Slots Opførelse sattes tidligere urigtig til Aaret 1604, jvfr. Cunradi Aslaci Oratio theol. hist. 1621, Suhms Saml. I. 2. S. 165, Friis Saml. S. 366.

i Tallet¹⁾. Udgiften ved Købet af disse Jordstykker og de paa dem staaende Bygninger udgjorde 14209 Daler, heri indbefattet et Beløb af 300 Daler, som Kongen betalte Staden for Jordskylden²⁾, og som ifølge Magistratens Bestemmelse af 29. September 1606 skulde være »en evig Hovedstol og hos en vis og vederhæftig Borger her i Byen paa Rente udsættes.«³⁾

Til første Bestyrer af den nye kongelige Have blev **Markus Wiblitz** udnævnt den 9. Juni 1606⁴⁾. Han skulde ifølge sin Bestalling navnlig føre Tilsyn med Urtegaardsmanden⁵⁾, modtage af denne de Penge, som indkom ved Salget af Urter, og aflægge Regnskab for Havens Indtægter og Udgifter; hans Løn blev bestemt til 50 Daler aarlig, 7 Daler i Kostpenge maanedlig og en sædvanlig Hofklædning.

¹⁾ Kjøbh. Dipl. I. Nr. 389, 393, 394, Friis S. 2—5. Enkelte af disse Havers Ejere fik samme Aar Skjoder paa Huse i Kongensgade og ved Slotsholmen, jvfr. Kjøbh. Dipl. II. Nr. 630, 632, 636, 637, 638.

²⁾ Friis S. 4—5, jvfr. Kjøbh. Dipl. I. S. 614, 626.

³⁾ Kjøbh. Dipl. I. Nr. 394, jvfr. Nr. 390.

⁴⁾ Friis S. 5—6.

⁵⁾ Af Urtegaardsmænd i Markus Wiblitzes Tid nævnes 1606 **Sebastian Lochhammer** (Friis S. 51); i de nærmest følgende Aar indtil 1620 omtales **Hans König**, der den 18. Maj 1602 var bleven ansat som Gartner ved de tvende Haver ved Københavns Slot fra Fastelavn samme Aar at regne, men som senere blev ansat ved den nye Lysthave, hvor der i Aarene 1608 og 1609 blev bygget en Bolig til ham, og hvor han havde en aarlig Løn af 60 Daler foruden 10 Daler til Hdebrændsel (Friis S. 44, 45, 52, 53, Lassens Saml., Kjøbh. Dipl. II. Nr. 605, I. S. 606); han omtales i Kongens Kalender for 1620, hvor det under 26. Februar hedder: Gav jeg Hans Urtegaardsmand 20 Dl. in Sp. til Tærepninge til Lante Brunsvig, hvor han skal købe mig nogle Haveurter; 1617 nævnes **Melchior Rubbert** med 5 Svende (Friis S. 46, 53, Lassens Saml.); 1620 omtales **Morten de Lakuder** med en aarlig Løn af 100 Daler (Lassens Saml.).

Da Markus Wibnitz fik sin Bestalling, havde man allerede begyndt paa forskellige Arbejder i den nye kongelige Have, blandt Andet paa Opførelsen af et større Lysthus, der antages at have ligget omtrent der, hvor nu Herkulespavillonen ligger¹⁾, men Opførelsen af selve Hovedbygningen blev først paabegyndt i Aaret 1610²⁾; Arbejdet gik imidlertid kun langsomt³⁾ og synes ikke at være blevet fuldstændig tilendebragt før omtrent 1625⁴⁾. Kongen aflagde dog allerede i denne Periode ikke saa sjældent Besøg i Haven, ligesom han ogsaa gjorde Gjæstebud og modtog Gesandter i Audients der. *Sigvard Grubbe* omtaler saaledes i sin Dagbog, at han tiligemed sin Hustru Hildeborg den 28. Maj 1606 om Aftenen spiste i Haven hos Kongen og Dronningen, og at han endvidere var til Middag der hos Kongen den 18. Juni 1608⁵⁾, og Eske Brock beretter i sin Dagbog, at han den 21. og 22. Juli sidstnævnte Aar

¹⁾ Friis S. 6.

²⁾ Friis S. 16.

³⁾ Under 27. November 1619 skriver Kongen saaledes i sin Kalender: Blev med Peter Isack handlet, at han skulde male den Stue i Haven over Vinterstuen for 1600 Daler, hvorpaa han haver bekommet 1200 Daler (herved sigtes vistnok til Værelserne i den mellemste Etage, jvfr. Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 9 Anm.), og under 4. December samme Aar: Gav jeg en Kjøbmand 687 Daler for noget forgyldt Læder, som kom i Haven til Salen. — Ogsaa et Par andre Arbejder vedrørende Haven nævnes i Kongens Kalender for 1618; under 7. Marts hedder det saaledes: Blev Morten Køge lovet 60 Daler for Vaskerhuset og Porthuset i Haven at nederbryde og det igjen at opsætte, og under 21. Marts: Gav jeg Anders Stenvinkel 100 Daler paa Haanden for den Brønd i Haven.

⁴⁾ Friis S. 39.

⁵⁾ Danske Magazin 4. R. 4. B. S. 23, 28. Sigvard Grubbes Portræt, malet 1613, findes paa Rosenborg. Brock, Den oldenborgske Kongeslægt, S. 25—26.

var »Kongelig Majestæts Gjæst i Haven«, og at han den første Dag havde en temmelig stor Rus, men den følgende en noget mindre¹⁾. Den 1. August samme Aar maa Christian den Fjerde atter have været i Haven; thi han skriver i sin Kalender under denne Dato: »Markus (Wiblitz) for nogle Gjæs 5 Mk. 4 Sk. og drog siden derfra til Frederiksborg«. Den 22. Juli 1615 deltog Grubbe i Kongens prægtige Gjæstebud i Haven, og den 8. April 1616 spiste han til Middag hos Kongen sammesteds, hvor der blev drukket »mere end tilstrækkelig sød Vin.«²⁾ Et Vidnesbyrd om Kongens Ophold der paa denne Tid er ogsaa en af ham den 20. April 1616 derfra udstedt Skrivelse. Atter den 11. Juni samme Aar havde Kongen Gjæster til Middag i Haven, nemlig Grubbe, Jochim Staldmester, Hertug Ulriks meklenborgske Kantsler, *Predbjørn Gyldenstjerne* og Eske Brock; »vi drak udmærket«, skriver Grubbe i sin Henrykkelse³⁾. Den 28. Maj 1617 vare tvende fremmede Sendebud, »En fra Gustav af Sverig ved Navn Aage Axelsen« og »En fra Kurfyrstinden af Brandenburg ved Navn Werner Behr«, ifølge Kongens Kalenderoptegnelser »til Gjæst udi Haven udenfor Kjøbenhavn.« I Februar 1620 var Grubbe atter hos Kongen sammesteds⁴⁾, og under 20. September samme Aar har Christian den Fjerde optegnet i sin Kalender, at han fra Kjøbenhavn drog ud i Haven; Opholdet her var imidlertid kun kort, idet han allerede den næste Dag tog til Frederiksborg, hvor han

¹⁾ Vedel Simonsen, Eske Brocks Levnetsbeskrivelse S. 59.

²⁾ D. M. a. St. S. 43, 44.

³⁾ D. M. a. St. S. 45, jvfr. Vedel Simonsen a. St. S. 112. *Predbjørn Gyldenstjernes* Portræt findes paa Rosenborg. Brock S. 41.

⁴⁾ D. M. a. St. S. 60.

strax efter blev syg, den 30. endog i den Grad, at der var stor Tvivl om Livet. Den 29. April 1621 hørte Grubbe en Prædiken i Kongens Have og deltog i det Gjæstebud, som Christian den Fjerde gjorde der for nogle af Borgerskabet, som tre Dage iforvejen havde skudt med ham om en Oxe udenfor Byen¹⁾. Den 17. August samme Aar træffe vi Kongen af Bøhmens Gesandt Hr. von Dona som Christian den Fjerdens Gjæst i Haven²⁾, og St. Hansdag 1623 gjorde Kongen et Gjæstebud der, hvori Grubbe deltog³⁾.

Om Havens og Slottets Udseende i det her nævnte Tidsrum haves en Beretning af en fremmed Fyrste, Christian den Yngre af Anhalt, som i sin Dagbog har optegnet Følgende om sit Besøg her den 4. Marts 1623⁴⁾:

Vi begave os derpaa til Kongens Have, som ligger udenfor Byen; Lysthuset deri er nok værd at se; det er en smuk Bygning, opført af brændte Mursten. Der er for det Første et stort Værelse med Gulv af sorte og hvide Marmorfliser og med en Kamin af lutter Marmor, prydet med Figurer af Alabast. I dette Værelse findes der Portræter af Kongen og hans Søsken og nogle af deres Forfædre. Ved Siden heraf er der et lille Værelse, der er helt forgyldt indvendig og malet med brogede Farver⁵⁾.

Derfra begave vi os op i en stor Sal, der er i

¹⁾ D. M. a. St. S. 63 og Kongens Kalender.

²⁾ Kongens Kalender.

³⁾ D. M. a. St. S. 67.

⁴⁾ Tagebuch Christians des Jtngerens, Fürst zu Anhalt, S. 95—96, Friis S. 366—368.

⁵⁾ Herved menes maaske Christian den Fjerdens Audientssal, jvfr. Ogiers Beskrivelse 1634, og hans Sovekammer; sidstnævnte Værelses Loft er for en Del forgyldt og dets Vægge betrukne med guldblommet Mor.

øverste Stokværk, og som er prydet med smukke Malerier, der fremstille hele Menneskelivet, og med Figurer af Gibs; denne Sal er hvælvet foroven og uden Søjler; den har to Marmorkaminer¹⁾.

Der er en Altan paa Taget med en smuk Udsigt²⁾. I Kongens Værelse er der en Vinde, ved Hjælp af hvilken Hans Majestæt selv kan hejse Broen over Graven op og ned³⁾.

Der er ligeledes en kunstig Indretning, ved Hjælp af hvilken man kan tale med en Anden, uden at de Omkringstaaende kunne høre det i 15 Skridts Afstand⁴⁾; ligeledes en Stenovn af bløde, hvide, norske Sten, som afgiver meget stor Hede uden at springe.

Ved Siden heraf er der et lille Kabinet, i hvilket der er nogle japanske Sabler, Knive og Tæpper, ligesom ogsaa Malerier og Billeder.

Badstuen er indvendig helt fortinnet og smukt bygget, forsynet med alt Tilbehør og Baderedskaber af Sølv.

I Kjøkkenet er der et Ildsted, paa hvilket man ved Hjælp af en særegen Indretning skal kunne koge Maden hurtigere og med ringe Ild.

1) Riddersalen, jvfr. Ogiers Beskrivelse. De her nævnte Malerier, der først bleve borttagne i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, da Frederik den Fjerde gav Salen det nuværende prægtige Stukaturloft, omtales i det af Holck udgivne Inventarium over Rosenborg fra Christian den Femtes Tid, 2. Oplag, S. 96, Nr. 28, jvfr. Friis S. 35—39.

2) Denne Altan, der ogsaa omtales 1654 af Wolf i hans Encomion S. 374—375, er afbildet paa en i Kobberstiksamlingen opbevaret Tusktegning, der fremstiller Kjøbenhavn, set fra den hollandske Flaade paa Rheden 1658.

3) Jvfr. Ogiers Beskrivelse. I Holveks Inventarium, 2. Oplag S. 130 nævnes i Dronningens Gemak (Christian den Fjerdes Audientssal): En Jernvinde, som Kong Christian IV har ordineret til at opvinde Rosenborg Bro med, og i Resens haandskrevne Atlas fra 1688 S. 506 omtales det ogsaa, at Kongen fra sit Sovekammer kan hejse Broen op og ned.

4) Talerøret.

Sølvkammeret, der hører til Havehuset, er temmelig godt forsynet, for at det ikke skal være nødvendigt at ty til det, der er paa Kjøbenhavns Slot.

Da vi gik ned, saae vi en indisk Bærestol, næsten i Form af en Seng, i hvilken de pleje at bære deres Konger¹).

Haven er smuk, temmelig stor og i det Indre hist og her prydet med Lysthuse og Billedstøtter.

Der er et lille, rundt Lysthus, til alle Sider forsynet med Vinduer; deri er der et smukt Marmorbord, 14 Spænd langt, indlagt med andre Stene. Fødderne ere ogsaa af broget Marmor. Der er to kjødfarvede og hvide, lakerede japanske Skjolde. Foran dette Hus stode to Kanoner paa en Pæl, hver paa sin Lavet og vendende i modsat Retning af hinanden, saaledes at naar den ene var afskudt, drejede den anden sig omkring.

Løvrigt var der paa forskjellige Steder i Haven og i Havehusene mange Kanoner²).

Blandt Andet have vi i et lille Lysthus set en optrukken Bro, som Hans Majestæt ved Hjælp af en Nøgle, der skrues paa en Stang, kan lukke op; naar dette er sket, falder den ned mod Kongen, men den har en Jernfjeder, som, saasnart Hans Majestæt er gaaet over, atter løfter Broen i Vejret, saa at den af sig selv falder tilbage i Slottet.

Ligeledes saae vi bemeldte Fyrstes Hus, som er bygget af lutter Sten, som have været huggede til en svensk Kirke i Kalmar og ere blevne førte til Danmark istedetfor Skibsballast.

¹) Sandsynligvis hjembragt Aaret iforvejen fra Ostindien af Ove Gjedde.

²) Ifølge Blom, Christian IV's Artilleri S. 9, synes der i bemeldte Konges Tid baade at være blevet skudt med Kanoner og kastet med Morterer i Rosenborg Have; i Christian den Femtes Tid blev der kastet Granater i Haven, og endnu under Frederik den Femtes Regering blev der anstillet Skydeforsøg sammesteds.

Derfra begave vi os til Laboratoriet eller Destillerhuset, som er forsynet med mange og forskjellige kostelige Extrakter, for hvilke Kongen nærer stor For­kjærlighed.

Det skal endnu tilføjes, at Fyrst Christian den følgende Dag, den 5. Marts, besøgte Gjethuset, hvor han saae den senere i Haven opstillede Gruppe, der fremstiller Løvens Kamp med Hesten¹⁾.

Kort efter Fyrsten af Anhalts Besøg blev Markus Wiblitz, efter 17 Aars Tjeneste som Forvalter i Kongens Have²⁾, den 8. April 1623 beskikket til Fiskemester i Kjøbenhavns og Frederiksborg Len³⁾, men han forblev

¹⁾ Denne Gruppe, der omtales i et Brev fra Christian den Fjerde af 5. Oktober 1618, var bleven paabegyndt 1617 af Peter Husum og blev efter hans Død fuldført 1624 af Jørgen Wulff, jvfr. Friis S. 49—51.

²⁾ Markus Wiblitz nævnes ofte i Regnskaberne og Kopibøgerne (Friis S. 7, 11, 29, 30, 32, 33, 34, 40, 46, 47, 55, 141), i Christian den Fjerdes Kalendere (21. Januar 1608: Leveret Markus udi Haven 20 Daler, 16. April 1608: Gav jeg Markus for et Par Støvler 3 Daler, 1. August 1608: Markus for nogle Gjæs 5 Mk. 4 Sk., 3. September 1608: Sendte Markus 137 Daler 1 Mk. 11 Sk. fra Kjøbenhavn for Karper, som bleve solgte sidstforleden Herredag, 26. Juli 1620: Annammede jeg af Markus i Haven 60 Daler Kurant for tvende Øxne, 30. April 1621: Annammede jeg af Markus 483 Daler 2 Mk. 16 Sk. Kurant for noget Smør, han solgte, 19. December 1621: Annammede jeg af Markus for Fisk 78½ Daler, item for Smør 518 Daler, Daleren til 5 Mk.) og i hans Breve (13. April 1620: Samme Smør skal Markus i Haven tilstilles, 12. Februar 1621: Markus skal sende en af de tolv lange Bøsser, som hænge i min Stue i Haven ved Kjøbenhavn, til Sadelmageren paa Frederiksborg, han skal gjøre »Holffter« til de samme, 5. Maj 1621: Smørret, som slaaes paa begge Lade­gaardene, skal efterhaanden forskikkes til Markus, som det skal sælge, samt 14. Juli 1623, jvfr. ovenfor). — Han havde et Par Ejendomme i Kjøbenhavn (Kjøbh. Dipl. I. S. 623, 624, jvfr. III. Nr. 129).

³⁾ Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarkivet 1872, S. 128.

dog endnu nogen Tid i sit forrige Embede, idet han først den 14. Juli¹⁾ fik Befaling til at tilstille Slotsfogden paa Kjøbenhavns Slot, Hans Schmalkall, Hovednøglen, »saa at han kan uformodendes komme i Haven at erfare, hvorledes i Haven og Stalden holdes Hus.« Han døde den 18. Maj 1628²⁾.

Forinden vi gaa over til at omtale Markus Wiblitzes Eftermand, skulle vi kortelig nævne et Par Funktionærer, som vare samtidige med ham i Haven. Ved det af Fyrst Christian af Anhalt omtalte Laboratorium eller Destillerhus, der var blevet opført 1609³⁾, nævnes saaledes allerede 1610 Husumeren Dr. Peter Diderik Paynck, der tidligere havde været i Kejsler Rudolff den Andens Tjeneste, som Destillerer. Han var meget anset som Kemiker og har efterladt sig en Mængde Recepter, der tildels vare meddelte ham af kongelige og adelige Personer, og som endnu opbevares i det store kongelige Bibliothek⁴⁾. Stillingen som Forstander for Laboratoriet i Haven synes han at have beklædt til sin Død 1645⁵⁾.

¹⁾ Molbech, Christian IV's Breve, I. S. 135.

²⁾ Grundtvig a. St. — Den Grund, Markus Wiblitz havde iboet udenfor Nørreport, blev den 25. Februar 1632 tilskjødet Gartneren ved Rosenborg Mester David König, jvfr. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 129.

³⁾ Friis S. 46.

⁴⁾ Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist. I. S. 154—155, jvfr. Mansa, Folkesygd. Hist. S. 335, Anm.

⁵⁾ Resen, Inscr. Haffn. S. 221. — Peter Paynck omtales ofte i Christian den Fjerdes Breve, saaledes 11. April 1620 (der staaer paa Frederiksborg en ganske Høb Glasflasker med adskilligt Vand, hvilke med god Lejlighed Destillereren derfra skal hente og dennem efterhaanden med Nyt renovere), 5. Maj 1621 (Peter Paynck skal ikkun blive i Kjøbenhavn, han skal forfærdige spiritum sulphuris og den hid til Nykjøbing til Fru Moder forskikke), 15. Februar 1627 (Peter Paynck skal mig tilskikke

Foruden Destillereren var der ogsaa en Apotheker i Haven; den 5. April 1619 blev saaledes Peter Gagel-

endnu et Foder med allehaande Elixir af dem, han færdig haver, og dem vel forvare), 26. April 1633 (der er nogle condita in laboratorio udi Haven ved Kjøbenhavn udaf Valnødder, Muskatnødder, Citronskaller og »Kyssebærmos«, hvilket skal med hoføjede Seddel forskikkes hen til Hofmesterinden paa Frederiksborg), 27. Oktober 1633, paa Tydsk (Peter Paynck skal tilstille Prinds Christian to Flasker med spiritus vini og fire Flasker med Elixir, og naar han har Mixturen færdig, skal han tilsende ham to Flasker deraf til at vaske Benene med), 15. November 1633, paa Tydsk (naar Lejlighed forefalder, skal Peter Paynck sende en Flaske gul aqua vitæ og to Flasker Citron-Elixir til Skanderborg), 29. November 1633 (Peter Paynck skal sende til Skanderborg med denne Brevviser tvende Flasker Annis-Elixir), 30. Maj 1634 (her nævnes han blandt dem, der i Anledning af Prinds Christians Formæling skulle have Æresklæder), 8. November 1634 (Rentemestrene skulle fra Sundet forskaffe et Oxehoved rhinsk eller fransk Brændevin, som skal leveres Peter Paynck), 16. Februar 1635 (efter endel Recepter er af Kongen tilføjet: Dette skal strax sendes frem med det Andet, og hvad som Peter Paynck ikke haver, det skal udtages paa Apotheket), 26. April 1635, paa Tydsk (Peter Paynck skal fylde en Tinbøsse med spiritus vini og levere den i Kongens Værelse), 8. August 1635 (Peter Paynck skal præparere Noget efter en Opskrift og beholde det hos sig, indtil han faaer nærmere Besked), 26. eller 30. August 1636, jvfr. Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. XXI--XXII og Georg Carstensens Figaro 1841, 2 B. Sp. 247 (der skal gjøres et lidet Flaskefoder til Grev Valdemar Christian efter Peter Payncks Anordning), 15. November 1636, paa Tydsk (Peter Paynck skal sende en Flaske paa tre Potter med elixirium citri til Kjøbenhavns Slot), Januar 1637, paa Tydsk (Peter Paynck faaer Ordre til at se til Slotsforvalteren i Haven Peder Nielsen, der er bleven syg, og gjøre for ham, hvad han formaer), 14. Marts 1639 (Kongen forlanger at vide, hvormeget der gaaer med om Aaret til Kul til Peter Paynck), 26. December 1639 (Peter Paynck skal fylde nogle Flasker med Annis-, Citron- og Kardemumme-Elixir), 21. Juni 1640 (Christian den Fjerde sender et Parti Kanelbark, som skal tilstilles Peter Paynck til at forbruges til Kongens Fornødenhed), 2. Juli 1640 (der skal sendes en Jagt til Glücksburg med endel Sager fra Peter Paynck, hvilke fejlagtig ikke vare blevne oversendte til

man beskikket til Hofapotheker fra Paaske 1618 at regne med en aarlig Løn af 60 Rdlr., to sædvanlige Hofklædninger samt Kostpenge maanedlig til sig selv

Kongen med Skibet Spes), 10. August 1640, tildels paa Tydsk (der skal strax anskaffes til Kongens Brug 4 Lispund godt Topsukker, 200 Citroner og 150 Pommerantser; Sukkeret skulle Rentemestrene skaffe Peter Paynck, og Akvaviten skal han levere Kongen imorgen her paa Rosenborg), 21. Februar 1641 (Korfits Ulfeldt skal tilkjendegive Peter Paynck, at den Annis-Elixir, der sidst kom til Koldinghus, smager saa forbrændt, at den ikke kan bruges, hvorfor han strax skal skaffe en anden hid), 27. Februar 1641, jvfr. Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. XXXIV (Peter Paynck skal fylde Grev Valdemar Christians Flaskefoder med Allehaande, som han plejer, og sende Kongen et Parti Jordbærvand), 26. April 1643 (i dette Brev omtaler Kongen Peter Payncks Søn), 21. Juni 1643 (her omtaler Kongen Peter Payncks »Lossomendt«), 5. Januar 1644 (Rigshofmesteren skal skaffe Peter Paynck en Hob fransk Brændevin til at gjøre spiritus vini af, thi skjøndt man kunde skaffe hannem en Hob fordærvet Vin, da giver den lidet, saa at den lønner intet Umagen), 7. Januar 1644 (Peter Paynck skal befales snart at forfærdige en Hob elixiria, aldenstund man om samme Materie altid molesteres), 11. Februar 1644 (Peter Paynck skal befales at forfærdige noget Maveakvavit og sende det over til Fons Præstegaard til Kongen), 12. Oktober 1644 (af det sidste Vand, som er gjort af Sankt Lene Kilde, skal Peter Paynck tilberede mere og have Forraad deraf), 13. Oktober 1644 (Kongen meddeler Rigshofmesteren, at der var oversendt ham Noget fra Peter Paynck samt noget Salpeter), 16. Oktober 1644 (det Salpeter og den Mixtur, som sidst kom over til Skaane til Kongen, er tilstillet denne Brevviser og skal leveres Peter Paynck), 23. December 1644 (der staaer paa Rosenborg i Kongens daglige Kammer et stort Glas med noget Vand, hvoraf den, som er in laboratorio, skal tage en Flaske paa $\frac{1}{2}$ Pot og sende den ud til Frederiksborg til Kongen. — Det skal endnu bemærkes, at Peter Paynck i Aaret 1620 nævnes som Ejer af tvende Boder paa Gammeltorv (Kjøbh. Dipl. I. S. 609), og at han tilligemed Flere den 8. Februar 1621 fik Bevilling til at opføre en Reberbane udenfor Østerport (Kjøbh. Dipl. II. Nr. 728).

og en Dreng¹). At han har boet i Haven, ses, foruden af Regnskaberne²), tillige af Christian den Fjerdes Kalender for 1621, hvor det under 5. December hedder: »Samme Dag infundirede jeg den gule Aqua vitæ, som blev indsat i Peter Gagelmans Lossemente i Haven ved Kjøbenhavn.« Efter en Mellømtid af et Par Aar, i hvilke han ikke beklædte Stillingen som Hof-apotheker, blev han paany beskikket som saadan den 22. December 1630 fra 6. samme Maaned at regne, ligesom tidligere med en aarlig Løn af 60 Rdlr. og to sædvanlige Hofklædninger samt 9 Rdlr. maanedlig i Kostpenge til sig selv og en Dreng³); men den 8. November 1633 blev han afløst af Esaias Fleischer⁴). Hans Pengesager synes senere at være komne i Uorden; den 16. Maj 1635 fik nemlig Byfogden i Kjøbenhavn, Eske Jensen, Brev om at tilholde Peter Gagelman, at

1) Kjøbh. Dipl. II. Nr. 702. — I Aaret 1620 anføres han blandt dem, der vare fritagne for at deltage i Vagterne; det ses ogsaa, at han tillige var Vin- og Øltapper (Kjøbh. Dipl. IV. S. 772). 1623 ejede han en Have udenfor Vesterport (Kjøbh. Dipl. I. Nr. 436) og 1632 købte han et grundmuret Hus paa tre Fag i Nærheden af Læderstræde (Kjøbh. Dipl. I. S. 488).

2) Friis S. 46.

3) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 115. Bricka og Fridericia, Christian IV's Breve, I. S. 85 Anm. 1. — I Breve af 19. December 1631 og 8. Marts 1633 befales han at sende nogle Apothekervarer og Sukkerkandis til Frederiksborg; i en Skrivelse fra Frederiksborg af 15. April 1633 faaer han Ordre til at fylde nogle Tinkrucker og indpakke dem forsvarligt tilligemed tør Konfekt.

4) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 194. Esaias Fleischer fik ifølge sin Bestalling, der først er udstedt den 6. Januar 1636, en aarlig Løn af 300 Speciesdaler, to sædvanlige Hofklædninger og 12 Speciesdaler i Kostpenge maanedlig for sig, en Svend og en Dreng. Det kan imidlertid ikke med Sikkerhed paavises, at han har boet i Haven, skjøndt der i Slotsforvalterbestallingerne fra hans Tid omtales en Apotheke der.

han betaler den Svend, han havde hos sig, medens han stod for Apotheket, efterdi han Pengene paa Renteriet haver paa samme Svend annammet¹⁾, og den 16. Juni 1636 skrev Kongen til Rentemestrene: »Peter Gagelman skal I for Eder lade kalde og hannem dette herhos føjede Brevs Indhold lade forstaa, derhos hannem lade forstaa min Befaling at være, enten strax at søge det blaa Taarn, eller og at stille Kaution at kontentere Kongen af Englands Tjener inden tre Dage. Den ærlige Mand lovede forgangen Aar saa vist, at han det saaledes skulde mage, at ingen videre Klage skulde komme.« Om hans senere Skjæbne savnes Oplysninger.

Markus Wiblitzes Efterfølger som Slotsforvalter blev **Knuud Hansen**, hvis Udnævnelse er dateret den 1. September 1623. Hans Bestalling er mere udførlig end Formandens; det paalægges ham saaledes i denne at have flittig Agt paa Huset og paa, at Intet deri bliver forrykket, ligesom han ogsaa skulde passe paa, at Urtegaardsmanden med sit Selskab udførte, hvad de skulde, og at Intet kom paa de Steder, hvor det ikke skulde hen, samt at Kalk, Sten og Tømmer, naar der var Byggearbejder, blev anvendt paa befalet Maade. Han maatte ikke uden kongelig Befaling lade Noget komme ud af Dammene, Stadsgravene og de hosliggende Søer. Han maatte ikke tilstede Uvedkommende Adgang til Haven, og naar Nogen i Kongens Fraværelse skulde indlades i Haven, skulde han først forespørge sig herom hos Embedsmanden paa Kjøbenhavns Slot, Kantsleren Christian Friis til Kragerup. Han maatte ikke tilstede Urtegaardsmanden, Apothekeren eller Destillereren at

¹⁾ Kjobh. Dipl. V. Nr. 359.

holde noget Lav eller Samkvem i deres Boliger eller at herberge Nogen ved Nattetid eller at indføre Nogen i Haven. Han skulde have Bolig der, hvor hans Formand Markus Wiblitz havde boet, og her maatte han ikke holde Herberge, Gjæsteri, Ølsalg eller sligt. Han skulde aarlig holde Regnskab med Urtegaardsmændene med Hensyn til, hvor mange unge Træer de havde sat og podet i Haven, og hvor stort et Forraad der var af Rosentræer og sligt, som kunde bruges i andre Haver. For Salget af Frugt og deslige¹⁾ fra Haven skulde han aflægge Regnskab; ligeledes skulde han aarlig levere en Fortegnelse over Beholdningen af Sur- og Grønkaal, Agurker og deslige. Endelig skulde han paase, at de Folk, som skulde passe Haven, ikke bleve benyttede til andet Arbejde. Hans Løn blev bestemt til 30 Daler Kurant aarlig og 5 Daler Kurant i Kostpenge maanedlig. Ved den Ed, som han aflagde, forpligtede han sig til ikke at bortlaane, bortgive eller lade forkomme Noget af det, som betroedes ham, hvad enten det var Husgeraad, Drik, Kogt, Speceri, Fiskeri, eller hvad der voxede i Haven, men at forvare Alting vel og holde Døre og Laase vel tillukkede. Ligeledes lovede han ikke at bese eller lade Nogen bese Kongens Sedler, Breve eller sligt, som maatte henligge paa Bordet, heller ikke at tilstede Uvedkommende Adgang til saadanne Steder og Gemakker; endelig forpligtede han sig til flittig at føre Tilsyn med Arbejdsfolkene i Haven²⁾.

Da Knud Hansen tiltraadte sin Bestilling, havde

¹⁾ Den 10. December 1629 blev det tilladt Kongens Urtegaardsmand, at han maatte sælge Frø paa Amagerstorv. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 104.

²⁾ Friis S. 54—55.

Slottet endnu ikke faaet Navnet Rosenborg, idet en Skrivelse fra Kongen af 25. Oktober 1623 endnu betegner sig som udstedt »i Haven«; men nogle Maaneder senere træffe vi Navnet under nogle Breve fra Kongen af 5. og 23. Marts 1624¹⁾, og fra den Tid af anvender han det udelukkende som Dateringsbetegnelse; det gjenfindes saaledes under det næste derfra udstedte Brev af 20. April 1625. I de nærmest følgende Aar opholdt Christian den Fjerde sig imidlertid kun sjældent paa Rosenborg, da Krigen en Tid lang nødvendiggjorde hans Nærværelse andetsteds; de Beparelser, som bleve indførte med Hensyn til Hofholdningen under hans Fraværelse, strakte sig naturligvis ogsaa til Rosenborg, og herom hedder det i Ordinants af 17. Maj 1625²⁾:

I Haven skal Folket afskaffes, saa nær som Mesteren og en Svend i Urtehaven og en Svend udi Kjøkkenhaven; naar Noget udi Kjøkkenhaven skal luges og flyes, skal det ske ved Holmens Folk, som altid brugeligt haver været, eller og med Folk af Birket.

Den Vogn, Knud haver i Haven, skal afskaffes.

Naar Urtegaardsmanden skal have Jorden flyet til Kaal, Rødder og andet sligt, da skal Lensmanden dertil forskaffe hannem Plove.

Efterdi der er ingen Heste udi Haven, og den lamme Smed Intet haver at gjøre, saa skal hannem befales at tage vare paa de Heste, som bruges til Slottet, og derimod en anden afskaffes.

Der hengaaer nu over halvtredie Aar, inden vi atter træffe Kongen paa Rosenborg, idet de næste Breve fra

¹⁾ I det ene af Brevene af 23. Marts siger Kongen, at han »imorger tidlig drager herfra«.

²⁾ Molbech, Christian IV's Breve, I. S. 217—218, Kjøbh. Dipl. V. S. 82, 83, jvfr. Friis S. 56.

ham, udstedte herfra, ere fra 1628, nemlig af 5. Januar 6. Februar, 22. April og 22. Juli¹⁾. Fra samme Aar foreligger der ogsaa Efterretning om et Besøg, som *Kirsten Munk*²⁾, rigtignok under ejendommelige Omstændigheder, aflagde paa Rosenborg; efter hvad Christian den Fjerde beskylder hende for³⁾, skal hun nemlig i September Maaned, da Ligfølget, som havde bivaanet hendes lille Datter Marie Katharinas⁴⁾ Begravelse, skulde tilbords paa Kjøbenhavns Slot, være løben bag ned af Slottet og kjørt med sin Elsker Rhingreven ud i Haven, hvor de skulle være blevne ene sammen indtil langt ud paa Aftenen. Det følgende Aar var Christian den Fjerde ogsaa flere Gange paa Rosenborg; under 7. Januar 1629 har han saaledes optegnet i sin Kalender, at der blev holdt Ret der, og fra den 14. 16. 22. og 24. Marts⁵⁾ samme Aar foreligger der Breve fra ham, udstedte herfra; endelig modtog han her Søndagen den 9. August den engelske Gesandt Sir Thomas Roe, som »proponerede Allehaande«; hans Hverv gik ud paa, dels at bevæge Christian den Fjerde til at foretage en Mægling i Trediveaarskrigen uden dog at overtræde den nylig afsluttede Fred i Lybek, dels til at ophæve de nye Toldpaalæg i Sundet og til

1) Brevene af 6. Februar og 22. Juli i Frederik Urnes Kopibog i Gehejmearkivet.

2) Portræt af Kirsten Munk, malet 1623, findes paa Rosenborg. Broek S. 22.

3) Christian IV's Deduktion mod Fru Ellen Marsvin af 1641 i Suhms Nye Saml. I. S. 126.

4) Königsfeldt, Geneal. Tab. 2 Udg. S. 57 Nr. 58.

5) I Brevet af 24. Marts »A Ma treschere femme kyrstina Muncke« taler han om den Rejse, hvorpaa han idag med Guds Naades Hjælp agter at begynde.

at give Afkald paa de lovede engelske Subsidier¹⁾. Fra Aaret 1630 indskrænke derimod Vidnesbyrdene om Kongens Besøg paa Rosenborg sig til et Par Breve af 1. og 13. Marts, og fra 1631²⁾ og de første ti Maaneder af Aaret 1632 kjendes slet ingen Breve herfra.

Om Knud Hansen i de sidstnævnte Aar endnu har været ansat ved Rosenborg, kan ikke ses med Sikkerhed; i Rentemesterregnskaberne opføres hans Løn, der ses senere at være bleven forhøjet fra 30 til 50 Daler Kurant aarlig, sidste Gang under 24. August 1629, og i et Brev fra Christian den Fjerde, dateret Odense den 4. April 1632, hvori det befales at sætte Ruser i Søerne ved Kjøbenhavn og anbringe de deri fangne Fisk udi den Dam, som ligger udi Haven ved Kjøbenhavn hen ved Vandkunsten, hedder det, at »den, som varer Haven«, skal følge Fiskeren, naar han røgter Ruserne, uden at Navnet paa Tilsynsmanden i Haven angives; men i ethvert Tilfælde benævnes Knud Hansen i Rentemesterregnskaberne under 13. Oktober 1632 »förrige Tilsynsmand i Lysthaven«, og Aaret efter, den 25. Oktober 1633, fik han Brev paa Fuglevad Mølle³⁾ (hvilket Kongen omtaler i en Skrivelse af 7. Juni 1634) efter Johan von Delden, der havde havt den siden 5. November 1629⁴⁾. Da Knud Hansen imidlertid lod baade Møllen

¹⁾ Kongens Kalender for 1629, Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. 1629—1635, S. 113.

²⁾ I en Ordinants dateret Frederiksborg den 12. April 1631 befaler Kongen, at Vinterstuen paa bemeldte Slot skal belægges med sorte og hvide Sten, som ligge paa Gangen, og om de ikke ere nok, da skal der hentes flere ud af Haven ved Kjøbenhavn.

³⁾ Sjøll. Reg. 19. 188.

⁴⁾ Sjøll. Reg. 18. 441.

og den ham ligeledes overdragne Stenhuggergaard ved Lyngby forfalde, og han ikke kunde holde dem vedlige, ligesom ogsaa Naboerne klagede meget over ham, fik Henrik Rosenmeyer, Borger i Kjøbenhavn, den 14. Oktober 1635 Brev paa Møllen med Forpligtelse til at sætte god og ustraffelig Bygning, og den 6. November næstefter blev Knud Hansen beordret til at fratræde de omtalte Ejendomme¹⁾.

Da Knud Hansen efter det ovenfor Anførte saaledes i det Seneste i Oktober 1632 maa være fratraadt sin Bestilling som Tilsynsmand i Haven, har han ikke som saadan oplevet den sørgelige Begivenhed, for hvilken Rosenborg var Skuepladsen, da Righshofmesteren Frants Rantzau, som var forlovet med Kirsten Munks ældste Datter Anna Katharina, druknede i Graven ved Slottet²⁾ eller, som Wolf beretter³⁾, »i et Fiskevand« i Haven; dette skete nemlig den 5. November 1632, nøjagtig paa samme Dag, ved hvilken Helvader i sin astrologiske og prognostiske Kalender for 1632, som han efter Sædvane havde indleveret til Kongen i December 1631, havde anbragt Bogstaverne GBFRJA, hvilke skulde betyde: Gud bevare Frants Rantzau 1 Aar⁴⁾. Christian den Fjerde, der ved Efterretningen om Ulykken, som fandt Sted Kl. 11 om Aftenen⁵⁾, ilede til, kom selv i stor

1) Sjæll. Reg. 19. 361—362, Nyrop, Strandmøllen S. XXVI, Kjøbh. Dipl. V. Nr. 380. Henrik Rosenmeyer døde nogle Aar efter, da hans Enke Margrethe omtales 1641 og 1642 (Kjøbh. Dipl. V. Nr. 538, 569).

2) Resens haandskrevne Atlas S. 538, Hofman, Danske Adelsmænd I. S. 104.

3) Encomion regni Daniæ S. 375.

4) Mansa, Folkesygd. S. 308, 309, Anm.

5) Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 65.

Livsfare, idet han lagde sig ned paa Jorden for at se, om der kunde ydes Hjælp, og var nær styrtet i Vandet, hvis ikke Kjøkkenmesteren havde grebet ham ved den højre Haand¹⁾. Rantzaus Lig blev »med stor Proceß om høy Lius Dag« ført til hans Gaard i Kjøbenhavn, og ved hans Ligbegængelse, som nogle Uger efter fandt Sted »med stor Proceß« i Nikolaj Kirke, var Hans Maje-stæt med den kongelige Familie tilstede²⁾. Kongen, der

¹⁾ Fridericia, S. 82, Anm. 1.

²⁾ Wolf og Hofman, a. St. — Anna Katharina, der døde den 20. August 1633 af Sorg over sin Fæstemands Bortgang, antages at være Forfatterinden til det i Peder Syvs Viser, Udg. 1787, S. 729—732, optagne Sørgedigt, i hvilket Begyndelsesbogstaverne af hvert Vers danne hendes Navn, og som lyder saaledes:

1. Ald verdslig pragt, Med ald sin herlighed, Er snart ombragt. Det maa jeg give magt, Og forandret til fortræd: Thi den som meener i aar, At han staar, Om han end frygter GUD, Kand dog snart faa bud, At han skal herfra, Lade glæden staa, Hvad er da verden at lide paa?

2. Nu stod jeg vist med glæden i min haand, O JEsu Christ, Hvor snart er glæden mist! O hvor skiønt er lykkens baand! Jeg meente det holdt fast, Men det brast, Udi et øyeblik, Fik strax en anden skik; Ald min fryd og skemt, Hastelig blev temt, Og som en syvn forglemt.

3. Nu var fast tid, At glemme ald min sorg, Nu slog jeg lid, At lykken var mig blid; O Fortuna du falske borg. Jeg efter hans villie fand, Fanged an med fryd igien, Og jage sorgen hen, Da kom stor ry, Over land og by, At min sorg angik paa ny.

4. Ald lyst foor hen, Ald verden blev mig leed, Ey verdslig ven kand rejse mig igien, Dødsens pile slog mig ned: Thi den jeg havde ret kier, Og var værd, At holdes for en ven, Tog døden pludslig hen, At jeg unge blood Miste strax mit mood, Da jeg meente best jeg stood.

5. Christelig og vel, Drev han sin alders tid, At sind og siel Elskte GUD, ræt og skæl, Mod hver mand var from og blid. Thi fortryder mig ret hiertelig, At saadan ædelt hiert' Skulde hendes saadan smert', Ja saa ynkelig udaf dødsens svig, Overfaldes uformod'lig.

omtaler Rantzaus Død i et Rosenborg den 7. November dateret Brev med følgende Ord: »Deß Reiihxhoffmeisters

6. Ach bittre død, Hvi gjorde du det mord? Den angst og nød, Har gjort' min' øyne rød, Ach hvad har jeg da gjort! Ald min natur blev forventd Og bespendt Med angst runden om, Da saadant for mig kom, At jeg miste brat, Den ædle skat, Som kom mig for dag og nat.

7. Thi maa med mig Enhver bekiende vel, Du død gjør lig Den fattig med den rig, Og tar uden forgiel; Dog naar GUD give vil Sit lov dertil, Med dig maa dandse hen Baade fiende, frende og ven. Ja i alle land, Hverken kvind' eller mand, Kand undgaa dødsens hand.

8. Hvo mig har kiend, See mig alvorlig an, Om jeg er den I denne min elend, Som mig kiendte for hver mand. Jeg maa bestaa det er sandt, Jeg var vant At elske ær' og løst, Nu har jeg mist min trøst, Udi et øyeblik, Han drak den drik, Hvorved ald min lyst forgik.

9. Ald min gestalt fra hoved indtil fod, See hvor den faldt, Ved dødsens streng' gevalt; Thi forvandlet sig mit blod: Jeg som var rosenrød, Seer nu en død Meer' lig i farv' og hud, Ach mig bedrøved brud, At den dødsens mord Og ulykke stor Ramte mig om mit hierte-noor!

10. Raaben og skrigen har gjort mit hierte mat, Mit hoved sygt, Mine øjne saa dislig, Som mig døden havde fat, Legemet mister sin kraft, Det har haft, Som den til grav far hen, Jeg længes til min ven, Eja var jeg nu der, Hvor min aller-kierest er, Det var min hiertens begier.

11. Jammer og graad Er bleven min musik, Jeg er for-raad af dødsens gift og braad, Og forgiven af hans drik. Ach kunde jeg ønske mig Sandelig, Ret strax at fare hen, Til min udvalde ven; Thi jeg veed med skiel, At det gaar hannem vel, Og GUD haver giemt hans siel.

12. Naar findes den, Mig lær taalmodigheds konst; Bort er min ven, Jeg sørger her igien, Min begjer' er omsonst. End-dog jeg udøser klag, Nat og dag, Og er al min begiær, At komme hvor han er; Men dog lever jeg nu, Med en sorrigfuld hu, Som en eenlig turteldu.

13. Ade god nat, Far vel du prægtig blod, Jeg er nu mat, Før dig min ædle skat, Du gjorde mig altid got: Om det mig nu forlagt var, Og stod for, at leve her endnu, Steds' est du mig i hu; Thi du varst min beste ven, Jeg var ogsaa din igien, Det tvinger mig til Graven hen.

vnuermudtlicher tödtlicher hintriidt wiirdt mich viill molestias causiren«, lod sig iøvrigt ikke ved denne Begivenhed afholde fra i den nærmest efterfølgende Tid at besøge det Sted, til hvilket et saa sorgeligt Minde knyttede sig, men han opholdt sig endog ret hyppigt her den Vinter; den 22. November tilskriver han saaledes herfra Byfogden i Kjøbenhavn om at skaffe Gibsere til at arbejde paa Rosenborg, hvor de skulde møde »strax efter fem slet om Morgenen«, og den 28. samme Maaned Vinskænken paa Kjøbenhavns Slot Morten Sorg om at sende endel Vin, Øl og en Bimpel Vineddike dels til Kongens egen Kjælder paa Rosenborg, dels til Kjælderen under Badstuen sammesteds. Der havest endvidere Breve fra Kongen daterede Rosenborg den 21. Januar, 11. og 19. Februar samt 11. og 24. Marts 1633. I Brevet af 19. Februar befales Rentemestrene at give Holmens Maler Tilhold om at rense Panelværket i Kongens Dagligstue paa Rosenborg for det Støv, som var kommet derpaa, medens der blev bygget, samt at fernissere Panelværket paany og opfriske Malingen, og i Skrivelser af 24. Marts gives følgende Regler for Haven:

Mester David¹⁾ skal dele Haven mellem sig og sine

Anna Katharinas pragtfulde Bønebog, i hvilken hun paa det første Blad har skrevet: *Dieu console mon Ame Anna Catharina le XX Juin 1633*, og som omtales i Hølecks Inventarium, 2. Oplag, S. 50 Nr. 16, opbevares endnu paa Rosenborg, jvfr. Brock, S. 22—23.

¹⁾ Mester **David König**, Gartner i Lysthaven, omtales allerede 1632, jvfr. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 129. Hans Kollega i Kjøkkenhaven **Henrik Poulsen**, hvis Ansættelse er af 10. Oktober 1632, havde aarlig til Løn og Husly 35 Slettedaler, i Kostpenge maanedlig 10 slette Mark samt ligesaa meget Brændeved som Mester David

Svende¹⁾, saa at enhver veed, hvilken Plads hannem tilkommer.

Hannem selv saavel som hver udaf Svendene skal holdes sex Arbejdsfolk fra den 1. April indtil St. Hansdag og siden tre indtil Mikkelsdag.

Mesteren saavel som Svendene med deres Arbejdsfolk skulle udaf Laurits Randulf hver Morgen mønstres.

Udi Haven skal han have, foruden det han hertildags derudi havt haver, et Bed fuldt udaf alle de Simplicier, som voxe her i Landet, hvorpaa han skal tage en Designation af Dr. Peter²⁾ og, saafremt han ikke er saaledes tilpas, hos Esaias Fleischer³⁾.

Mester David skal nu strax sende en udaf sine Svende hen til Holbæk og derfra hente Asparges og dem her udi Haven forplante.

Den her nævnte Person, som hver Morgen skulde mønstre Havens Mandskab, var Renteskriver **Laurits Nielsen Randulf**, til hvem Embedet som Tilsynsmand i Haven maa være blevet overdraget efter Knud Hansens Afgang; han var formodentlig en Broder til Domprovst Enevold Nielsen Randulf i Roskilde⁴⁾. Laurits Randulf omtales iøvrigt allerede i et Frederiksborg den 18. Marts 1633 dateret Brev fra Kongen; i Rentemesterregnskaberne benævnes han under 30. April 1633 »Kongelig Majestæts Forvalter udi Hans Majestæts Lyst-

König; han skulde sælge af Havens Produkter, hvad der ikke behøvedes til Hofholdningen, og ugentlig indbetale Pengene til Slotsforvalteren, jvfr. Friis S. 56.

1) Disse vare fire i Antal, jvfr. Bricka og Fridericia, Christian IV's Breve, I. S. 93, Anm. 2.

2) Destillereren ved Laboratoriet i Haven, Dr. Peter Paynck.

3) Apothekeren, der den 8. November 1633 afløste Peter Gagelman som Hofapotheker.

4) Hundrup, Biogr. Efterretn. om dem, der ved Kjøbh. Univ. have erholdt de højeste akademiske Værdigheder, I. S. 30 Nr. 46.

have og paa Rosenborg« og under 2. Marts 1634 »Til-synsmand« sammesteds, men nogen Bestalling som saadan synes han ikke at have faaet, idet hans An-sættelse ved Rosenborg vistnok kun var rent midler-tidig, ligesom han ogsaa samtidig synes at være ved-bleven med at fungere som Renteskriver, i hvilken Egenskab han først afgik den 9. November 1635¹⁾. Christian den Fjerde nærede ikke stor Tillid til ham; i et Brev af 9. Februar 1634 skriver han saaledes fra Skanderborg: »Jeg erfarer, at Laurits Randulf er gift; jeg haaber ikke, at det er hans Mening, at han med Kvinden vil holde Hus paa Rosenborg eller og brænde den Ved op i hans Hus, som jeg haver ladet føre ud i Haven til mit Behov, hvorfor han skal vares ad, at sligt ikke sker.« Hans senere sorgelige Skjæbne er et Bevis for det Begrundede i Kongens Mistanke mod ham; efter at være bleven Toldskriver begik han nemlig Falsknerier, som 1641 førte ham paa Skafottet²⁾.

¹⁾ Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarkivet 1872, S. 171.

²⁾ Brasch, Bregentved S. 235—236 (ifølge Meddelelse af Hr. Bibliotheksassistent Bricka). De tvende Skrivelser til Frederik Urne, af hvilke Brasch a. St. giver et Udtog, lyste ifølge Urnes Kopibog saaledes:

Din Skrivelse med Toldernes Indlæg om Laurits Randulfs gode Gjerninger er mig tilhænde kommen, hvorpaa jeg Dig intet forholder, at Du skal tage Dom over hannem til Bythinget i Helsingør, hvorpaa Du finder herhos Befaling til Borgermestre og Raad at dømme i samme Sag. Naar Dommen er gangen, og den fine Mand er vel strakt til at erfare videre om hans Dont, da skal Du uden Forhaling lade hænge hannem udenfor Byen. Koldinghus 10. Decbr. 1640.

Udaf Din Skrivelse haver jeg erfaret Laurits Randulfs Dont anlangendes, hvad for Dom der ungefærlig vil falde i den Sag, Du hannem paa mine Vegne haver til at tale, hvorpaa jeg Dig intet forholder, at naar han er dømt til en Falskner, da skal Du

Medens Laurits Randulf fungerede som Forvalter paa Rosenborg, opholdt Christian den Fjerde sig oftere der; der haves saaledes, foruden den ovenfor nævnte Skrivelse af 24. Marts, endvidere Breve fra Kongen udstedte derfra den 25. April, 8. og 16. Juni, 9. og 11. Juli samt 7. Oktober 1633. Den følgende Vinter tilbragte Christian den Fjerde for en Del paa Skanderborg Slot og Foraaret i Hertugdømmerne, hvorfra han i Maj 1634 vendte tilbage til Sjælland i Anledning af Prinds Christians tilstundende Formæling med Prindsesse Magdalene Sibylla af Sachsen; vi træffe ham saaledes ifølge hans Breve atter paa Rosenborg den 16. 17. 19. 22. 23. og 30. Maj, 5. 7. 12. og 24. Juni, 10. August, 10. og 15. Oktober. Det fremgaaer af Kongens Breve, at han itide har tænkt paa de forskjellige Forberedelser til Formælingen ogsaa for Rosenborgs Vedkommende; allerede den 27. Oktober 1633 skriver han, at Muren om Haven paa Rosenborg skal belægges ovenpaa med Næver og Tørv¹), den 9. Februar 1634, at en stor Sølvkande paa Rosenborg skal tilstilles Christian Guldsmed i Vimmelskafte, for at han kan sætte en »Snabel« i den til at skænke af, og at han endvidere skal forfærdige en lignende Kande; den 28. Februar vil han have at vide, hvor nær det er med Trappen paa Rosenborg, og hvor snart den kan blive færdig; den 2. Marts befaler han Frederik Urne at erfare hos Fiskemesteren paa Kronborg, om han kan forskaffe et Antal Krebs fra Tydskland, og hvad han begjærer for hver Skok,

lade hugge Hovedet af hannem, kommer han saa igjen, da kan Du lade hænge hannem. Koldinghus 21. Februar 1641.

¹) I det samme Brev befaler Kongen ogsaa, at der skal skaffes Hør til Kokkepigen i Haven, for at hun kan spinde den om Vinteren.

som kommer vel frem; Krebsene skulle leveres i Haven ved Kjøbenhavn, og Fiskemesteren skal begive sig til Kjøbenhavn og bese den Dam, som man plejer at sætte dem i, og lade den istandsætte, hvis det behøves; begge Fiskemestrene (Nikkel von Tschirnhaus paa Frederiksborg og Herman von der Decken paa Kronborg) skulle begive sig med Urne til Kjøbenhavn og bese Dammene i Haven samt Gravene om Byen og om Haven, hvor de bedst kunne anbringe Fiskene, som skulle bruges ved den forestaaende Bispisning; de tvende Broer i Haven, som gaa over Graven, den ene ved Vaskerhuset og den anden ved Enden, som man kører over, naar man fra Nørreport drager til Helsingør, skulle saaledes forvares med Fjæle, at Fiskene ikke kunne gaa derigjennem; naar dette er sket, skulle de føre al den Fisk derhen, som skal spises der paa bemeldte Tid, hvortil der skal skaffes dem Rustvogne og andre Vogne, og da Kongen veed, at dette ikke vil behage den enøjede Monsieur, skal Urne advare ham, at han, saafremt det ikke sker, saaledes som det befales, ikke skal tvivle om, at han skal komme til at fortryde det, naar Kongen, om Gud vil, kommer tilstede; de skulle ikke dele Dammene og Gravene imellem sig, men sætte Gjedder i en og Karper i en anden og saa fremdeles, og skulle de for hver forliges om, paa hvilket Sted de forskjellige Slags skulle sættes; der skal forordnes en vis Person, som altid skal være tilstede, naar Fiskene aflæsses, som skal antegne, hvormange sunde Fisk hver Fiskemester hver Gang fremskikker; saasnart der begyndes dermed, skal der gjøres Anfordring hos Artilleriet, saa og Slotsherren paa Kjøbenhavns Slot, item hos Borgermestre og Raad, at de skaffe Folk til at holde Vagt baade ude og

inde, hvor det er nødvendigt, og der skal sættes et Vagthus ved bemeldte Bro, der hvor Vejen gaaer over henad Helsingør, saa at den Vagt kan møde dem, som ere ved Vaskerhuset og ved Vandkunsten; naar de paa Volden ogsaa ville se noget til, antager Kongen, at Fiskene vel ville blive i Fred for Tyve. Den 3. April befaler han Rentemestrene at være Mester Hans Stenvinkel behjælpelige med det Arbejde, han skulde udføre paa Rosenborg og i Haven, og Paaskedag, den 6. April, at den Konfektskaal med de mange Rum, som findes hos Laurits Randulf, skal forgyldes; i samme Brev taler han atter om Kander, der skulde gøres med »Snabel«, ligesom den, han tidligere havde skrevet om, og som var paa Rosenborg; den 17. April befaler han, at Lysthaven udenfor Byen skal istandsættes, paa det at man ingen Spot haver deraf, naar de Fremmede se den. Af Brevene fra Rosenborg omhandler det af 19. Maj blandt Andet Indkjøb af en »Skude med Ved til dette Huses Fornødenhed«, og blandt dem, der i Henhold til Skrivelsen af 30. Maj skulde have Æresklæder¹⁾, nævnes Destillereren i Haven Dr. Peter Paynck, der skulde have Trøje og Buxer af sort, blommet Fløjl, besatte med en Guldsnor, Ærmerne skulde være op-skaarne; endvidere skulde han have en Kappe af godt, sort Klæde, besat med tre Rækker Guldsnore. Skrivelsen af 24. Juni til Smeden Mester Andreas Bentzinger, i hvilken det hedder: »Der er brudt et langt Hul op

¹⁾ Antallet af disse angives for lavt i Jørgen J. Holsts Regiæ nuptiæ, Kjøbh. 1637, Bl. Biiij: »henved 100«, og for højt i Relation von dem Hochfürstlichen Beylager Christians des Fünften, Hamburg 1635, S. 14, og i Holsts Triumphus nuptialis Danicus, Copenhagen 1648, S. 22: »bey tausend«.

under Loftet paa Enden af den store Sal henimod Kjøkkenet, indenfor hvilket Hul er sat en Hob Bænke; for samme Bænke er forordnet en Dør, hvilken Dør Mester Andres skal saa snart muligt beslaa og Laasen dertil gjøre til den lange Hovednøgle, sigter muligvis til den i Anledning af Formælingen i Riddersalen paa Rosenborg¹⁾ opførte Trompeterstol. Brevet, der, som bemærket, er udstedt paa Rosenborg, angiver vel ikke, hvor Arbejdet skal foretages, men det ligger da nærmest at antage, at der sigtes til det Sted, hvor det er udstedt; hertil kommer, at der i Rentemesterregnskaberne paa denne Tid nævnes »en Trompeterstol udi den lange Sal paa Rosenborg med en indfattet Dør, som de gaa ind fra Trompeterstolen i Runddelen«²⁾, og at Christian den Fjerde i sin Kalender for 1635 omtaler »den Cirkel, som er slagen paa Rosenborg paa Runddelen udenfor Kjøkkenet,« hvilken angives at være 12¹/₂ sjællandske Alen i Krydset.

Formælingen, der paa Grund af en Forsinkelse af Brudens Ankomst først fandt Sted den 5. Oktober, var oprindelig bestemt til den 16. August, og allerede i den første Halvdel af denne Maaned begyndte derfor de fremmede Gesandter at komme³⁾; i den Anledning befalede Kongen i Skrivelse fra Rosenborg af 10. August, at Borgermestrene under Bryllupshøjtidelighederne skulde

¹⁾ Bricka og Fridericia antage i Christian IV's Breve, I. S. 273, at der menes Kjøbenhavns Slot, hvor der ligeledes, i Aaret 1633, blev indrettet en Trompeterstol (a. St. I. S. 148); Benævnelsen »den store Sal« bruges ogsaa, saavidt vides, nærmest om Riddersalen paa bemeldte Slot, medens Riddersalen paa Rosenborg i Reglen kaldes »den lange Sal«.

²⁾ Friis S. 102—103.

³⁾ Bricka og Fridericia, Christian IV's Breve, I. S. 278, Anm. 1.

hente Parolen hos Rigsmarsken og lukke og aabne Stadens Porte efter den Ordre, som var meddelt ham.

Blandt de fremmede Sendebud indtog den franske Gesandt, Grev Claude de Mesmes d'Avaux, en fremragende Plads; han var blandt Andre ledsaget af sin Sekretær Charles Ogier, som i sin Dagbog har meddelt nogle Oplysninger om Rosenborg og om, hvad der ved denne Leilighed passerede der; han skriver saaledes, at Gesandten den 1. September¹⁾ (ny Stil, svarende til 22. August efter den dengang endnu i Danmark brugte julianske Kalender) af *Korfits Ulfeldt*²⁾ og Hans Bille blev ført til den kongelige Have, hvor Kongen har bygget et smukt Hus. Der findes her en prægtig, hvælvet Sal, hvor der er mange udmærkede Malerier, som fremstille Menneskets Fornøjelser og Beskæftigelser i forskjellige Aldre, de fleste fortræffeligt udførte. Der er ligeledes et Værelse med Marmorgulv, hvor Kongens Familie og Slægtninge ere malede; der er ogsaa en meget smuk Badstue, og i det Hele taget er Alt i højeste Grad bekvemt og smukt indrettet. Det Mærkværdigste er, at Kongen fra sit Sovekammer ved Hjælp af nogle Kjæder og Vinder kan hæve og sænke en Træbro, som er temmelig langt borte. Haven er omtrent ligesaa udstrakt som Tuillerihaven i Paris, men den har dog ikke saa brede og prægtige Alleer, og den er mere indrettet til Brug for en jevn Familiefader end med kongelig, det vil sige overflødig Pragt³⁾.

Nogle Dage senere havde Gesandten Audients paa

¹⁾ Caroli Ogerii Ephemerides S. 47.

²⁾ Portræter af Korfits Ulfeldt findes paa Rosenborg. Brock S. 23.

³⁾ Smlgn. Fyrst Christian af Anhalts Beretning af 1623.

Rosenborg, idet Kongen ifølge Ogiers Beretning¹⁾ den 7. September (28. August) gjennem Ulfeldt lod ham tilkjendegive, at han vilde være at træffe i Haven efter Maaltidet, hvis Gesandten vilde indfinde sig der, hvorfor denne Kl. 2 begav sig til Haven, ledsaget af fire af sit Følge. Ved sin Ankomst blev han modtagen af Kongens uægte Sønner Christian Ulrik Gyldenløve og *Hans Ulrik Gyldenløve*²⁾. Kongen, som spadserede alene, gik lige hen imod Gesandten, der hilste ham med et dybt Buk, som Kongen gjengjældte. Kongen satte Hatten paa Hovedet, hvilket Gesandten ogsaa gjorde, og i Frastand hilste Kongen paa Følget, da dette kom, ved at tage sin Hat af; Gesandten tiltalte ham paa Italiensk og sagde, at det var en glad og lykkelig Dag for ham, idet han havde faaet en saa gunstig Lejlighed til at tale med Kongen. Denne svarede paa Latin, paa hvilket Sprog Samtalen derefter blev fortsat. Følget trak sig nu tilbage, og Kongen førte Gesandten ind i et lille Lysthus med Glasruder, hvor der stod noget Dessert paa et Stenbord, hvoraf Kongen bød ham. Kongen førte derpaa Gesandten ind i et firkantet med Malerier smykket Værelse, under hvilket han plejer at opstille sine Musikanter, og befalede, at Følget skulde kaldes hid. Da dette var kommet ind, og Kongen atter havde hilst paa dem ved at tage sin Hat af, begyndte strax alle Musikanterne, medens han selv og Gesandten bleve staaende midt i Værelset med Hatten paa, at spille og synge. Følget hørte med Opmærksomhed

¹⁾ Ogerii Ephemerides S. 52—54.

²⁾ Portræt af Hans Ulrik Gyldenløve findes paa Rosenborg. Brock S. 41.

og Forundring paa den smukke Musik, der gjennem forskellige Rør snart lød nærmere, snart fjernere. Gesandten gjorde Kongen en Kompliment for hans Opfindsomhed med Hensyn til denne Nydelse, og Følget, paa hvilket Kongen af og til saae hen, tilkjendegav ogsaa ved deres Miner deres Bifald. Naar Musikanterne pauserede, samtalede Kongen og Gesandten, gaaende frem og tilbage i Værelset, som om Latin havde været deres Modersmaal; de begyndte med Spøg og ligegyldige Ting og gik derefter over til de vigtige og alvorlige Sager, som vedkom Gesandtens Hverv; blandt Andet sagde Kongen (hvad Ogier senere fik at vide af Gesandten), at han i høj Grad misbilligede Hertugen af Orleans' Frafald fra den franske Konge, hvad enten det nu var hans virkelige Mening, eller fordi gode Fyrster ikke kunne lide fremmede Undersaatters Oprør for det slette Exempels Skyld. Han tilføjede, at han vidste, hvilke Velgjerninger den franske Konge havde ydet sin Broder, og for at give sine Ord den Vægt, som hans egen Erfaring berettigede ham til, sagde han, at han ikke alene var den af alle dalevende Konger, som havde regeret længst, men ogsaa, at han havde oplevet tre Slægtled af Fyrster i næsten alle Riger og Lande, hvilke han opregnede. Efter at have talt et Par Timer med Kongen, sagde Gesandten, at han frygtede for, at han trættede Hans Majestæt med en saa lang Samtale, hvilket Kongen imidlertid gjentagne Gange benægtede, og da han endelig tog Afsked, sagde Christian den Fjerde til ham, at han skuldé henvende sig til ham selv, hvis han ved sine Forhandlinger skulde støde paa Vanskeligheder hos Rigsembeds mændene. Med disse Ord fulgte han Gesandten lige til Døren og gav ham

gjentagne Gange Haanden. Da Følget gik ud og satte sig i Vognen under Porthvælvingen¹⁾, forlystedes de paa Kongens Befaling endnu i nogen Tid med den underjordiske, usynlige, men smukke Musik.

Vi have ovenfor set, hvilke Foranstaltninger Christian den Fjerde allerede længere Tid før Formælingen havde truffet for Rosenborgs Vedkommende med Hensyn til de forestaaende Festligheder; hertil skal endnu føjes, at han nogle Dage før Bryllupshøjtidelighedernes Begyndelse ved en Skrivelse af 26. September sørgede for, at der kom Forstrækning til Vinbeholdningen der, og ved det store Taffel, som den 9. Oktober, fjerde Dagen efter Formælingen, blev holdt paa Rosenborg, benyttede Kongen og hans Gjæster sig ogsaa i fuldeste Maal af den rigtforsynede Vinkjælders Herligheder, saaledes som det fremgaaer af Jørgen Holsts Beretning, hvor det hedder²⁾:

»Næste Dag som vaar den 9. bleff *hans Keyserl. Mayst. Gesandt*³⁾, oc andre tilstede værend Konglig

¹⁾ Ordene »sub ipso portæ vestibulo« ere hverken medtagne i Schlegels tyske Oversættelse i hans Samml. z. Dän. Geschichte 2 B. 1. S. 129—131 eller i de danske Oversættelser i Nyerups Christian IV's Karakteristik S. 93—96, Morgenposten 1791 S. 809—811 og Friis Saml. S. 104—105; de ere imidlertid af megen Betydning, da det af dem synes at kunne sluttes, at Sammenkomsten har fundet Sted i Christian den Fjerdes Audientsal; Musikanterne have nemlig rimeligvis haft deres Plads i Salen i den modsatte Ende af Slottet, hvis Loftsmaleri netop fremstiller et Orkester, og Musiken har da forplantet sig gennem det Talerør, som forbinder disse to Værelser, og som udmunder i et af Vinduene i Audientsalen, og ved Gesandts og hans Følges Bortgang kunnet høres ud i den nærliggende Porthvælving, hvor de stege tilvogns.

²⁾ Regiæ nuptiæ Bl. D, jvfr. Triumphus nuptialis Danicus S. 46, Relation vom Beylager S. 27—28.

³⁾ Hertug Frederik af Gottorp, jvfr. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. 1629—1635, S. 295. Af Hertug Frederik findes en Elfenbens-Miniaturbuste paa Rosenborg. Brock S. 47.

Blodsforvante buden til Middags Maaltid aff hans Kongl: Mayst: vdi Haffuen oc der kostelig tracteret, oc kom hans Mayst: met saadane hoshaffuende Førstelige Personer om Afftenen ved 6 slet først ind igien paa Slotted: Vaar der oc forordnet paa samme Aften en anden Comædi at skulle haffue bleffuit agerit, men effterdi de komme velbeskencket aff Hafuen, er denne Afften vden videre Festivitæt gantske stille affgangen.« Der var heldigvis ikke Damer med ved dette animerede Taffel, idet Ogerier beretter, at den 19. (9.) Oktober var indrømmet disse til Hviledag, men at Herrerne ikke destomindre fortsatte deres Drikkelag¹⁾. Kongen var dog Dagen efter, den 10. Oktober, saa vel, at han om Morgenen atter tog til Rosenborg, hvor han traf forskjellige Bestemmelser i Anledning af sin Datter Sophie Elisabeths Bryllup med Christian Pentz, hvilket om Eftermiddagen skulde fejres paa Kjøbenhavns Slot.

De glimrende Festligheder afsluttedes for Rosenborgs Vedkommende tre Dage efter, den 13. Oktober, idet alle Gjæsterne, som havde deltaget i en Turnering fra den tidlige Morgen til sent paa Aftenen, uden at have faaet Noget at spise, bleve udmærket beværtede i Kongens Have, hvor der var anrettet et Aftensmaaltid for dem²⁾.

Den 15. Oktober træffe vi Kongen sidste Gang paa Rosenborg i det Aar; nogen Tid efter begav han sig til Sønderjylland, men forinden sin Afrejse sendte han fra Frederiksborg den 10. November en Nøgle, som

¹⁾ Ogerii Ephemerides S. 97.

²⁾ Ogerii Ephemerides S. 101, Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. 101, Morgenposten 1791 S. 103, Schlegel, Samml. 2 B. 2. S. 48.

skulde leveres Kjøkkenskriveren paa Rosenborg Johan Freitag¹⁾, for at han kunde have Tilsyn med Vinduer og Taget sammesteds; han tilføjer, at der manglede nogle Tagvinduer, som skulde indsættes, før Vinteren begyndte. Det synes heraf at fremgaa, at Laurits Randulf paa den Tid har ophørt at fungere som Slotsforvalter, og at hans Forretninger midlertidig ere blevne besørgede af den omtalte Kjøkkenskriver.

Efter at have tilbragt det Meste af Vinteren 1634—1635 i Flensborg og paa Koldinghus²⁾, kom Christian den Fjerde tidlig om Foraaret tilbage til Kjøbenhavn; paa Rosenborg træffe vi ham den 11. April 1635, og to Dage efter, den 13. April, blev der truffet endelig Bestemmelse om Besættelsen af Slotsforvalterposten, idet **Peder Nielsen** fra bemeldte Dag af blev ansat som Tilsynsmand der. Hans Bestalling, der først blev udstedt den 7. November³⁾, er, forsaavidt hans Pligter angaaer, i det Væsentlige enslydende med Knud Hansens; men hans Løn blev betydelig højere, end dennes havde været; han fik nemlig 100 Daler Kurant aarlig og, foruden Foder og Maal til en Hest, maanedlig 11 Daler Kurant i Kostpenge til sig selvanden; af denne Medhjælperstilling udviklede der sig i Tidens Løb det senere Fuldmægtig- og det nuværende Slotsforvalterembede.

1) Bricka og Fridericia, Christian IV's Breve, I. S. 269, 291.

2) Fra sidstnævnte Sted tilskrev Kongen den 24. Februar 1635 Rentemestrene, at da han havde lovet sin Søn Hertug Frederik sit og Dronning Anna Katharinas Portræter i Legemsstørrelse og den franske Gesandt d'Avaux sit Portræt ligeledes i Legemsstørrelse, skulde Karl van Mandern male tvende Billeder af Kongen og Portrætmaleren Rembert Petersen det tredje Billede; han tilføjer, at Dronningens Portræt er at finde paa Rosenborg.

3) Sjæll. Reg. 19. 368—369.

Den nye Tilsynsmand omtales allerede nogle Dage efter sin Tiltrædelse i et Brev fra Christian den Fjerde af 18. April 1635, hvori det hedder, at der skal udleveres ham fra Vinkjældereren paa Kjøbenhavns Slot to Piber fransk Vin til Kongens Brug paa Rosenborg; her indtraf Christian den Fjerde den 26. samme Maaned og tilskrev Destillereren i Haven Dr. Peter Paynck, at han skulde fylde en Tinbøsse med spiritus vini og levere den i hans Værelse; men iøvrigt opholdt Kongen sig i dette Foraar mest paa Kjøbenhavns Slot, Frederiksborg og Kronborg¹⁾. Efter at have gjort en Rejse til Norge i Juni Maaned kom han en kort Tid tilbage til Sjælland; vi træffe ham atter paa Rosenborg den 15. Juli, men næste Dag rejste han til Holsten, hvor han forblev en Maaneds Tid; han vendte derpaa igjen tilbage til Sjælland, hvor han for største Deelen opholdt sig de følgende tre Maaneder; fra Rosenborg har han i dette Tidsrum udstedt Breve den 18. 24. og 26. August, 9. 10. 15. 16. og 31. Oktober samt 7. November²⁾. Et større Taffel³⁾ blev holdt her den 25. Oktober, idet

1) Fra Kronborg skriver Kongen den 9. Maj til Rentemestrene, at der paa Bordet i hans nederste Gemak paa Rosenborg findes en lille, tynd, broget Æske med hans Portræt i, hvilket Billede skal tilstilles en af Guldarbejderne i Kjøbenhavn, som skal forfærdige en Guld kapsel dertil med en Krystal for, besat med Diamanter; Guldet kan faaes i Kjøbenhavn, men Diamanterne, som skulle have en Værdi af 500 Rdrl., kunne forskrives fra de Steder, hvor de ere bedst Kjøb.

2) Af disse Breve angaa de af 24. August og 10. Oktober Udsendelse af Vin fra Kjøbenhavns Slot til Rosenborg.

3) Skjøndt Rosenborg henhørte under Embedsmanden paa Kjøbenhavns Slot, havde Lystslottet dog ikke Hofholdning fælles med Residentsslottet, idet en særlig Kjøkkenskriver var ansat der; Kongen hævder i en Skrivelse af 27. August 1635 Rosenborgs selvstændige Stilling i saa Henseende, idet han befaler, at med

Kongen, efter at have overværet Indvielsen af Regentkirken, hvilken Handling foretoges af Magister Niels Povelsen, Sogneherre til Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn og Provst i Sokkelund Herred, havde alle Professorerne til Taffels med sig i Haven¹⁾.

Medens Christian den Fjerde i Vinteren 1635—1636 opholdt sig i Hertugdømmerne, blev der udført forskellige Bygningsarbejder paa Rosenborg; Kongen skriver saaledes fra Haderslev den 12. Februar 1636 til Rentemestrene med Hensyn til Mester Hans Stenvinkels Memorial, at Loftet i Vinterstuen paa Rosenborg skal gibses, ligesom det var først, eftersom Sengekammeret derhos udviser; der skal gjøres Akkord om Arbejdet, og saafremt Mesteren tager altfor meget i Munden for sit Arbejde, vil han strax have det at vide, for at han kan skaffe en anden, som ikke er langt derfra²⁾; de sorte og hvide Sten der ovenover skulle tillige optages og poleres og derefter anbringes igjen. Det er maaske

den daglige Udspisning til Hove skal det holdes i alle Maader, som det altid brugeligt været haver, saa at de paa Slottet Intet have at skjøtte, enten der sker lidet eller mere paa Rosenborg, men vare det, som de have at vare, eftersom Udspisningen forgangen Vinter paa Kolding skete. Jvfr. ogsaa en Skrivelse af 15. November 1643 i det Følgende.

¹⁾ Nyerup, Christian IV's Dagbøger 1618—1620, 1625, 1635, S. 171, Anm.

²⁾ Christian den Fjerde sigter maaske herved til Murmester Henrik Møller fra Kjøbenhavn, som i Skrivelse af 10. December 1635 fra Taasinge beordres at bringe Kongen en Skabelon, der staaer paa Rosenborg i hans daglige Stue udi et Foder, og som den 25. December samme Aar fik Penge til en Rejse til Haderslev (Bricka og Fridericia, Christian IV's Breve, I. S. 454, Anm. 2). En Mester Henrik, som skulde bruges til at udføre Gibsarbejde paa Glücksburg med Segeberger Kalk, siges i Ordinants af 14. December 1637 at have arbejdet forgangen Aar i Haven.

Kongens Arbejdsværelse, til hvilket der her sigtes; Stukkaturloftet her har nemlig nogen Lighed med det i det tilstødende mørke Sovekammer, og at Loftet i Arbejdsværelset er fra hans Tid, ses af hans ved det ene Vindue anbragte Navnechiffer. I Regnskaberne for 1636 anføres ogsaa forskjellige Beløb for Tømmerarbejde paa Loftet i det underste Gemak paa Rosenborg, for Gibserarbejde samt for Polering af Fliser, som ere blevne lagte i Hans Majestæts Gemak sammesteds¹⁾.

Efter at Christian den Fjerde i Foraaret 1636 var kommen tilbage til Kjøbenhavn, træffe vi ham paa Rosenborg den 24.²⁾ 25. og 28. April samt 18. 20. og 23. Maj³⁾; han forlod derpaa atter Hovedstaden, og den 24. Maj skriver han fra Antvorskov, at Vibeke Kruse skal opholde sig paa Rosenborg i hans Fraværelse, naar Prindsen drager bort; der skal da forordnes en Speditør, som kan indkjøbe til hende, hvad der er fornødent, og der skal skaffes hende Øl og Vin fra Kjælderen, hvilket skal indlægges i hendes Kjælder, hvortil hun har Nøglen. En Maanedes Tid efter, den 26. Juni, indtraf Kongen igjen paa Rosenborg, hvor han endvidere

¹⁾ Friis S. 103.

²⁾ Skrivelsen af 24. April findes i Frederik Urnes Kopibog og lyder saaledes: Du skal lade tælle Pengene udi Toldkisten og dennem forskikke hid, saa at de imorgen i god Tid kunne være her, og efterdi Rentemestrene deraf skal tilstilles 10000 Daler, da skal samme Summa Penning pakkes udi særdeles Fjerdinger og føres henad Renteriet, men Resten skal sættes her paa Huset, som han mig skal tiltælle, naar Rentemestrene have annammet den forbemeldte Summa. De Penge, som her paa Huset skal, kan bedst komme ind ad Porten paa Kjøkkenhaven og siden hid, naar han, som varer Huset, herom advares.

³⁾ Skrivelsen af 23. Maj findes i Frederik Urnes Kopibog.

opholdt sig den 2. Juli, 30. August¹⁾, 7. Oktober, 20. 23. og 24. November. I Efteraaret 1636 var der imidlertid udbrudt Pest i Kjøbenhavn²⁾, hvilken omtales i Brevet af 20. November³⁾; Christian den Fjerde begav sig derfor i Slutningen af Maaneden først til Frederiksborg og kort efter til Antvorskov, hvor han tilbragte det Meste af Vinteren. Herfra skriver han den 3. December, at der hos Peder i Haven er en lille Væv, som skal tilstilles Mester Andreas, at han med det Første beslaaer den, og naar den er færdig, skal den sendes derud, og den 14. December, at der ligger en Bog paa Rosenborg i det Kammer, han mest plejer at være i; den er indbunden i blaat Fløjl og omhandler Rigets Indkomst og Udgift; Peder i Haven skal give Rentemestrene den, og de skulle gjenneumløbe den med Flid og erfare, om den stemmer overens med denne Tids Tilstand, hvorefter den tilligemed Mandtallet af Lenene skal sendes derud; Bogen kunde imidlertid ikke findes, hvorfor Kongen den 26. December skriver, at der ikke ligger nogen Magt paa, at den ikke er bleven funden, da den dog skal gøres om, naar Lenene blive forandrede.

I Januar 1637 blev Peder Nielsen syg, hvorfor Destillereren ved Laboratoriet i Haven Dr. Peter Payneck fik Befaling til at se til ham og gjøre for ham, hvad

¹⁾ Nyerup anfører i Christian IV's Karakteristik S. XXI—XXII denne Skrivelse med Datoen den 26. August; samme Dato har den i Georg Carstensens Figaro 1841, 2. B. Sp. 247, jvfr. S. 10.

²⁾ Mansa, Folkesygd. S. 314, jvfr. Cold, Lægevæsenet under Christian IV, S. 150.

³⁾ Denne Skrivelse har i Nyerups Christian IV's Karakteristik S. XXII—XXIII Datoen den 26. November.

han formaaede, men Peder Nielsen er formodentlig død kort efter¹⁾, da vi, som det vil fremgaa af det Følgende, snart skulle gjøre Bekjendtskab med en ny Slotsforvalter. Efter Pestens Ophør forlagde Kongen atter sin Residents til Hovedstaden, og han opholdt sig i Foraaet 1637 oftere paa Rosenborg, hvorfra Breve af 28. Februar, 6. og 7. Marts²⁾, 19.³⁾ 20. og 24. April, 16. 25. og 27. Maj⁴⁾ ere udstedte. Om Sommeren gjorde han en kort Rejse til Norge, men forøvrigt opholdt han sig det Aar meget i Hertugdømmerne, hvor han ogsaa tilbragte Vinteren 1637—1638. Efter at han var kommen tilbage til Sjælland, træffe vi ham den 15. Marts 1638⁵⁾ paa Rosenborg, og der blev nu kort efter taget Bestemmelse om Besættelsen af den ledige Slotsforvalterpost, som blev tildelt hans Livkarl **Johan Funck**, for hvem han under 27. Marts 1638 udstedte følgende Instrux:

Instruktion

paa Johan Funcke, som skal have Opsigt paa Rosenborg og de tvende derhos liggende Haver.

Ordinants, hvorefter Johan Funcke sig skal rette.

1. Han skal have god Opsigt paa alt det, som paa Rosenborg findes, det være sig lidet eller stort, at deraf

1) I en Skrivelse af 9. September 1638 i Sjæll. Tegn. 26. 345 omtales en Person ved Navn Peder Nielsen som død; hvis han er identisk med Slotsforvalteren af dette Navn, har denne ifølge bemeldte Skrivelse efterladt sig Børn.

2) I Brevet af 7. Marts skriver Kongen, at Rentemestrene skulle antage en af Kandestøberne her i Byen til at rengjøre Tintøjet i Badstuen her paa Rosenborg for en bestemt Betaling; det maa nok skures, men ikke afskrabes.

3) Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. XXIV Nr. 14.

4) Brevene af 25. og 27. Maj findes i Frederik Urnes Kopibog.

5) Brev af 15. Marts i Frederik Urnes Kopibog.

Intet forkommes, og at Bygningen derpaa ingen Skade tager i nogen Maade.

2. Mine Klæder, baade linnede og uldne, skal han have i god Agt, at deraf Intet forkommes; Linnklæderne skal han hos ingen uden hos Anna Wybaldtz¹⁾ lade to.

3. Solvtojet, stort og smaat, med Husgeraadet skal han efter Inventarium annamme og have i Agt, som han agter at svare dertil.

4. Med Kjældereren skal han have god Opsigt, at det, som til mit eget Behov skal bruges, strax bliver lagt ind i den Kjælder under min Stue, og at deraf Intet til Unytte forkommes.

5. Med Kjøkkenskriveren skal han have Opsigt, at han Intet videre indkøber end det, som fornødent er, saa og at det, som hentes hos Proviantskriveren, ikke forvendes andetstedshen end til mit Taffel.

6. Paa Rosenborg skal han Ingen lade komme uden Forlov af mig eller af Statholderen i min Fraværelse.

7. Portneren ved Huset og ved Byen²⁾ skal han tilholde, at de ingen Ubekjendt lader ind, førend de spørge dem for; kommer der Nogen med Supplikationer eller Breve, da skulle de vises henad Slottet, at de der ervarte min Ankomst; kommer der nogen Fremmed af Kvalitet, som begjærer at tale med mig, da skal han med god Besked holdes op, indtil de have givet sligt tilkjende oppe paa Huset.

¹⁾ I sin Kalender for 1635 har Kongen under 9. November anført, at han gav Anna Vaskerpige 8 Daler; hun fik den 22 Maj 1636 Brev paa 100 Kurant Daler aarlig paa Livstid; Sjæll. Reg. 19. 406.

²⁾ Den 17. Februar 1635 var Mikkil Witz bleven ansat som Portner i Lønporten ud til Lysthaven Rosenborg, jvfr. Friis S. 56; denne Lønport laa omtrent mellem Brøndstræde og Møntergade (ifølge Meddelelse fra Hr. Mejborg).

8. Porten næst ved Huset skal under Maaltidet lukkes, enten der er faa eller mange hos mig.

9. Med Brændslet skal han have god Agt, at dermed gaaes rigtigt til. Naar der kjøbes Ved ind om Aaret til Husets Behov, da skal det losses ved Toldboden og strax føres henad Rosenborg.

10. Med Dammen i Haven saa og med Stadens Grave, som Fiskemesteren besætter, skal han have Opsigt, at Ingen uden Forlov deri fisker.

11. Paa begge Urtegaardsmændene¹⁾ skal han give god Agt, at de til intet fremmed Arbejde bruge Arbejdskarlene, og efterdi den største Have er delt iblandt Svendene²⁾, da skal han aparte give Agt paa hver, hvad de gjøre selv, saa og hvad deres Folk, som dennem tilordnede ere, tage sig for.

12. Hvad der sælges udaf begge Haver, derfor skal han tage Pengene til sig og kaste dem i et Skrin, som dertil forordnet bliver.

13. Urtegaardsmanden i den store Urtehave skal beflitte sig paa alle de Urter, som her kunne voxe, som bruges til Medicin saa og til at bade med.

14. Den Urtegaardsmand i Kjøkkenhaven skal beflitte sig paa at have det i Mængden, som bruges udi mit Kjøkken, saa og hvad som kan behøves paa Holmen og i Børnehuset.

15. Paa Frugten, som falder i begge Haver, skal han have god Agt, at deraf Intet forrykkes og henkommer der, hvor det ikke henhører.

Johan Funcks Bestalling, der er enslydende med Peder Nielsens, blev imidlertid først udstedt den 16. Juni 1639³⁾; Ansættelsen skulde regnes fra 27. Marts

¹⁾ David König i Lysthaven og formentlig Henrik Poulsen i Kjøkkenhaven.

²⁾ Jvfr. ovenfor Skrivelsen af 24. Marts 1633.

³⁾ Kjøbh. Dipl. III. Nr. 271.

»sidstforleden«, og da denne Dato ganske stemmer med den nysnævnte Instruktions, maa det vel antages, at der i Bestallingen efter Ordet »sidstforleden« er glemt »Aar«. Strax efter hans Tiltrædelse maa der dog være foregaaet en Forandring med det ham i Instruksen paa-lagte Tilsyn med Gartneren, idet Lægen ved Børnehuset Dr. Otto Sperling ved Korfits Ulfeldts Indflydelse den 7. Juni 1638 blev ansat som Forstander for Haven og som kongelig Botaniker med en aarlig Løn af 200 Speciesdaler fra 1. Maj samme Aar at regne; i denne Egenskab skulde han have flittigt Indseende med Haven og tilholde Urtegaardsmanden at beflicte sig paa at have alle de Simplicia, som gro, »dog i vore Lande.«¹⁾ Ved sin Tiltrædelse fandt Sperling Haven meget forsømt, da Gartneren ikke duede til Noget, men han turde dog ikke jage ham bort, da han var forlovet med Vibekes Søsterdatter²⁾. Klagerne over Gartnerens Forsømmelighed gjenlyde ofte senere; Kongen skriver saaledes den 20. December 1639 fra Haderslev til Korfits Ulfeldt, at han glemte, da han var i Kjøbenhavn, at spørge Johan i Haven ad, om Dr. Sperling efter sin Bestilling ser til med Gartneren, at han haver det i Haven, som der bør være deri, hvorfor han skal indhente Oplysning derom; han tilføjer, at der har været ført Klage over, at Urterne, som brugtes til Bade i Haven, ikke vare af de bedste³⁾. Uagtet Sperling saaledes ikke havde nogen kyndig Med-

1) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 243, jvfr. Cold, S. 66, 74—75. Sperling, der var født 1602, døde som Fange i Kastellet 1681. Cold, a. St.

2) Suhms Nye Saml., 3. S. 215, Mansa, Folkesygd. S. 376—377.

3) Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. XXXVII—XXXVIII, Reg. dipl. hist. Dan. II. 2. S. 930 Nr. 8364.

hjelper, lykkedes det ham dog, ved at brevvoxle med udenlandske Urtekjendere, af hvem han fik Frø, at faa Haven bragt i god Stand; herom vidner den indholdsrige Fortegnelse over Planterne i samme, som han senere udgav¹⁾, og som flere Gange omtales i Vorms Breve²⁾. Han lagde især Vind paa exotiske Planter, men kunde dog kun sjældent faa dem til at blomstre eller sætte Frugt³⁾. Sperling maatte imidlertid et Par Gange følge med Gesandtskaber til Udlandet; han var saaledes med Hannibal Sehested i Spanien 1640—1641 og med Korfits Ulfeldt i England 1642, og i hans Fraværelse besørgedes hans Forretninger af Dr. Helvig Dietherik; men ved sin Hjemkomst fandt han atter baade Haven og Drivhuset i en forfalden Tilstand, saa at det paany kostede ham megen Møje at bringe Orden tilveje⁴⁾.

Om Rosenborg selv er der i disse Aar ikke Meget at berette; fra 1638 haves, foruden det ovenfor nævnte Brev af 15. Marts, endvidere kun to Breve fra Kongen, udstedte her den 25. August og 4. September⁵⁾, og Aaret 1639⁶⁾ kan kun opvise Breve herfra af 15. og 28.

1) Hortus Christianæus seu catalogus plantarum, quibus serenissimi principis Christiani IV Daniæ Norvegicæ &c. regis viridarium Hafniense anno MDCXLII et superiore præfecto ejusdem Othone Sperlingio medico et botanico regio adornatum erat. Hafniæ MDCXLII. 57 Sider.

2) I. S. 568, II. S. 873, 906.

3) Vorms Breve II. S. 873, I. S. 568.

4) Suhms Nye Saml. 3. S. 221, Mansa Folkesygd. S. 337.

5) Brevene af 25. August og 4. September findes i Frederik Urnes Kopibog.

6) I sin Kalender for 1639 har Kongen optegnet, at han den 8. Maj gav for Ved i Haven 69 Daler, den 9. Maj tilstillede han Kjøkkenskriveren i Haven 221 Daler, den 17. August gav han

Maj, 1. 2. 8. 9. og 15. Juni¹⁾ og 11. Oktober; det følgende Aar er derimod rigere i saa Henseende, idet der haves Breve daterede Rosenborg den 10. 19.²⁾ 21. og 22. Marts, 11. 14.³⁾ og 26. Maj, 1. 4. 5.⁴⁾ 6.⁵⁾ og 8. Juni, 30. og 31. Juli⁶⁾, 10.⁷⁾ 11.⁸⁾ og 12. August 1640⁹⁾, men Aaret 1641¹⁰⁾ er atter fattigt paa Vidnesbyrd om Kon-

for Materialier i Haven 5 Daler 8 Sk. og den 18. August Gibseren i Haven 65 Daler. I Maj var han vel i Kjøbenhavn, men i August opholdt han sig i Glückstadt, saa at der ikke fra disse Kalenderoptegnelser kan slttes til, at han paa de nævnte Dage har været paa Rosenborg. — Den 1. Juni 1639 blev Gudmand Oelsen beskikket til Skorstensfejer ved de kongelige Bygninger, deriblandt Rosenborg. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 266.

- 1) Brevene af 2. 8. 9. og 15. Juni findes i Frederik Urnes Kopibog; i sidstnævnte Brev omhandles Afsendelse af Penge til Rosenborg.
- 2) Et af Brevene af 19. Marts findes i Suhms Nye Saml. 1. S. 104.
- 3) Brevet af 14. Maj findes i Frederik Urnes Kopibog.
- 4) Brevene af 4. og 5. Juni findes i Frederik Urnes Kopibog.
- 5) I et Brevene af 6. Juni befaler Kongen, at det Skib, paa hvilket den svenske Enkedronning med hans hemmelige Understøttelse agtede at flygte fra Sverig, skulde forsynes med »Sülfuer Geskyr, Dugge og Bylegger« fra Rosenborg.
- 6) Brevene af 30. og 31. Juli findes i Suhms Nye Saml. 1. S. 104—105.
- 7) Se Side 11.
- 8) I et af Brevene af 11. August befales Rentemestrene at lade forfærdige det Vagthus udenfor Broen paa Rosenborg med Vinduer og Loft, saa og med Bænke, som sædvanligt er. Urtegaardsmanden i Kjøkkenhaven skal tilholdes, at han lader Esaias Apoteker bekomme de »Kysseber«, som endnu findes i samme Have, og skulle Rentemestrene akkordere med samme Apoteker, hvad hannem derfor skal gives; Urtegaardsmanden skal der skaffes Hjælp til at plukke »Kysseberren«.
- 9) Fra Aaret 1640 haves tvende Breve, af 26. August og 19. December, hvori Kongen omtaler Arbejdet paa Kirken udenfor Haven, St. Annæ Kirke eller den runde Kirke, som laa, hvor nu Sølgadens Kaserne ligger, men som blev nedbrudt i Frederik den Tredies Tid.
- 10) I et Brev fra Kjøbenhavns Slot af 26. April 1641 omtaler Kongen, at Fru *Ellen Marsvin* (hvis Portræt findes paa Rosenborg, Brock, S. 22) nu sidst i Haven sad og besaae sin Haand

gens Ophold her, idet der kun kjendes Breve herfra af 26. Marts, 20. April, 2. Maj og 14. Juni. Efter at have tilbragt Vinteren 1641—1642 i Hertugdømmerne¹⁾, boede

under den Ed, der blev begjæret af hende paa Antvorskov i de Dage, da hun var der og agerede, hvorfor Iver Vind skal afkopiere Eden med hendes Svar og tilstille Grev Valdemar Christian den, at han den med sine Søkende med Flid læser og beser. — Den 28. April 1641 fik Glarmester Bertel Johansens Enke Karen Andersdatter Tilladelse til at vedblive sin Mands Haandtering som Glarmester paa Kjøbenhavns Slot, Rosenborg og alle andre Steder mod at holde dygtige Svende; Manden havde havt denne Bestilling siden den 12. April 1606. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 310.

- ⁵⁻⁷²
for offis
14
1637
13/4
1635
- ¹⁾ I et Bilag til et Brev fra Rendsborg af 17. Februar 1642, trykt i Nyerups Christian IV's Karakteristik S. XXVIII—XXXIV, forlanger Kongen at faa at vide, hvad der gaar med til Dr. Sperling og Dr. Peter Payneck, hvad Urtegaardsmanden udenfor Kjøbenhavn faaar til Løn, Kost og Klæder, item den Kvinde, som toer for ham i Haven, item Johan i Haven. Oplysninger herom findes tildels i nogle Efterretninger om Christian den Fjerdes Hofstats aarlige Besolding omtrent 1642, trykte i Danske Magazin 1. R. 5. B., hvor det S. 210 hedder:

Kongl. Mayts. Lyst- och Kiøchen Haffue.

Rxldr. Ort. β.

1 Tilsynsmand der samestedz og paa Rosenborg, aarl. 100 Dlr. cour. och Monatlig 10 Dlr. cour. er	193	1	8
M. David König Vrtegaardsmand vdi Lysthauffen, aarl. 70 Dlr. cour. Monatlig 5 Dlr. cour. er	108	1	8
Lauridtz Michelsen, Vrtergaardzmand vdi Kiøben- haffn (skal formentlig være Kjøkkenhaven) aarl. 50 Dlr. cour. Monatlig 5 Dlr. cour. .	91	2	16
6 Vrtergaardz Suenne, huer aarl. 24 Dlr. cour. Monatz Penge 4 Dlr. cour.	360	»	»
1 Dreng der sammestedt, aarl. 10 Dlr. cour. Monatlig 3½ Dlr. cour. er	43	1	8
1 Wogensuend, aarl.	10	»	»
2 Portener, huer 10 Rxldr. er	20	»	»
1 Tiener vdi Laboratorio, aarl. 11½ Dlr. cour. 24 β. Monatlig 4 Dlr. cour. er	50	2	16
S. 211 nævnes under »adskillige Hofftiennere« D. Peter Payng Chymicus, aarl. til Besolding och Hushyre 67½ Rxldr. Monat- lig 12 Dlr. cour. er 187 Rxldr. 2 Ort.			

Kongen noget hyppigere paa Rosenborg i 1642, fra hvilket Aar der findes Breve udstedte her den 10. 16.¹⁾ 26. og 28. Maj, 17. 18. og 29. Juli, 5. August og 30. September²⁾).

I sidstnævnte Aar tænkte Johan Funck³⁾ paa at forlade Rosenborg for at blive Forstander for Helligaands- eller Vartov-Hospital, hvilken Stilling netop var bleven ledig; Anders Hjørring beretter herom Følgende⁴⁾):

»Anno 1642, der Hospitalet stod i bedste Flor og Velstand, og Forandring skete med Forstanderen, var

De i den svenske Resident Magnus Durells Relation om Danmark i Suhms Saml. 2. B. 3. H. S. 54 meddelte Oplysninger om Betienterne ved Kongelig Majestæts Lyst- og Kjøkkenhave Rosenborg udenfor Kiøbenhavn synes at hidrøre fra samme Tid; det hedder om disse:

27/638 -

Johan Funck, Tilsynsmand paa Rosenborg, aarligen 100 Daler og maanedlig 11 Daler	193 Rdlr. 32 β
Urtegaardsmanden i Lysthaven, aarligen 70 Daler, og maanedlig 5 Daler	108 — 32 -
Laurids Michelsen, Urtegaardsmand i Kiøbenhavn (Kjøkkenhaven), aarligen 50 Daler og maanedlig 5 Daler	91½ — 16 -
6 Urtegaards-Svenne, hver aarligen 24 Daler og maanedlig 4 Daler	360 — » -
1 Dreng, som holdes sammesteds, aarligen 10 Daler og maanedlig 5 Daler	43 — » -
1 Vognsvend	10 — » -
To Portnere, hver aarligen 10 Rdlr.	20 — » -

¹⁾ I Brevet af 16. Maj siger Kongen, at han idag begiver sig til Frederiksborg for at opholde sig nogle Dage der og paa Kronborg.

²⁾ I Brevet af 30. September skriver Kongen, at han imorgen, om Gud vil, vil være paa Kjøbenhavns Slot ved 8 slet.

³⁾ Den 5. Maj 1642 fik Johan Funck Skjøde paa en Grund i Mikkell Vibes Gade. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 332.

⁴⁾ O. Nielsen, Kjøbh. 1536—1660, I. S. 72—73 (meddelt af Hr. Kammerherre Worsaae).

en Forvalter i Kongens Have Rosenborg ved Navn Johan Funke, som tilforn nogle Aar havde været Kongens Livkarl, hvilken og Majestæten vel behagede, saasom han var en fornuftig, adstadig og klog Person. Som han saae Kongen i godt Humør og Sind, fik han Lejlighed til at sollicitere om Forstanderiet i Hospitalet. Hans Majestæt spurgte, hvad han agtede der at gjøre, om han tænkte at gjøre sig rig af de Fattiges Almisse, eller han tænkte derfor at indgive sig udi Hospitalet, at han kunde frygte Gud og blive salig. Der Karlen vidste ikke strax, hvad han dertil skulde svare, da svarede Hans Majestæt selv: Salig kan du der vel blive, men rig kan du der intet blive, uden du vil stjæle, da spilder du Saligheden. Vi ville intet tage det paa vores Samvittighed at sætte enten dig eller andre over de Fattige; vi haver sat dem, som dertil skulle svare, giv dig an hos dem.« Da Kongen saaledes ikke vilde tale Johan Funcks Sag, forblev han altsaa foreløbig i sit Embede paa Rosenborg og oplevede som Slotsforvalter endnu adskillige Besøg af Kongen der. Saaledes var Christian den Fjerde der det følgende Aar 1643¹⁾ den 28. Januar²⁾, 26. April³⁾, 3. og 21. Juni⁴⁾ og 13. Au-

¹⁾ Fra dette Aar haves et Brev fra Glücksburg, af 10. Maj, hvori Kongen omtaler den nye Kirke ude ved Haven; den 8. Juni skriver han sammestedsfra, at Bayerfyrstens og hans Gemalindes Portræter, som hænge i hans Kammer paa Rosenborg, skulle indpakkes og oversendes.

²⁾ I Brevet af 28. Januar befaler Kongen, at der næste Mandag Morgen skal komme 20 af de gemene Baadsmænd ved Lønpporten, hvor Broen er brudt af, for at de af Runddelen der næst hos kunne kaste den »Ordt«, som er indpælet, fuld med Jord; hveranden Dag skal Mandskabet afløses af andre.

³⁾ I Brevet af 26. April omtaler Kongen Dr. Peter Paynecks Søn; det synes, at det er denne, som han betegner som en Kumpan, med hvem det maa være underligt fat.

⁴⁾ I Brevet af 21. Juni til Righofmesteren befaler Kongen, at de

gust. I Vinteren 1643—1644, i hvilken Kongen agtede at residere paa Frederiksborg, vilde han, naar hans Nærværelse i Kjøbenhavn krævedes, ogsaa af og til have aflagt Besøg paa Rosenborg, saaledes som han under 15. November 1643 fra Stenderup skriver til Righshofmesteren: »Efterdi det lakker nu imod Tiden, at jeg, om Gud vil, begiver mig over til Sjælland igjen og paa Frederiksborg mig muligt en Tid lang opholder, hvoraf vil følge, at, naar Gud vil, jeg der haver anstillet mit Vinterkvarter, jeg da for allehaande Skyld tidt søger Kjøbenhavn og »losserer« paa Rosenborg, hvor baade Et og Andet vil medgaa, som for rede Penning skal kjøbes, og jeg ikke vil, at Skriverne paa Slottene skal have dermed at gjøre i nogen Maade, uden de derpaa haver udtrykkelige Befaling under min Haand, men sligt bør at indkjøbes af Kjøkkenskriveren, som det sker herude, haver jeg nu derfor affærdiget denne Brevviser, som skal annamme af Skriveren paa Kjøbenhavns Slot alle Landgildehønsene for Penge, som de anslaaes i hans Regnskab, som skulle sættes i det Høusehus, som findes ved Stalden, hvortil skal skaffes Føde af Proviant- og Bryggergaarden, saa at Slotsskriveren Intet dermed haver at skaffe. Til den anden smaa Mad skal gjøres Rum i Enden af Stalden, hvor man det med Foder kan forsørge fra

hugne Sten i Kammen ved Lønporten skulle afbrydes og lægges tilside; thi det var Skade, at de samme skulde komme til Intet; thi de have kostet mangan Daler, førend de kom der at ligge. De tvende Sider, nemlig Kammen i sig selv og den ene Side ud til Graven, der hvor Fiskene vare udi, imod Dr. Payncks »Lossomendt«, kunne først brydes ud og siden den Side ud til Dammen, som nu fyldes. Samme Aften skal Righshofmesteren komme ud paa Rosenborg til Kongen efter Maaltidet og gjøre Relation om den svenske Enkedronnings Ankomst til Preussen.

Ladegaarden«; men de alvorlige Begivenheder, som kort efter indtraadte, bevirkede, at Planen for Kongens Vinterophold blev forstyrret; i December faldt nemlig den svenske General Thorstensohn pludselig ind i Landet, og i de sidste Dage af Aaret træffe vi Kongen paa Fyen, hvor han forblev et Par Maaneders Tid for at ordne Forsvaret. Han vendte derpaa tilbage til Kjøbenhavn for at træffe yderligere Foranstaltninger til Rigets Sikkerhed, og i dette Tidsrum opholdt han sig enkelte Gange paa Rosenborg, nemlig den 26. 27. og 29. Februar samt 31. Marts 1644. I Begyndelsen af April gik han tilsøes, først til Gøtheborg og senere til Vesterhavet for at møde den af Louis de Geer samlede Flaade, som han besejrede i Slaget i Listerdyb den 16. Maj. I den sidste Halvdel af Juni kom han tilbage til Kjøbenhavn for med Hovedflaaden at opsøge den svenske Flaade; to Dage før sin Afrejse var han, den 28. Juni, paa Rosenborg, og den 1. Juli stod det navnkundige Slag paa Kolbergerhejde, i hvilket Kongen blev saaret ombord paa Trefoldighed. Paa dette Skib havde han ladet indrette en Kahyt til Vibeke¹⁾, men hun kan dog ikke have været med paa Flaaden²⁾, da den franske Gesandt Grev de la Thuillerie, som var bleven afsendt hertil som Fredsmægler, traf hende paa Rosenborg den 2. (efter fransk Tidsregning den 12.) Juli, altsaa Dagen efter Slaget³⁾, og det har formodentlig ogsaa været om trent paa den Tid, at følgende i et Brev fra Christian

¹⁾ Garde, Den dansk-norske Sømagt 1535—1700, S. 187—188, Anm. 3.

²⁾ Bruun, Slaget paa Kolbergerhejde S. 237.

³⁾ Danske Saml. 2. R. 1. B. S. 304.

den Fjerde fra Frederiksborg af 14. Oktober 1647 omtalte Begivenhed, som viser, at hun en Tid lang har boet paa Rosenborg under Kongens Fraværelse, fandt Sted; han skriver nemlig: »Den Tid jeg i forleden Ufreds Tid var til Skibs, og de tvende Børn¹⁾, jeg haver med Vibeke Kruse, bleve syge, og Vibeke uden Penge ingen Kredit havde hos Apothekeren, da sendte hun Bud til Sten Bek, at hun maatte faa noget af hendes Deputat, som hende af Renteriet befalet var at skulle gives²⁾, men fik til Svar, at uden hun havde Hofmesterens Haand, da fik hun Intet, hvorpaa Vibeke lod sig mærke, at kunde hun Intet faa paa min Haand, da begjærede hun Intet paa Hofmesterens Haand. Noget derefter kom Hofmesterens Ædelknabe paa Rosenborg, som sagde i Manges Gehør: Die Frau mag sauer oder süße sehen, sie krieght bei Gott kein Geld, sie hat dan des Hofmeisters Hand darauf«.

I August vendte Kongen en kort Tid tilbage til Kjøbenhavn, og fra denne Periode haves et Brev fra ham udstedt paa Rosenborg den 17. August; han begav sig derpaa over til Skaane for at lede Felttoget der. Prinds Christian blev imidlertid syg kort efter og fik derfor Tilladelse til at begive sig fra Malmø til Kjøbenhavn for at bruge en Kur paa Rosenborg; Christian den Fjerde skriver herom fra Malmøhus den 21. September³⁾ til Rigshofmesteren: »Efterdi Prindsen haver ladet anholde hos mig, at han paa tre eller fire Ugers

¹⁾ *Ulrik Christian Gyldenløve* (af hvem der findes et Portræt paa Rosenborg, Brock S. 49) og Elisabeth Sophie Gyldenløve.

²⁾ 600 Rdlr. aarlig i Aaret 1642. Danske Magazin I. R. 5. B. S. 203.

³⁾ I Nyerups Christian IV's Karakteristik S. 144 Anm. har Brevet Datoen den 24. September.

Tid maatte »lossere« paa Rosenborg, der at lade sig kurere, og jeg hannem sligt tilladt haver, dog saaledes, at han ikke maa hos sig have flere Folk, end hosføjede Seddel udviser, og at dette, som nu sker, ikke skal andrages pro exemplo til at gjøre nogen Forandring i den Akkord, som mig og hannem om hans Underholdning er gangen imellem, da skal Du gjøre den Anordning, at han med samme Folk bekommer det, som de til Nødtørft behøve. Og efterdi Dig bekendt er at være min Villie, at det, som paa Lenene medgaaer paa Prindsen og hans Folk, skal kortes i hans Genant, da haaber jeg, at det ogsaa sker; thi saafremt det ikke haves i Agt, da vil jeg vide det hos Dig.« Kongen vilde ikke have ham over til Hæren igjen; han skriver saaledes den 1. Oktober fra Oggerup til Kantsleren Christian Thomesen: »Eftersom Prindsen stakket siden drog fra Malmø over til Kjøbenhavn sammesteds at lade sig kurere og siden sig igjen til Armeen at forføje, da ser jeg ikke, hvad han her kan udrette, i Synderlighed, om hans Gemalinde skulde komme med; thi her findes ikke et Hus, som der er Vinduer eller Døre i; i det Hus, jeg nu ligger i, derudi findes hverken Døre eller Vinduer, og Loftet er lagt til over min Seng med løse Fjæle, som ere brudte andetsedsfra; Folket til Hest og til Fods staaer under aaben Himmel baade Dag og Nat, saa at jeg vil ingen Skyld have, om hannem og hans Gemalinde derudover kommer Noget til. Skulde Doktorens Kur intet holde fast, og Prindsen skulde befalde med hans forrige Svaghed, da vidste jeg intet at salvere hannem. Han er ikke vant til dette Lav, og muligt det vilde komme hannem surt an nu at vænne sig dertil, hvorfor Du skal tale med hannem om samme Lejlighed og ved Marskalken Korbitz den

samme Mening lade forstaa Prindsessen.« Af tvende Skrivelser fra Kongen af 6. og 8. Oktober ses det, at Lægen Dr. Fabricius havde Prindsen under Behandling. I Slutningen af Oktober var Kuren tilende, og Kongen gjentager i et Brev af 23. fra Nørrehveding Præstegaard, at han formener, at Prindsen kan gjøre sig og Riget en større Tjeneste, om han bliver i Nærheden af Falster og Lolland, end kommer over til Skaane igjen.

Da Kongen nogle Dage senere kom tilbage til Kjøbenhavn, blev Sperling, der havde paadraget sig hans Unaade, afskediget baade som Børnehyslæge og som Forstander for Haven, og Dr. Helvig Dietherik, der tidligere under Sperlings Fraværelse havde været konstitueret i hans Sted, den 16. November 1644 udnævnt til hans Efterfølger i begge Embeder fra 1. samme Maaned at regne med samme Forpligtelser og med samme Løn som Formanden¹⁾. Sperlings Afskedigelse var nærmest foranlediget ved, at man mistænkte ham for at have forsomt sine Pligter baade som Børnehyslæge og som Forstander for Haven og for at have lukreret paa de 1000 Speciesdaler, som aarlig vare ham tillagte til Anskaffelse af Lægemedler. Der blev nedsat en Kommission til at undersøge Sagen, og for denne maatte blandt Andre Johan Funck afgive edelig Forklaring om, hvor ofte han havde set Sperling i Haven i den forgangne Sommer, og hvad denne havde udrettet der. Da Sperling ikke kunde opgive, hvormeget han havde brugt til Lægemedler, blev han sat under Tiltale²⁾ og dømt til at betale en Bøde af 1000 Rdlr.³⁾

¹⁾ Kjøbh. Dipl. III. Nr. 366, jvfr. Cold S. 75. Helvig Dietherik var født 1601 og døde 1655. Cold S. 69—70.

²⁾ Mansa, Folkesygd. S. 359—360.

³⁾ Kjøbh. Dipl. III. S. 452.

Paa Rosenborg var Kongen endnu et Par Gange i Aaret 1644, nemlig den 13. November og 9. December; da der imidlertid var udbrudt Pest i Kjøbenhavn¹⁾, forflyttede han Residenten til Frederiksborg, hvorfra han den 5. Januar 1645 sendte en Seddel til Johan i Haven angaaende noget Hjortetakkevand, der stod i et Skab, hvortil Mester Hans paa Holmen havde Nøglen. I de faa Maaneder, Johan Funck endnu beklædte Stillingen som Slotsforvalter paa Rosenborg, saae han kun lidet til Kongen, idet Christian den Fjerde ifølge sine Breve kun var her et Par Gange, nemlig den 24. Februar og 1. Maj 1645²⁾; han maa dog ogsaa have været her den 2. Juni, paa hvilken Dag den til Biskop over Aarhus Stift udnævnte Dr. Jacob Matthisen »gjorde sin Ed udi Haven.«³⁾ Tre Dage senere, den 5. Juni, fratraadte Johan Funck sin Bestilling paa Rosenborg, idet han blev beskikket til Fiskemester i Kjøbenhavns og Frederiksborg Len⁴⁾, men et Par Maaneder efter var han nær bleven forgiven af en ukyndig Læge Dr. Johan Conrad Saur paa

¹⁾ Kjøbh. Dipl. V. Nr. 595, Cold S. 151.

²⁾ Paa Grund af den ved den ulykkelige Krig forøgede Finantsnød maatte Kongen indskrænke sit Taffel, og det gik naturligvis ogsaa ud over Hofholdningen paa Rosenborg; den 26. April 1645 skriver Christian den Fjerde saaledes fra Kjøbenhavns Slot til Rentemestrene, at Kjøkkenskriveren, efter en saa ringe Udspisning, skal befales at afskaffe Folkene saa nær som en Dreng og den, som er i Haven. Hist. Tidsskr. 1. R. 3. B. S. 456.

³⁾ Danske Magazin 1. R. 1. B. S. 220.

⁴⁾ Sjøll. Reg. 21. 369—370, jvfr. Friis S. 57. Funkedammen ved Frederiksborg (jvfr. et Maleri af Thorvald Niss afbildet i Hendriksens illustr. Udstill. Katalog 1881 Bl. 35) er opkaldt efter Johan Funck eller hans Søn, der ogsaa fik med det kongelige Fiskeri i Nordsjælland at gjøre. Underholdende Læsning, Følgeblad til Dagblad for Frederiksborg Amt 1868 Nr. 7, jvfr. Nr. 9 og 3 (ifølge Meddelelser fra Hr. Rektor Berg i Hillerød og Hr. Bibliotheksassistent Bricka).

Christianshavn¹⁾, hvorfor Kongen den 1. September 1645 skrev til Righshofmesteren, at han skulde holde samme Doctor derhen, at han giver de Medicamenta skriftlig fra sig, at Doctores medicinæ her i Byen kan judicere derom, om han haver brugt Andet til Fiskemesteren, end som forsvarligt er. Johan Funck maa dog være kommen sig igjen, da han endnu omtales som Fiskemester i Frederik den Tredies Tid²⁾.

Samme Dag, Johan Funck var bleven udnævnt til Fiskemester, blev **Esaias Andersen** Foged i Kongens Have; hans Bestalling er enslydende med Johan Funcks, alene med den Forskjel, at det er »Os elskelige Hr. Christian Thomesen til Stougaard, Ridder, vor Mand, Raad, Kantsler og Befalingsmand udi St. Knuds Kloster«, der i Kongens Fraværelse skal høres med Hensyn til Fremmedes Indladelse i Haven³⁾. I den korte Tid, Esaias Andersen var Foged paa Rosenborg, nemlig fra den 5. Juni til den 29. November 1645, vare Christian den Fjerdes Besøg her meget hyppige, idet der haves Breve fra Kongen udstedte her den 7. Juni⁴⁾, 12. og 31. Juli, 1. 9. 11.⁵⁾ 12.⁶⁾ 13. 18.⁷⁾ 19.⁶⁾ 20.⁶⁾ 21. 24. 25. 26. 28. og 30. August⁸⁾, 1.⁹⁾ 2.¹⁰⁾ 3. 4. 6. 13. og 15.

¹⁾ Denne havde den 9. Februar 1643 faaet Tilladelse til at ned-sætte sig paa Christianshavn. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 351.

²⁾ Under 28. November 1653. Sjæll. Tegn. 32. 657—658.

³⁾ Kjøbh. Dipl. III. Nr. 374, jvfr. Friis S. 57.

⁴⁾ Hist. Tidsskr. 1. R. 3. B. S. 456—457.

⁵⁾ Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. 138—139.

⁶⁾ Nyeste Skilderie af Kjøbh. 1810 Nr. 128, Sp. 2033—2034.

⁷⁾ Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700, S. 171.

⁸⁾ Nye danske Magazin, V. S. 77.

⁹⁾ I et af Brevene af 1. September omtales, at Kantsleren Christian Thomesen havde været paa Rosenborg og talt med Kongen om, at Borgerne begjærede at komme sammen og tale med hverandre om deres Trafik og Handel.

¹⁰⁾ I Brevet af 2. September siger Kongen, at han imorgen, om Gud

September, 20. 21.¹⁾ 27. 28. 29.²⁾ 30. og 31. Oktober.

Omtrent samtidig med Esaias Andersen var en ung Mand, hvis Navn senere skulde blive berømt i Danmarks Historie, bleven ansat paa Rosenborg, nemlig Hans Rostgaard, der den 9. Juni 1645 blev beskikket som Medhjælper hos den gamle Sølvpop Hans Wolffburg og fik Sølvtaffeleet paa Rosenborg overleveret³⁾. Rostgaard, der efterhaanden tjente sig op til Slotsforvalter sammesteds, var født den 15. April 1625 i Landsbyen Roost i Arrild Sogn, Haderslev Amt, og var i sit femtende Aar kommen til Kjøbenhavn; han havde været med paa Trefoldighed i Slaget den 1. Juli 1644 og var ved denne Lejlighed bleven haardt saaret i det venstre Knæ⁴⁾. Om de senere Begivenheder i hans Liv vil det Fornødne blive meddelt paa vedkommende Steder i det Følgende.

vil, agter at være tidlig paa Kjøbenhavns Slot for at tale med Major Handerson.

¹⁾ I Brevet af 21. Oktober omtaler Kongen, at Kantsleren havde været paa Rosenborg og talt om en Foræring til Kejsereus Resident.

²⁾ I et af Brevene af 29. Oktober skriver Kongen, at den franske Gesandt, naar han om Eftermiddagen havde talt med Rigsraadet om en paatænkt Alliance mellem Danmark og Frankrig, paa hvilken Christian den Fjerde dog finder det helt betænkeligt at indgaa, om Aftenen efter Maaltidet alene skal komme ud paa Rosenborg til ham. I et andet af Brevene af samme Dato siger Kongen, at han nylig havde været paa Kjøbenhavns Slot i den Formening, at der skulde have været holdt Prædiken der, men at han, da han fornam, at der intet Latin vilde vanke, derpaa var gaaet ind i Stalden for at se to Heste, som vare hentede fra Antvorskov til den franske Gesandt, og som han troede havde været brune, medens de befandtes at være graa; hvis Gesandten ikke vilde beholde dem, skulde de sendes tilbage til Antvorskov, og to brune sendes istedetfor.

³⁾ Danske Magazin, 3. R. 1. B. S. 258, Laurits Thura, Hans Rostgaards Liiv og Levnet S. 41.

⁴⁾ Thura S. 32, 33, 34, 39.

Som tidligere bemærket afgik Destillereren ved Laboratoriet i Haven Dr. Peter Paynck ved Døden den 12. April 1645 i sit 70. Aar; han blev begravet i Petri Kirke, hvor der blev sat følgende Gravskrift over ham¹⁾:

Hic quiescit Vir Clarissimus & Excellentiss: Dominus Doctor Petrus Theodoricus Paynge Chymicus qvondam Regis Christiani IV. celeberrimus qvi Anno Christi M.DC.XXXV. ætatis suæ 70 Mens: April: die 12 hora 12 Mer. animam Creatori reddidit.

Efter hans Død gik det tilbage med Laboratoriet, idet hans Kudsk overtog Ledelsen heraf; Sperling, som fortæller dette²⁾, nævner vel ikke hans Navn, men han sigter vistnok herved til Niels Jensen Holst, der i en Skrivelse af 17. Juni 1645 omtales som tjenende udi vores Laboratorio, og hvis Løn ifølge denne blev fastsat til 12¹/₂ Daler Kurant 24 Sk. aarlig, en sædvanlig Hofklædning, 4 Daler Kurant maanedlig til Kostpenge, 16 Daler aarlig til Hushyre og 3 Daler maanedlig til en Arbejdskarl, som sammesteds skal opvarte³⁾. Niels Holst⁴⁾, der imidlertid ikke kunde komme ud af det med den ham tillagte Lønning, ligesaa lidet som den Person, der skulde opvarte ham, ansøgte derfor nogen Tid efter Kongen om en Lønningsforhøjelse; Christian

¹⁾ Resen, Inscr. Haffn. S. 221.

²⁾ Suhms Nye Saml. 3. B. S. 228, Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist., I, S. 157, Mansa, Folkesygd. S. 440.

³⁾ Sjæll. Reg. 21. 372, jvfr. Friis S. 57.

⁴⁾ Det er formentlig Niels Holst, der omtales i et Brev fra Kongen til Rentemestrene af 15. December 1645, i hvilket det hedder: Eftersom han, som er in laboratorio i Haven, er befaleet at forfærdige nogle Elixiria, da skal I være hannem behjælpelig, at han af Apotheket kan faa det dertil, som han dertil behøver, naar han Eder derom besøger.

den Fjerde tilstillede under 10. Februar 1647 Rente- mestrene Andragendet til Erklæring, og allerede to Dage efter blev det bevilget, idet der blev tilstaaet ham i aarlig Løn 50 Rdlr., en Æresklædning saa god, som vores Sølvpop den bekommer, og 24 Rdlr. til Hushyre, endvidere 6 Kurant Daler maanedlig til Kostpenge, 50 Rdlr. aarlig til en gemen Arbejdskarl og en gemen Hof- klædning til denne til Værdi 7 Rdlr. 1 Ort¹⁾.

I det Laboratorium eller Destillerhus, som Dr. Peter Paynck og senere Niels Holst forestod, synes man væsentlig at have beskæftiget sig med Tilvirkning af Elixirer og Medikamenter²⁾, hvorimod egentlig kemiske og alkymistiske Forsøg og Undersøgelser neppe ere blevne anstillede her i større Omfang. Til saadanne blev der imidlertid i 1646 opført et særeget Labora- torium med en Smelteovn³⁾, og det er ikke urimeligt, at Kongens Rejse til Norge den Sommer kan have givet Anledning hertil, da Christian den Fjerde i et paa Tydsk affattet Brev af 19. Oktober 1646 omtaler, at han har sat sig for at smelte den norske Gulderts. Om Indret-

¹⁾ Sjæll. Reg. 21. 595—596, jvfr. Friis S. 57.

²⁾ Jvfr. Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist., I. S. 154—155 Anm. h og ovenfor S. 9, Note 5, S. 55, Note 4.

³⁾ Lassens Saml.: 20. August 1646 til den Smelteovn, som blev bygget paa Rosenborg, 20000 Mursten og 16 Læster Kalk.

4. September: 15000 Mursten, 10 Læster Kalk.

20. Septbr.: til det nye Hus paa Rosenborg 10000 Sten, 6 Læster Kalk.

13. Oktbr.: — — — — — 16000 — 10 — —

19. — — — — — 3000 — 2 — —

En Skrivelse paa Tydsk fra Christian den Fjerde til Husfogden paa Kjøbenhavns Slot af 5. September 1646 angaaer maaske det nye Laboratorium; det hedder i denne: Du skal lade den Ladning Brændeved, som sidst blev kjøbt, brænde til Kul paa Pladsen for Rosenborg og lade samme forvare istedetfor Brænde.

ningen af det nye Laboratorium indeholder en ligeledes paa Tydsk affattet Skrivelse fra Kongen af 12. Oktober 1646 Følgende:

Mester Hans Svitzer skal tage en af de Digler, som ere gjorte i Tøjhuset før min Afrejse og bragte til Rosenborg, til sig og gjøre en Tang dertil, med hvilken man kan løfte den fyldt med Erts og uden at skade Hænderne lægge den ned oven i Smelteovnen; Tangen maa være hul, for at den ikke skal gjøre Skade, naar Diglen bliver løftet.

Den store støbte Jernplade, der staaer paa Jernfodder, skal bringes til det nye Hus og sættes midt i Huset, hvor Fundamentet er lagt.

Ved Vandet, som bliver ledet fra Kjøkkenet, skal der sættes en Kumme beslaaet med Jern, hvori en halv Tønde Erts kan røres om og vaskes.

Ved Siden af fornævnte Plade skal der sættes et Bord, hvorpaa man kan lægge den udvaskede Erts, indtil Vandet er løbet af. Dette Bord maa være skraat paa den ene Side, for at Vandet kan løbe af.

Ikke langt fra Pladen skal der stilles en Vægtskaal, hvorpaa Ertsen og Flusset kan vejes. Til Ertsen, som skal bringes fra Bordet op paa Pladen, skal der gjøres en bred Skuffe.

Til Ertsen skal der gjøres smaa Træhager, med hvilke man kan bringe den blandt Flusset.

I et af Sidekamrene skal der gjøres Lister, hvorpaa man kan sætte Diglerne, i hvilke Ertsen kommes. I begge Sidekamrene skal der anbringes smaa Jernfyrsteder, som man kan opvarme udenfra ind til Smelteovnen. Til alt dette skal Kunst-Kaspar¹⁾ benyttes, da han skal assistere derved.

I et andet Brev af samme Dato, ligeledes affattet paa Tydsk, skriver Kongen, at Bertel Snedker skal for-

¹⁾ Den bekendte Guldsmed og Møntmester Kaspar Herbach.

færdige en Kasse af Egetræ, to Tommer tyk og saa stor, at to Tønder Erts kunne ligge deri, hvilken Mester Hans skal beslaa med Jern, saameget det behøves. Laaget skal fastgjøres med Skruer, og der skal ikke være Haandtag paa Siderne.

I det før omtalte Brev af 19. Oktober 1646 hedder det, at da Kunst-Kaspar, som er antagen til at hjælpe ved Smeltningen af den norske Gulderts, ikke hele Tiden kan være tilstede, skal han saasart som muligt se sig om efter en Medhjælper¹⁾ og meddele, hvad han begjærer til aarlig Løn for en saadan; han skal ogsaa erklære sig over, hvormange gemene Karle han begjærer til at udvaske og riste Ertsen og sligt, og hvilken Løn han forlanger til disse; bemeldte Karle skulle dog ikke hugge Brænde eller udføre lignende Arbejder, som fortiden kunne forrettes af Baadsfolk og andre.

Disse Smeltningsarbejder synes at have interesseret Kongen lige til det Sidste; han skriver saaledes den 29. November 1647 fra Rosenborg:

Efterdi Du bliver her paa Stedet, hvor Kjedel-smeden findes, da kan Du bedst holde hannem til, at han, saa vidt ske kan, gjør sin Flid dertil, at de Kjedler blive forfærdigede. Hvad som til samme Kjedel af Jern behøves, det kan Du bedst lade gjøre hos Smeden paa Holmen. Og efterdi Du formener, at Ertsen kan blive ristet in ipso corpore, som Kjedlerne komme at staa i, da kan saa megen Erts, som i de Maader ristes, blive stødt i de Mortere, som der i Huset findes. Men til at sigte Ertsen vil itide bestilles saa smaa Sier,

¹⁾ Den 6. Februar 1648 blev Møntgardein Jørgen Prydtz ansat som Tilsynsmand ved Smeltehuset ved vor Kjøbstad Kjøbenhavn med 300 Rdlr. i aarlig Løn og saa megen Proviant, som Kaspar Herbach bevilget er. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 433.

som Behov gjøres. Det Besværligste vil blive, hvorledes man kan faa den stødte Erts toet uden Tab; thi man haver her endnu ikke kunnet finde paa den Maner, at man haver kunnet faa den toet uden stort Tab. Hvorfor jeg haver stor Aarsag til at længes derefter at se den Maner, som Ertsen uden Afgang af Guldet kan blive toet. Naar nu Gud i Himlen vil, at samme Kjedler ere færdige til at sætte paa de Steder, som de skulle staa, da skal Du lade mig det vide.

Som Forstander for Haven fungerede, som vi ovenfor have omtalt, fra Slutningen af 1644 Dr. Helvig Dietherik; han havde imidlertid tillige andre Forretninger, idet han baade var Livmedikus og, som tidligere bemærket, Læge ved Børnehuset, og det var derfor med noget Besvær, at han den 4. September 1645 fik Tilladelse til paa Begjæring af Prinds Christian, hvem han i sin Tid havde behandlet for en Benskade¹⁾, at tage over til Nykjøbing; da Kongen nemlig havde faaet at vide, at det ikke var for at betjene Prindsen, men en af Herremændene, vilde han ikke vide Noget deraf for Fremtiden, medmindre enten Prinds Christian eller hans Gemalinde trængte til hans Hjælp; Prindsen holdt nemlig selv med stor Bekostning en Læge, som tillige skulde betjene Folk paa Landet, naar det forlangtes; »ellers kommer mig Dr. Dietherik ganske ud af Snoren; thi han haver nu det under Hænderne, som han ikke i to Maaneder kan absolvere«. Det er ogsaa let forklarligt, at Kongen paa Grund af de oftere indløbne Klager over Gartneren i Haven kunde nære Betænkeligheder ved at lade denne uden Tilsyn i længere Tid. Imidlertid besluttede Christian den Fjerde under sit Ophold i Her-

¹⁾ Cold S. 68—70.

tugdømmerne i Vinteren 1645—1646 at indføre en Forandring med Hensyn til Havens Bestyrelse for at undgaa de store Udgifter til Gartneren og hans Folk; han havde nemlig erfaret, at den Maade, hvorpaa Hertugen af Gottorp lod sin Have bestyre, var langt fordelagtigere, og han skrev derfor den 3. Januar 1646 til Husfogden paa Kjøbenhavns Slot, at han i Overværelse af den nye Guvernør i Haven skulde spørge Gartneren, om han vilde bestyre den paa samme Maade som den gottorpske, nemlig saaledes, at han skaffede Kongen det Nødvendige til hans Bord og Kjøkken, idet han da maatte anvende det Øvrige til sin egen Nytte, som han bedst kunde. Der skulde gives ham Betænkningstid, til Kongen kom til Kjøbenhavn; naar han imidlertid ikke vilde gaa ind herpaa, skulde han fraflytte sin Bolig til Paaske, for at en anden kunde komme til at bo der. Gartneren, den oftere omtalte Mester David König, gik dog ind paa den nye Ordning, som traadte i Kraft, da Kongen om Foraaret var kommen tilbage til Kjøbenhavn, idet der den 14. April 1646 blev afsluttet følgende Kontrakt med ham¹⁾:

Christian den Fjerde antager nærværende Mester David König for en Gartner udi vor Lysthave her for vor Kjøbstad Kjøbenhavn, og haver vi med hannem paa efterfølgende Maade derom ladet akkordere, at han fornævnte vores Lysthave saavel som den liden derhos liggende Have ved Huset sammesteds, som af Mangel for Arbejdsfolk er noget bleven forsømt, paa sin egen Bekostning med Urtegaardssvende og Arbejdsfolk igjen skal bringe paa Fode²⁾ udi rette Tid, hvis derudi for-

¹⁾ Kjøbh. Dipl. III. Nr. 383.

²⁾ Den 15. Februar 1647 fik Rentemestrene Ordre til at akkordere

nødent gjøres, saa og plante Gangene som forsvarligt, beskjære og renholde, og med Alting saaledes omgaaes og have Indseende, at den ikke bliver herefter som tilforn forsømt, men Dag for Dag kan jo mere tiltage og forbedres med tjenlige Simplicibus og Urter, som en god, tro og forfaren Gartner egner, bør og hans Bestilling udkræver, hvorimod vi haver belovet at ville give hannem aarligen, saa længe vi hannem naadigst udi samme Tjeneste ville beholde, 700 Rdlr., hvoraf hannem nu strax 400 er blevet erlagt, og de øvrige 300 Rdlr. skal hannem til Michaelis førstkommende tilstilles. Videre skal han hos os ej have at fordre eller os anden Bekostning i nogen Maade tilskrive. Desforuden skal og fornævnte Mester David de 13 Kvarterer, som ligge ved Stalden, maa anrette, og til sin egen Nytte og Gavn bruge vort Laboratorium sammesteds. Skal han og med Urter forsørge og paa sin egen Bekostning fornødne »Bourter« forskaffe. Men hvad mere udi Haven kan tilovers være, det maa han til fornævnte Lysthaves Forbedring anvende og til sin Nytte sælge og afhænde, dog at Haven derudover ikke i nogen Maade Skade tilføjes. Skal og efter hans Begjæring ingen anden end Fogden til forbemeldte vor Have være tilladt Nøglen dertil at have, paa det Intet derudi hannem til Skade bortkommer og forrykkes.

Mester David König, der allerede besad nogle Ejendomme i Nærheden af Rosenborg, idet han den 25. Februar 1632 havde faaet sig den Grund, som den tidligere Forvalter Markus Wiblitz havde iboet udenfor Nørreport, tilskjødet¹⁾ og den 25. Maj 1639 havde erhvervet sig endnu et Par Jordstykker udenfor Rosenborg²⁾, fik end-

med Johan Alter om Betalingen for de af ham til Kongens Have leverede Træer. Kjøbh. Dipl. V. Nr. 666.

¹⁾ Kjøbh. Dipl. III. Nr. 129.

²⁾ Kjøbh. Dipl. I. Nr. 451, III. Nr. 262, 263.

videre den 11. Maj 1646 Skjøde paa en temmelig betydelig Grund udenfor Nørreport i den gamle Dyrehave udenfor de tvende første Bolværker, som laa næst ind til Vaskerhuset¹⁾; dette Jordstykke, som paa to af Siderne havde en Udstrækning af 339 Alen og paa de øvrige af 266 og 163 Alen, og som David König strax lod indgrofte, havde imidlertid tidligere, førend det var blevet inddraget under Dyrehaven, hørt til Byens Fællid, hvorfor Borgerne mente, at det atter burde udlægges til Fællid, da Staden havde mistet saa megen Grund uden at have faaet Erstatning herfor, og de indgave derfor i August samme Aar en Besværing til Kongen over, hvad der var sket, og androge om, at det udstedte Skjøde maatte blive tilbagekaldt, idet de paaberaabte sig, at Mester David dog aldrig havde »skattet eller skyldt eller baaret Byens Tynge enten i denne besværlige Tid eller anden Tid i ringeste Maade.«²⁾ Klagen hjalp dog ikke noget; thi af et Skjøde af 8. December 1647, ved hvilket Kongen atter afhændede et Stykke af den gamle Dyrehave, ses det, at Mester David Urtegaardsmand dengang endnu var i Besiddelse af den omtvistede Grund³⁾.

Samtidig med at Havens Bestyrelsesmaade i Aaret 1646 blev forandret, faldt dens Forstander Dr. Helvig Dietherik i Unaade hos Kongen og blev, skjøndt en flensborgsk Læge, støttet af en fornem Beskytter, skal have gjort store Anstrængelser for at blive hans Efterfølger, afløst af den tidligere Forstander Sperling, der

¹⁾ Kjøbh. Dipl. III. Nr. 387.

²⁾ Kjøbh. Dipl. IV. Nr. 909.

³⁾ Kjøbh. Dipl. III. Nr. 432.

paany havde erhvervet sig Christian den Fjerdes Gunst¹⁾. Man maa dog ikke have havt fuldstændig Tillid til Sperling; thi Ole Vorm og Esaias Fleischer fik den 12. November 1646 Ordre til at begive sig ud i Haven her for Byen og bese Urtegaarden, om den er saadan holdt, som sig bør, saa og om de forrige Simplicia og fremmede Urter, som tilforn derudi været har, endnu derudi findes²⁾. Sperling faldt paany i Unaade, og Haven henskank, tildels paa Grund af Mangel paa Midler til dens Vedligeholdelse, atter i den forrige forsømte Tilstand³⁾.

I den ovenfor nævnte Skrivelse af 3. Januar 1646 omtales den nye Guvernør i Haven; herved sigter Kongen vistnok til Slotsforvalteren **Hans Hansen**, som den 29. November 1645 havde afløst Esaias Andersen, men hvis Bestalling, der er ligelydende med Formandens, imidlertid først blev udstedt den 22. November 1646⁴⁾. Hans Hansen var født den 25. Marts 1617 og var allerede, før han blev Slotsforvalter, knyttet til Rosenborg, idet han den 18. Januar 1645 var bleven ansat som Kjøkkenskriver der⁵⁾. I hans Funktionstid vare Christian den Fjerdes Besøg her meget hyppige og varede ofte længere Tid ad Gangen; fra 1646⁶⁾ haves saaledes Breve fra Kongen udstedte paa Rosenborg den 31.

¹⁾ Vorms Breve I. S. 544, Cold S. 75.

²⁾ Sjæll. Tegn. 29. 95—96, Lassens Saml.

³⁾ Vorms Breve II. S. 1020.

⁴⁾ Kjøbh. Dipl. III. Nr. 397, Friis S. 57.

⁵⁾ O. Nielsen, Abel Kathrines Stiftelse S. 4, 7, 10 (meddelt af Hr. Bibliotheksassistent Bricka).

⁶⁾ I et Brev af 12. April 1646 omtaler Kongen de nye Fæstningsværker ved Haven. — Af et Brev af 7. December 1646 fra Frederiksborg erfares det, at Iver Vind og Jørgen Brahe havde været hos Kongen paa Rosenborg.

Marts¹⁾, 10. 11. 15. 17. 18. 23. 26. 28. og 30. Maj²⁾, 1. og 25. Juni, 14. 17. 27. 29. og 30. August³⁾, 17. og 26. November⁴⁾, 1. 2. 7. og 15. December og fra 1647⁵⁾ Breve af 8.⁶⁾ 9. 23. 27. og 31. Januar, 1. 8.⁷⁾ 10.⁸⁾ 11. 12.⁹⁾

-
- 1) I Brevet af 31. Marts skriver Kongen, at han i overmorgen agter, om Gud vil, at rejse til Frederiksborg og blive der nogle Dage.
- 2) I Brevet af 28. Maj befales Kantsleren Christian Thomsen at komme ud paa Rosenborg om Eftermiddagen Kl. 5, og af et af Brevene af 30. Maj ses det, at han havde været der hos Kongen.
- 3) I et af Brevene af 30. August skriver Kongen, at han agter med Guds Hjælp imorgen helt tidlig at tage herfra; i September og Oktober opholdt han sig i Hertugdømmerne.
- 4) Brevet af 26. November er trykt i Lassens Kjøbh. Befæstn. Hist. S. 142, jvfr. sammesteds S. 57—58.
- 5) I et Brev fra Frederiksborg af 8. Juni befales Skibsmaleren strax efter Pintsehelligdage at begive sig derud og tage af det Slags Farve mæd, som bruges i Haven ved Rosenborg. — Fra Frederiksborg befales Rentemestrene den 19. Juni at skaffe en Designation paa alle Restancer, hvilken Kongen havde glemt at forlange, da de sidst vare hos ham paa Rosenborg. — Den 18. Juli skriver Kongen fra Frederiksborg (paa Tydsk), at de tvende Save, som Mester Hans Svitzer har gjort, og som findes paa Rosenborg, skulle sendes derud, men da det ikke kan ske denne Gang, skulle de bringes tilligemed Egepælene, som denne Gang ikke alle kunne sendes derud. — I et Brev fra Frederiksborg af 21. September omtaler Kongen sin Samtale med Kantsleren paa Rosenborg om Hofmesterens Ophold i Holland og den 19. November i en Skrivelse til Rigsraadet, dateret Kjøbenhavns Slot, det Svar, de gode Herrer erlangede paa Rosenborg angaaende Rostjenesten.
- 6) I Brevet af 8. Januar befales Rentemestrene at erfare, om man kan faa Damask Drejl til 6 Alens Bordduge og til 50 Servietter, hvilket da skal sendes til Rosenborg.
- 7) I Brevet af 8. Februar befales Rentemestrene at købe 10 Skip-pund Bly og lade det føre til Rosenborg.
- 8) Brevet af 10. Februar omhandler Lønningsforbedringen for den ovenfor nævnte Niels Jensen Holst.
- 9) Af et af Brevene af 12. Februar erfares det, at Kongen den Dag havde været paa Kjøbenhavns Slot og hørt en Prædiken.

13. 19.¹⁾ 23. 26. og 27. Februar²⁾, 3. 4. 11. 12.³⁾ 19.⁴⁾ 25. (eller 28.) Marts, 3. 4. 11. 15. 21. 25. og 26. April, 1. 2. 5. 7. 13. 18.⁵⁾ 19. 20. 25. og 31. Maj, 1. 16.⁶⁾ 18. og 19. Juni, 15. 16. og 17. Juli, 4. 9. 13. 14. 28. og 29. November samt 9. December.

Medens Kongen den 19. Februar sidstnævnte Aar opholdt sig paa Rosenborg, indtraf der et sørgeligt Budskab til ham, idet der Kl. 3^{1/2} om Eftermiddagen var udbrudt Ild paa Tøjhuset, foranlediget ved Uforsigtighed

-
- 1) Den 19. Februar sender Kongen med sin Fyrbøder 1500 Daler i en Otting, som skal tilstilles Sønnen Ærkebiskop Frederiks Tjener, med Bemærkning, at det paa denne Tid er ganske umuligt at erlange flere.
- 2) Kongens Ophold paa Rosenborg i Februar Maaned omtales i et Brev fra Ole Vorm til Dr. Helvig Dietherik af 28. Februar 1647, af hvilket det ogsaa ses, at Kantsleren havde aflagt Kongen et Besøg der. Vorms Breve, II. S. 994.
- 3) I et af Brevene af 12. Marts omtaler Kongen, at Magister Hans Jensen, der skulde være Slotsprædikant, førstkomende Søndag skulde prædike paa Kjøbenhavns Slot. Denne Magister Hans Jensen prædikede ogsaa nogle Gange paa Rosenborg for Christian den Fjerde, og da hans Gaver »os ikke ilde haver behaget«, anbefalede Kongen ham i Skrivelse af 12. Januar 1648 fra Frederiksborg til den ved Dødsfald ledigblevne Professorplads i Græsk ved Universitetet, saafremt han dertil tjenlig kan være. Sjæll. Tegn. 29. 302, Lassens Saml.
- 4) Den 19. Marts befaler Kongen, at der næste Formiddag skal møde En fra Renteriet her paa Rosenborg, for at han med Slotsfogden kan levere Inventarium, som derpaa findes, til Hans Schmalkall, som er paa Klædekammeret.
- 5) Af et af Brevene af 18. Maj ses det, at Christoffer Urne og Kantsleren Christian Thomesen havde været paa Rosenborg Dagen iforvejen, og at Kongen før Kantslerens Ankomst havde talt med Urne om Rigets Indkomsts Forbedring, og i et andet Brev af samme Dato skriver Kongen, at han den næste Dag vil lade sig finde i Audientsstuen paa Kjøbenhavns Slot Kl. 9.
- 6) I et af Brevene af 16. Juni omtaler Kongen Efterretningen om Prinds Christians Død, og i et andet af samme Dato skriver han, at han imod Natten vil drage fra Rosenborg.

ved Færdiggjørelsen af en Granat. Ved Efterretningen herom begav Christian den Fjerde sig strax til Brandstedet, men Vibeke, som laa syg paa Rosenborg, og hendes Datter Elisabeth sendte Sølvpopsvenden Hans Rostgaard til ham for at bede ham om for Guds Skyld ikke at komme Ilden for nær, da en Mængde Krudt, Fyrværkersager og fyldte Bomber opbevaredes paa Tøjhuset. Christian den Fjerde slap uskadt derfra, men Rostgaard blev, netop som han stod i Nærheden af nogle Folk, som førte en stor Metalkanon bort, saaret af en stor Skifersten, som faldt ned paa hans venstre Fod, da Gavlen styrtede om; Saaret var temmelig betydeligt; thi Stenen gik igjennem Støvlen, rev Huden af Skinnebenet og knuste næsten Foden; han blev lagt paa en Brygger-Vandsluffe og ført tilbage til Rosenborg, hvor Kongen lod den franske Barber Lahorse¹⁾ tage ham under Behandling; Rostgaard led store Smerter, og Jomfru Elisabeth havde, som han selv fortæller, stor Medynk med ham²⁾. Om man af denne Yttring kan slutte, at den unge Pige har næret ømmere Følelser for

¹⁾ I et Brev fra Rosenborg af 27. Oktober 1645 omtaler Kongen, at han ønsker at faa den franske Gesandts Bartskjærer i sin Tjeneste.

²⁾ Wolf, *Encomion* S. 153, Arent Berntsen, *Danmarekis og Norgis Fructbar Herlighed*, I. S. 18, Jonge, *Kjøbh. Beskr.*, I. S. 493, *Tøjhusets Katalog* 1877 S. 1, Blom, *Christian IV's Artilleri* S. 7. Naar Hans Rostgaard i sin *Tegnebog* i *Danske Magazin* 3. R. 1. B. S. 258—259 og Laurits Thura i *Hans Rostgaards Liiv og Levnet* S. 41—44 angive, at Branden fandt Sted den 19. Februar 1646, da maa dette være urigtigt, idet Kongen dengang var i Hertugdømmerne; der haves saaledes et Brev fra ham dateret Flensborg den 16. Februar 1646 og et andet dateret Glückstadt den 22. Februar 1646; Kongen omtaler desuden selv Branden i Brevene fra Rosenborg af 11. og 12. Marts 1647.

den 22aarige Sølvpopsvend, lader sig naturligvis ikke afgjøre, men utænkeligt er det vel ikke, da hun dengang var 14 Aar gammel og saaledes ifærd med at forlade Barnealderen. Hendes Opdragelse nærmede sig ogsaa sin Afslutning, hvorfor Kongen om Foraaret lod hendes Kundskaber prøve ved Præsten Laurits Jakobsen Hinds-holm; denne, der Langfredag, den 16. April, havde aflagt Fru Vibeke et Besøg i Haven, blev nemlig den 30. samme Maaned efter Prædikenen kaldet op til Christian den Fjerde, der befalede ham at gaa hen i Haven og examinere Jomfru Elisabeth i Katekismus og Regning; han begav sig derfor derhen den 3. Maj og talte med Jomfruen, men da hun formodentlig ønskede at forberede sig til Examinationen, begjærede hun, at han vilde komme igjen om anden Dagen; hun sendte ham da den 5. Maj sin Moders Vogn, som kjørte ham ud i Haven; der examinerede han hende først i Katekismus og befandt, at hun kunde Luthers tydske Katekismus med Forklaring udenad, saa at hun ikke tog meget fejl, men taalelig kunde bestaa sig udi Forstand og Mening paa alle fem Parterne; hun kunde ogsaa de smaa Spørgsmaal om Skriftemaal, der findes bag i denne Katekismus. Desuden kunde hun en 10—12 af Davids Psalmer (1. 2. 6. 8. 23. 32. osv.) samt nogle Sprog af Biblen om Troens Artikler. I Regning havde hun lært nogenlunde de fire Species, Addition, Subtraktion, Multiplikation og Division, »dog skal hun mere exerceres«, siger Laurits Jakobsen i sin Dagbog¹⁾. Kongedatterens Kund-

¹⁾ Danske Magazin 1. R. 1. B. S. 154, Dr. Laurits Jakobsen Hinds-holms Dagbog udgiven 1779, S. 2, 4, 5—6.

skaber synes saaledes ikke at have været synderlig glimrende.

Foruden de ovenfor nævnte Dage i November 1647, paa hvilke Christian den Fjerde ifølge sine Breve har været paa Rosenborg, var han efter Jørgen Brahes Dagbog¹⁾ her ogsaa den 7. November, da han gav Audients til Kurfyrsten af Sachsens Gesandt Loss, Hertugen af Holstens Gesandt Klaus von Qvalen, *Greven af Oldenburg*²⁾, hvem Reventlou svarede, Righofmesteren Korfits Ulfeldt første Gang efter hans Tilbagekomst fra Holland og Frankrig og næsten hele Rigsraadet.

I Løbet af Vinteren 1647—1648, hvilken Christian den Fjerde for en Del tilbragte paa Frederiksborg, vare hans Kræfter stadig aftagne, saa at han ikke kunde fordøje nogen haard Føde. Da hans Tilstand, uagtet Lægernes Omhu, stadig forværredes, blev han den 21. Februar 1648 efter sit Ønske ført fra Frederiksborg til Rosenborg i en Bærestol, som var indrettet saaledes, at han kunde ligge deri; for at han ikke skulde forulempes af Vognens Støden, var den, skjøndt det var »Tøvejr og liden Sne«, sat paa en lang Slæde, som blev trukken af otte store brune Heste; Lægerne kørte bagefter i en Kareth. Kjørselen synes at have været temmelig forceret; thi efter Ankomsten til Rosenborg styrtede den ene af Hestene. Her indfandt Kantsleren Sehested sig strax ligesom ogsaa Rentemesteren Sten Bek og kort efter *Leonora Kirstine*³⁾ og Korfits Ulfeldt. Hun traadte hen til

¹⁾ Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 89.

²⁾ Anton Günther, af hvem der findes flere Portræter paa Rosenborg. Brock S. 56.

³⁾ Portræt af Leonora Kirstine findes paa Rosenborg. Brock S. 23.

Sengen, græd og kyssede Faderen paa Haanden; Kongen gjorde sig stærk og sagde med høj Røst: »Græd ikke, jeg kommer vel op igjen«; han kjærtegnede hende og trøstede hende med, at han havde sikkert hendes Stilling saaledes, at Ingen kunde rokke den. Derpaa gik Rigshofmesteren hen til ham, og i Kantslerens og Sten Beks Paahør spurgte han, om Hans Majestæt ikke vilde have, at man skulde melde Hertug Frederik, som dengang var i Flensborg, at han var syg. Kongen, der ikke holdt saa meget af ham som af hans to afdøde Brødre Ulrik og Christian, svarede: »Nej, jeg forlanger ikke at se ham«.

Kantsleren vilde have, at der skulde anstilles en lægekyndig Raadslagning angaaende Kongens Svaghed, hvorfor Dr. Fabricius sammenkaldte alle de Læger, som vare i Byen, paa Dr. Bylke nær, der ikke gav sig af med Praxis; de samledes i Vibekes Kammer, og Ulfeldt tilligemed Sehested vare nærværende, men Fabricius, der ligesom skulde præsidere i Forsamlingen, gjorde kun sine Sager slet; han refererede Kongens Tilstand ganske kort paa Latin, men istedetfor Raadslagning var der dyb Taushed og betænkelige Miner. *Ole Vorm*¹⁾ og Otto Sperling derimod forklarede Kongens Sygdom af hans Natur og angave saavel dens Aarsager som dens Kjendetegn og Forløb, ligeledes hvilke Lægemedler der hidtil vare blevne brugte, og hvilke de endnu ansaae for tjenlige til at bruge.

I de faa Dage, Kongen endnu havde tilbage, besørgede Vibeke og Fru Beate Ahlefeldt Maden lavet til ham; han nød imidlertid intet deraf, men opholdt blot

¹⁾ Portræt af Ole Vorm findes paa Rosenborg. Brock S. 40.

Livet ved det Kordialvand og Pulver, som Lægerne gave ham. Han stod dog endnu op hver Dag, lod sig Sagerne forelæse, gav Svar derpaa og underskrev. Fredagen den 25. Februar prædikede Laurits Jakobsen Hindsholm for Kongen, der sad paaklædt ved et Bord, men var meget svag og talte Intet. Lørdagen den 26. maatte han gaa tilsengs, og om Natten vaagede Korfits Ulfeldt og Leonora Kirstine hos ham. Søndag Formiddag, den 27., lod han atter Laurits Jakobsen prædike for sig, men talte Intet. Kl. 1 om Middagen lod han atter Præsten kalde; »der jeg kom til Sengen«, siger denne i Ligprædikenen, »rakte han mig Haanden, tog hart og sagde: »Her ligger jeg, en Guds Fange«, hvorpaa jeg svarede, det nu saa Guds faderlig Villie at være, af hvilken han plejer sine kjære Børn med det naadige Sygdoms-Fængsel at prøve, at han kan føre dem des nærmere til sig og udi Gudfrygtigheds Øvelser opholde. Hvorfor, endog jeg vel veed, sagde jeg, Eders Majestæt at have Gud fast i sit Hjerte og sig paa Christi Fortjeneste at forlade, vil jeg dog have Eders Majestæt formanet nu at holde hart derved; hvortil Hans Majestæt svarede: »Ne dubites«, og strax paa Danske: »Tvifler ickon intet derpaa.« Jeg tvivler ikke derpaa, naadigste Konge, sagde jeg, men efterdi jeg ikke veed Noget, som udi nogen Nød og Modgang kan give bedre og bestandigere Trøst end Christi Jesu hellige og uskyl-dige Pines og Døds gudelig og hellig Betragtelse, vil jeg Eders Majestæt herom erindre, at Eders Majestæt heraf vil nu fatte sig den bedste og kraftigste Trøst i Hjertet til at opholde sig med i denne sin store Svag-hed. Herpaa svarede Hans Majestæt: »Det haver jeg altid gjort,« laa saa lidet stille. Derefter rakte han mig

atter Haanden og sagde: »Nu gjælder det«, hvortil jeg svarede, at den almægtigste gode Gud, som Hans Majestæt den Sygdom selv havde paalagt, skulde vel hannem derudi naadeligen styrke og opholde; thi hans Kraft fuldkommes i Skrøbelighed. Og efterdi Hans Majestæt befandtes meget svag og afmægtig, begjærede jeg underdanigst, vi maatte falde ned og gjøre Bøn for hannem til Gud om naadig Bistand og Lindring, hvilket Hans Majestæt gjerne bevilgede og selv strax med sammenlagte Hænder begyndte at bede. Efter Bønnen formanede jeg Hans Majestæt, han med David nu vilde hjerteligen sukke af Psalme 51: Gud vær mig naadig efter Din Miskundhed, afslet mine Synder efter Din store Barmhjertighed, to mig vel af mine Misgjerninger og gjør mig ren af alle mine Synder, hvortil Hans Majestæt lod se en meget stor og synderlig Andagt med sammenlagte og opløftede Hænder, saa at alle derhos Staaende fældede Taarer derved. Og efterdi Hans Majestæt altid gjerne maatte lide Sang, syntes raadeligt at spørge, om vi maatte siunge en Psalme, hvortil Hans Majestæt svarede med Behagelighed: »O Ja«, blev derfor strax begyndt: Alene til Dig Herre Jesu Christ etc., hvor Hans Majestæt da til hver Linie opløftede sine Hænder med største Andagt. Derpaa blev Hans Majestæt formanet, at han med den gudfrygtige Patriark Jakob nu vilde stride mandeligen og ikke slippe, førend han fik Velsignelsen, svarede da med gudelig Ivrigheid: »Her vil ikke slippes«. Jeg sagde derfor: O salig er den, som kan stride den gode Strid, beholde Troen og en god Samvittighed; thi hannem er Retfærdigheds Krone henlagt, som Herren skal give dem, der elske hans herlige Aabenbarelse. »Gud skee Loff«, svarede

Hans Majestæt. Strax blev siungen: Min Sjæl nu love Herren, hvilken Psalme Hans Majestæt altid meget elskede, som han og da sin store Hjertens Andagt med Hænder og Fagter lod se og kjende. Derefter blev siungen: Jeg beder Dig min Herre og Gud, og siden: Naar vi i største Nøden staaer, og mellem hver Psalme blev Hans Majestæt adskillige trøstrige Sproge af Skriften foreholdt, som til den Tid og Lejlighed kunde tjene, hvilke Hans Majestæt med største Flid hørte og mærkede. Som Hans Majestæt nu lod se saa stor Andagt med Tro og Længsel efter Gud, hvortil Hans Majestæts Kantsler, den ædle og velbaarne Herre Hr. Christian Thomæson gav hannem stor Aarsag med synderlig Trøst og Erindring af Guds hellige Ord, som han hannem vidtløfteligen med stor Devotion og hjertelig Bevægelse foreholdt, haver velbemeldte Hr. Kantsler Hans Majestæt om det højværdige Sakramente at bruge strax anmodet, sagde det at være Hans Majestæt en meget god Tærepænge og sikkert Lejde paa sin nu forestaaende Rejse igjennem Dødsens mørke Dal, hvilket Hans Majestæt med største Behagelighed gjerne begjærede og sig dertil strax beredede. Der Absolutionen sket var, haver han det med største Hjertens Andagt annammet og imidlertid lod sig holde op i Sengen. Og der Bønnen og Velsignelsen over hannem var gjort, blev siunget: Vor Herres Jesu Christi Fred etc.; derpaa lagde Hans Majestæt sig til Rolighed og talte ikke meget derefter.

Om Natten, da Sygdommen tog mere og mere Overhaand, saa at Kongen ikke talte synderligt, blev Præsten hos ham, ligesom ogsaa Rigshofmesteren og Leonora Kirstine, Ebbe Ulfeldts Hustru Hedvig, der ligeledes

var en Datter af Kongen, Kantsleren Niels Trolle, Sekretær *Otto Krag*¹⁾, Kammerjunker Ebbe Gyldenstjerne, Dr. Ole Vorm, Dr. Otto Sperling og mange af Hans Majestæts egne Tjenere.

Mandag Formiddag den 28. Februar lod Kongen Psalmen: Herre Jesu Christ, sandt Menneske og Gud, synge for sig. »Ved to slet Eftermiddag«, fortsætter Laurits Jakobsen i Ligprædikenen, »som Hans Majestæt lod sætte sig paa en Stol, og han da var overmaade meget afmægtig, formanede jeg Hans Majestæt, han jo vilde holde hart ved Gud med et troende Hjerte og blive Gud sin Herre tro indtil Enden, at han kunde faa Lifsens Krone, betænkende, at Ingen vorder salig, uden den alene, som indtil Enden bliver bestandig, da vinkede Hans Majestæt ad mig med Haanden og sagde tydeligen tvende Gange: »I tør intet tvifle, I tør intet tvifle.« I al sin Sygdom lod Hans Majestæt se en meget synderlig og underlig Taalmodighed, at han sig over sin Angst og Smerte ikke engang beklagede, saa at man den Helligaands kraftig Forarbejdelse udi hannem endog deraf skinbarligen kunde mærke. Og som den salig Konge var i Himlen, førend han kom i Himlen og blev adskilt fra dette jordiske Væsen, haver han og aldeles slaget Hu og Sind fra dette Timelige, saa han ej med ringeste Ord med Noget af alt det i Verden er sig befattede, men med Hjerte og Tanker søgte og længtes ikkun efter det Himmelske og Ævige, inderlig begjærende og med Attraa forventende, at den naadige Gud

¹⁾ Se S. 75 Anm. Et Portræt af Otto Krag og dennes Hustru Anna Rosenkrands er i Finantsaaret 1877/78 skjænket Samlingen paa Rosenborg af Oberst Krag. Brock, Musée chronologique S. 49.

vilde komme med naadig Forløsning og hannem i sin evig Ro og Glæde hjemføre, hvilket Hans Majestæt ogsaa samme Aften, der Klokken var slagen fem, er vederfaret, da han med fuldkommen Fornuft, meget stille og uden Bevægelse, sødelig og salig i Herren hensov.« I sin Dagbog siger Laurits Jakobsen, at Kongen den sidste Dag »sukkede jo mere og mere og talte intet synderligt indtil om Aftenen, der Klokken var halvgangen sex, da han døde med sin Haand i min,« samt at alle de, der havde været tilstede den foregaaende Nat, vare nærværende i Dødsøjeblikket. Leonora Kirstine trykkede sin Faders venstre Øje til, medens det højre, som var blevet beskadiget paa Trefoldighed, havde lukket sig af sig selv.

Efter Kongens Død forseglede Rigshofmesteren og Kantsleren hans Sager og sendte endnu samme Aften Ebbe Gyldenstjerne med Underretning om Dødsfaldet til Sønnen Hertug Frederik. Ved det over Sperling senere optagne Forhør blev denne adspurgt, om ikke Ulfeldt, da Kongen var død, havde ladet den salig Herres beslagne Skrin bringe hjem i sit Hus, hvilket Sperling imidlertid ikke vidste Noget om, da han havde forladt Rosenborg før Ulfeldt¹⁾.

¹⁾ Om Kongens Sygdom og Død se Danske Magazin 1. R. 1. B. S. 156, Dr. Laurits Jakobsen Hindsholms Dagbog, S. 22—29, Tue Jensens Tegnebog i Suhms Nye Saml. I. S. 318, Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 91, Wolf, Encomion S. 302, Lauerentzens (eller ifølge Personallhist. Tidsskr. I. S. 283 rettere Ernsts) Tage-Register Christian V S. 2, Leonora Kirstines Selvbiografi i Danske Saml. 2. R. 1. B. S. 162, Vorms Breve I. S. VII, XXXIV, 284, II. S. 1004, Otto Sperlings Levnet i Suhms Nye Saml. 3. B. S. 226—227, 265, Bruun, Slaget paa Kolbergerheide S. 100. Ifølge Hans Rostgaards Tegnebog i Danske Magazin 3. R. 1. B. S. 259 døde Kongen i Vintergemakket, hvilket Udtryk maa betegne hans

Saasnart Kongen havde udaandet, fik Vibeke Kruse, til hvem det Ulfeldtske Parti nærrede et glødende Had, at føle, at hun havde mistet sin Beskytter; hun blev nemlig strax efter paa en forhaanende Maade, hvori den laveste Hævnjerrighed yttrede sig, bortvist fra Rosenborg; Kantsleren Sehested sendte hende vel en Kareth til at kjøre bort i, men Ulfeldt eller en af hans Venner, maaske Kaj Lykke, skaffede den tilside, lod hende sætte paa en simpel Postvogn og med en hvid og en rød Hest for denne kjøre ind til Kjøbenhavn, og da hun et Par Maaneder efter døde, blev hun paa Ulfeldts Befaling paa en ligesaa haanende Maade begravet paa Fattigkirkegaarden udenfor Byen¹⁾.

Sovekammer i Stueetagen, jvfr. Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 9 Anm.

Christian den Fjerde havde Nytaarsdag 1648 foræret den ovennævnte Otto Krag sit Portræt i Legemsstørrelse; dette fandtes en Tid lang paa Grev Gyldenstolpes Slot Steninge ved Mælaren (T. A. Becker, Orion, Hist. Kvartalskr. 1. B. S. 92) og tilhører nu Grev G. M. Hamilton til Hedensberg, som velvillig har tilsendt mig et Fotografi af det Værelse, hvor det er ophængt. Billedet bærer følgende Paaskrift: Denne min allernadigste Herres contrafey blev mig Otthe Krag af Hans Mayt. Nadigst foræret Nytaarsdag 1648, oc kallede Gud Hans Mayt. samme Aar den 28. february i haven for Kiøbenhavn omb aftenen imellom 5 oc 6. Gud giwe Hans Mayt. med alle tro Christne en gledelig oc ærefuldig Opstandelse.

¹⁾ Hist. Tidsskr. 1. R. 3. B. S. 374—375.

Frederik den Tredies Tid.

1648—1670.

Som bekjendt stod Thronen ledig et Par Maaneders Tid efter Christian den Fjerdes Død, idet Frederik den Tredie først blev udvalgt til Konge den 4. Maj 1648. I denne Mellemtid fratraadte Hans Hansen sit Embede som Slotsforvalter paa Rosenborg¹⁾ og blev efterfulgt af

¹⁾ Han blev senere Amtforvalter ved de kongelige Godser paa Lolland og Falster, i hvilken Stilling han forblev til sin Død; den 24. Juli 1654 blev han tillige Proviantskriver for Kjøbenhavns Slot, ligesom han ogsaa med disse Embeder forenede Stillingen som Spisemester paa Holmen; den 15. Juli 1655 giftede han sig med Dronning Sophie Amalies 28aarige Kammerjomfru Abel Kathrine, senere kaldet von der Wisch, ligesom han ogsaa selv senere fremtræder med Tilnavnet Osten. Han blev en temmelig velstaaende Mand og besad adskillige Ejendomme dels i Kjøbenhavn (Kjøbh. Dipl. I. S. 734, 761; II. S. 811, 812, 833, 837, III. Nr. 762, 781, 879), dels andetsteds; under Kjøbenhavns Belejring kunde han derfor yde 27 Rdlr. maanedlig til Garnisonen (Kjøbh. Dipl. III. S. 500). Han døde den 3. April 1672, og det blev tilladt, at hans Lig maatte begraves om Aftenen, hvilket paa den Tid ansaaes for fornemt. Ligbegængelsen fandt Sted i Holmens Kirke den 19. April, og paa hans Kiste læstes følgende Indskrift:

Bertel Jensen, hvis Bestalling, der er enslydende med Formandens, blev udstedt den 23. Juli 1648, saaledes at Ansættelsen skulde regnes fra 3. Marts samme Aar¹). Bertel Jensen kom snart i Strid med Fiskemesteren Hans Merckel om Fiskeriet i Dammene og Gravene omkring Haven, hvorfor Jochum Gersdorf den 18. Marts 1649 fik Befaling til at kalde de stridende Parter for sig, undersøge Sagen og afgive Erklæring derover, for at den fornødne Anordning i den Anledning kunde udfærdiges²). Fra Bertel Jensens Funktionstid foreligger der kun et Par Efterretninger om kongelige Besøg paa Rosenborg; saaledes var den 8. Juli 1649 hele Rigsraadet med nogle af Adelen og deres Fruer, som vare

Her huiler af høybesverlig vroe vdi Soeleklar rychte Edeler end Guld, som Gud behagede oc alle Velynte oc Unte for slig Kierlig oc oprichtig Sielelig fromhed, den nu Sl. Mand Hans Kongl. May. oc hendis Kongl. May. Enchedronningens ofver Lolland oc Falster Ampter høybetroede Inspecteur, saa oc Velforordnede Provianskrifver her for Kiøbenhafns Slot, den Edel høyachtbar Hans Hansen Osten, barnfødt vdi Holsten Anno 1617 d. 25. Martii af Erlige oc Gudfrychtige fromme Forældre, Hans Fader den erlige oc Achtbare Mand Hans Pedersen, Hans moder den erlige oc Gudfrychtige Matrone Maria Tygiste, døde vdi Kiøbenhafn Anno 1672, den 3. April. Hans Alder var 55 Aar ringer 8 dage. Hans berømmelig lefnet, hans christelig endeligt lefver oc forsichrer os om hans glædelig opstandelse med alle Guds børn. Bed oc haab, det var mig i gaard, det schal vere dig i Morgen.

Abel Kathrine, der ved Testamente af 27. December 1675 stiftede det Hospital i Kjøbenhavn, som endnu bærer hendes Navn, døde Nytaarsdag 1676 og blev, ligesom hendes Mand, begravet ved Aftenstid (O. Nielsen, Efterretn. om Abel Kathrines Stiftelse S. 4, 6—7, 10, 39).

¹) Kjøbh. Dipl. III. S. 269, IV. Nr. 910, Friis S. 57.

²) Kjøbh. Dipl. V. Nr. 740.

tilstede, hos kongelig Majestæt i Haven til Gjæst¹⁾, og den 19. August samme Aar var den svenske Gesandt Bengt Skytte, der var bleven sendt til Danmark med et meget stort Følge for paa Dronning Christines Vegne at staa Fadder til Prindsesse Frederike Amalie, Hans Majestæts Gjæst sammesteds²⁾. Bertel Jensen fratraadte sin Stilling som Slotsforvalter 1650 og synes senere at være bleven Skriver paa det kongelige Bryghus; her begik han imidlertid under Kjøbenhavns Belejring Underslæb, hvorfor hans Bo blev beslaglagt³⁾.

Den Ordning, Christian den Fjerde i sine sidste Leveaar efter Hertugen af Gottorps Exempel havde indført med Hensyn til Havens Bestyrelse ved at overdrage Gartneren dens Vedligeholdelse i Entreprise for en vis aarlig Sum, ophørte i Begyndelsen af Frederik den Tredies Regering, idet **Kaspar Ebelacher** den 16. Marts 1649 paa sædvanlig Maade blev ansat som Gartner i Lysthaven fra 1. Maj samme Aar at regne med en aarlig Løn af 60 Rdlr. foruden Kostpenge 50 Rdlr., 6 Tønder Rug, 8 Tønder Malt og 2 Lispund Lys⁴⁾, og i Kjøkkenhaven blev **Klaus Scheer** den 7. Februar 1649 ansat som Gartner efter Laurits Mikkelsen med samme Løn som denne, 110 Daler Kurant aarlig⁵⁾. Man vendte dog, som vi nedenfor skulle se, senere under Frederik

¹⁾ Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 93.

²⁾ Otto Krags Kalenderoptegnelser i Danske Saml. 2. R. 2. B. S. 71. — Den Dragt, Kongen bar ved Prindsessens Daab, opbevares paa Rosenborg. Brock S. 44.

³⁾ Nyerup, Frederik III. S. 218—219, Hist. Tidsskr. 4. R. 5. B. S. 388—389 (meddelt af Hr. Bibliotheksassistent Bricka).

⁴⁾ Kjøbh. Dipl. III. Nr. 457, Friis S. 57.

⁵⁾ Rentekammerets Bestallingsprotokol 3 a. 77. Om Laurits Mikkelsen jvfr. ovenfor S. 44.

den Tredies Regering en Tid lang atter tilbage til det gottorpske Bestyrelsesprincip.

Af andre Funktionærer ved Rosenborg, som vare samtidige med Bertel Jensen, skulle vi nævne Normanden Jakob Jensen, som den 19. Januar 1649 blev beskikket til kongelig Lademager (Rustmester) eller, som han i sin Autobiografi siger, til at have Inspektion paa Rosenborg med Hans Majestæts Livrustning; dette Embede varetog han ifølge sin egen Beretning »i al Skikkelighed, hvilket Hans Majestæt vel behagede«. Til Løn skulde han have fri Bolig, en sædvanlig Hofklædning og Kost som kongelige Skippere, ligesom han ogsaa skulde have fri Befordring i Tjenesteanliggender samt det fornødne Træ og Ben til Skæftningsarbejder; det første Aar fik han endog hele 4 »Liberie hver saa gode som hundrede Daler«¹⁾, og senere blev han,

¹⁾ Kjøbh. Dipl. III. Nr. 444, Suhms Saml. 2. B. 3. H. S. 156. Det Rustkammer paa Rosenborg, med hvilket Jakob Jensen saaledes fik Tilsyn, bestod af to Værelser i det store Taarn, nemlig det næstøverste, som i Inventarierne benævnes Rustkammeret over Regaliekammeret, og det derunder liggende, som kaldes Kunstgeværkammeret, og som altsaa egentlig er det, der ligger umiddelbart over Regaliekammeret. Det var i dette Rustkammer, at Lynilden under et forfærdeligt Uvejr Natten til den 28. Juni 1666 slog ned, hvorved endel Geværer bleve nedkastede, uden at dog nogen større Skade synes at være sket (Beckers Saml. til Frederik III's Hist., II. S. 149, jvfr. Friis S. 106). Vaabnene, der senere bleve forøgede med endel, som havde tilhørt Grev Anton Günther af Oldenburg, og som vare faldne i Arv til den danske Konge, bleve afleverede fra Rosenborg i 1732 og findes nu for største Delen i Tøjhusets Samling. Foruden disse to Værelser var ogsaa det øverste Kammer i det søndre Taarn taget i Brug til Rustkammer; de her opbevarede blanke Vaaben bleve imidlertid i 1758 afleverede fra Rosenborg til det kongelige Rustkammer paa Christiansborg. Jvfr. Danske Saml. 2. R. 5. B. S. 367—371. Den sidstnævnte Aflevering synes at være foran-

under 22. Marts 1652, forfremmet til kongelig Drabant¹⁾).

Den Interesse, som Christian den Fjerde havde vist for Kemien ved Oprettelsen af Laboratoriet eller Destillerhuset i Haven samt ved Opførelsen af den store Smelteovn sammesteds, gik i Arv til hans lærde Søn Frederik den Tredie, under hvis Regering Arbejderne her fortsattes, for en Del i endnu større Omfang end tidligere. Niels Jensen Holst, der, som vi have set, i de sidste Aar af Christian den Fjerdes Regering havde fungeret som Forstander for Destillerhuset, var imidlertid nær bleven fortrængt fra denne Stilling af Havens tidligere Forstander Dr. Otto Sperling, der af Ulfeldt blev anbefalet hos Frederik den Tredie til at blive Kemiker ved Laboratoriet, og som ogsaa virkelig fik en Bestalling med en aarlig Løn af 200 Rdlr.; men da Dr. Fabricius bagvaskede ham og beskyldte ham for at være ukyndig i Kemien, kom han ikke i Besiddelse af Posten, hvorimod Ulfeldt, for at det ikke skulde have Udseende af, at Sperling var falden i Unaade, hjalp ham til at blive Hofmedikus²⁾. Niels Holst blev saaledes i uanfægtet Besiddelse af sin tidligere Stilling og fik den 15. Marts 1649 en ny Bestalling som Destillerer med samme

lediget ved en større Reparation af Slottet; thi ved Istand-sættelsen af den Skade, som ved Efteraarstormene i 1880 blev tilføjet Spiret paa det nordre Taarn, har det vist sig, at Vindflojen, foruden at bære Christian den Femtes Navnechiffer med Aars-tallet 1692 nedenunder, tillige er forsynet med Frederik den Femtes Navnechiffer og Aars-tallet 1758, og det tør maaske heraf sluttes, at de i Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 1 og 2 nævnte Forandringer med Hensyn til Karnapperne og Trapperne have fundet Sted i bemeldte Aar.

¹⁾ Rentekammerets Bestall. Prot. 3 a. 50.

²⁾ Suhms Nye Saml. 3. B. S. 228—229.

Løn som tidligere¹⁾. Medens han, som vi ovenfor have set, kun havde siddet smaat i det i Christian den Fjerdes Tid, forbedredes hans Kaar betydeligt i Frederik den Tredies Tid, saa at han efterhaanden erhvervede sig endel Ejendomme navnlig i Frederiksborggade, Rosenborggade, Tornebuskegade og Nørrevoldgade²⁾, og under Kjøbenhavns Belejring kunde han saaledes ligesom den tidligere Slotsforvalter og daværende Proviantskriver Hans Hansen yde det betydelige Bidrag af 27 Rdlr. maanedlig til Garnisonen, medens Slotsforvalteren paa Rosenborg Johan Hack kun kunde afse $1\frac{1}{3}$ Rdlr.³⁾ Niels Holst fungerede som Destillerer under hele Frederik den Tredies Regering og levede endnu i Christian den Femtes Tid⁴⁾.

Frederik den Tredies Interesse for Kemien var imidlertid af en noget anden Art end Christian den Fjerdes; medens denne væsentlig havde haft Blik for dens Anvendelse til praktisk Brug, var Frederik den Tredie mere

¹⁾ Sjæll. Reg. 22. 154, Friis S. 57. — Den 7. Januar 1654 fik han Befaling til at levere Otto Krag til Voldbjerg tolv Potter Maveakvarit af det Slags, som Kongen selv brugte. Kjøbh. Dipl. V. Nr. 830.

²⁾ Kjøbh. Dipl. I. S. 749, 751, II. S. 826, III. Nr. 496, 542, 570, 610, 635, 637, 638, 643, 652, 660, 678, 679, 715, 745, 757, 937.

³⁾ Kjøbh. Dipl. III. S. 500.

⁴⁾ Han fik dog ikke sin Bestalling fornyet af Christian den Femte, idet det af Partikulærkassens Regnskaber ses, at Kaspar Ragi blev Destillerer i Haven; Niels Holst ansøgte da »om Løn og den fordærvet Viin og Brændeviin, som i Kongens Kielder falder, saa og af Lysthaven hvis fornødent, og sine Distileer-Instrumenter fri for Afgift; ville saa levere hvad Species fornøden, og giøre Regnskab«, hvorpaa Kongen under 10. Maj 1672 resolverede: »Hvad Aqvavitter jeg vil have hos ham, vil jeg betale ham fore, og dermed er det giort«. Suhms Nye Saml. I. S. 41. Rentekammerets Deliberationsprotokol 3. 24.

alkymistisk anlagt, og Smelteovnen har utvivlsomt interesseret ham mere end Destillerhuset. De Arbejder, som Kaspar Herbach havde paabegyndt i det nye Laboratorium i Slutningen af Christian den Fjerdes Tid, bleve derfor fortsatte under Frederik den Tredies Regering, og efter Herbachs Død 1664 blev den lærde Ole Borch¹⁾ 1666 ansat ved Laboratoriet; men først Aaret efter, da Europas paa den Tid navnkundigste Alkymist Josef Frants Borro, som Ole Borch havde lært at kjende paa sin Udenlandsrejse, men uden at gennemskue, var kommen til Kjøbenhavn, fik de alkymistiske Arbejder et større Omfang. Borro begyndte sin Virksomhed i Laboratoriet i Rosenborg Have i Forening med Borch, men Forholdene her vare altfor smaa; der blev derfor opført nye Bygninger og Ovne, nye Redskaber, ja selv en Gulddigel bleve anskaffede²⁾, og der blev lagt Beslag paa megen Arbejdskraft, saa at de Udgifter, til hvilke han forledede Kongen ved sine praleriske Løfter, vare meget betydelige³⁾. En Bygning, som han havde ladet opføre bag Børsen til sine Experimenter, blev i 1669 flyttet til Sølvgade, hvor dens

¹⁾ Portræt af Ole Borch findes paa Rosenborg. Brock S. 72.

²⁾ Mansa, Folkesygd. S. 440, Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist. I. S. 157, 169—171; Bordings Danske Mercurius, Oktober 1667, Nyerup, Frederik III, S. 396. — Paa Rosenborg opbevares endnu Minder om Frederik den Tredies og Borros alkymistiske Virksomhed. Brock S. 55.

³⁾ Borro fik saaledes blandt Andet 30 Skaalpund Salpeter og en af de største Stykkugler, som paa Tøjhuset findes, en Tønde Svovl, 300 Favne stakket Brændeved, 80 Kobberplader, 4 Læster Cement, 100 Læster norsk Kalk og Materialierne af et gammelt Krudttaarn ved Vandkunsten; 300 Soldater bleve beordrede til at assistere ham ved hans Arbejder. Nyerup, Frederik III. S. 397—398, Brock, Den oldenborgske Kongeslægt S. 55.

Plads endnu mindes i Benævnelserne Guldhuset¹⁾. Efter Frederik den Tredies Død maatte Borro imidlertid skyndsomst forlade Landet, og hans Bygninger bleve snart efter nedrevne²⁾.

Det er ovenfor omtalt, at Bertel Jensen i Aaret 1650 afgik som Slotsforvalter; efter ham blev **Hans Rostgaard**, der den 24. Juni 1648 var bleven forfremmet til ældste Sølvpopsvend³⁾, den 20. Maj 1650 ansat som Foged paa Rosenborg fra 1. samme Maaned at regne⁴⁾. Hans Bestalling er i det Væsentlige enslydende med de foregaaende, med Undtagelse af, at Rosenborg, der i de tidligere Bestallinger siges at ligge udenfor Kjøbenhavn, nu, da Fæstningsværkerne senere vare blevne udvidede⁵⁾, angives at ligge »udi vor Kjøbstad Kjøbenhavn«; det er formentlig af denne Grund, at den Passus, der omhandler Fremmedes Indladelse i Haven under Kongens Fraværelse, er udeladt i Rostgaards og de følgende Slotsforvalteres Bestallinger.

Efterretningerne om de Besøg, Frederik den Tredie aflagde paa Rosenborg, medens Rostgaard var Slotsforvalter, indskrænke sig til tvende Optegnelser af Jørgen Brahe i hans Dagbøger, hvor det berettes, at

1) Mansa Folkesygd. S. 440—441, Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist. I. S. 171—174, Bording's Danske Mercurius, Marts 1669, Nyerup, Frederik III. S. 396—397.

2) Materialierne bleve for en Del anvendte til den nye Nørreport. Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist. I. S. 170 Anm. æ, Lassen, Kjøbh. Befæstn. Hist. S. 68. Anm. 1.

3) Thura, Hans Rostgaards Liiv og Levnet, S. 46.

4) Sjæll. Reg. 22. 355—357, Rentekammerets Bestall. Prot. 3 a. 102—103, Thura S. 47, Friis S. 57, Hans Rostgaards Tegnebog i Danske Magazin, 3. R. 1. B. S. 259.

5) Lassen, Kjøbh. Befæstn. Hist. S. 67, jvfr. Schlegels Samml. 2. B. 3. H. S. 86—87.

hele Rigsraadet den 11. August 1650 var »udbødet i kongelig Majestæts Have til Gjæst af kongelig Majestæt til Klokken tolv«, samt at han og Jørgen Sefeldt den 30. Maj 1653 vare til Gjæst hos kongelig Majestæt i Haven¹⁾.

Med Hensyn til Rostgaards personlige Forhold i denne Periode skulle vi bemærke, at han endnu var ugift, men han levede sammen med sin Husholderske Enken Marie Reich, en Søster til den bekjendte David Skolemester; hun fødte ham i Aaret 1651 en Søn, Jakob Rostgaard, som blev dræbt i Rendsborg 1687²⁾. Hans Rostgaards Biograf Laurits Thura, der angiver, at han meddeler en udførlig og sandfærdig Beretning om hans »lovlige« Forhold i hans Livs Tid, fortier imidlertid hans Forhold til Marie Reich.

De sex Aar, Rostgaard tilbragte paa Rosenborg som Slotsforvalter, vare i det Hele en lykkelig og rolig Tid for ham; Thura rimer herom saaledes:³⁾

Sex fulde Vintre toog hand dend Bestilling nøje
 Og meget vel i agt, og var hans Haand og Øje
 Hos hver dend Ting, der var, at af Hans Majesteet
 Blev intet, uden for sin Skik og Orden, seet.
 Hvad dyrebart og rart paa Slottet var i Gjemme,
 Var, som det hafde haft i Mandens Hjerter hjemme,
 Og, naar det for en Dag ved Kongens Ordre kom,
 Det gjemtes strax igjen, som Stedens Helligdom.
 Det stood, som det var blæst, i hver en Sal og Stue;
 Og, saae mand nogen Plæt fra mindste Myg og Flue
 Paa Boord og Geridon, paa Spejle, Stooler, Glas,
 Paa Lyys-Arm og Gardiin, fik Pigen vist sit Pas.
 Arachne fik ej lov engang at spende Traade
 I Poort og Galleri; (Dend var i større Naade
 Blandt dem, der hendes Børn ved Pundevægt og Tal
 I Botte, Pose, Sek bar op i Herre-Sal.⁴⁾

1) Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 95, 111.

2) Bruun, Frederik Rostgaards Liv og Levnet S. 2 Anm.

3) Thura S. 48—51.

4) Ifølge Thura S. 49 sigtes der herved til en Beretning om, at

Hvad ogsaa forefaldt i Haven at beskikke,
Til Kongens Velbehag; forsømtes heller ikke:

Og, toog ej Gartneren sin Gjerning vel i agt,

Da blev med Eftertryk det ham i Tanke bragt.

Just derfor motte hand og allehaande lide,

Og ofte dybt udi fuld suurt et Æble bide,

Dog lood det, som hand drak hin søde Engle-Drik

Paa Rosenborg, og der paa lutter Rooser gik.

Thi, kom til ham en Ven, »Her er et Himmerige,

(Fik hand at høre strax) »og her, saa sagt at sige,

»Du lever som en Printz, hvad kand du ønske meer?

»Paa Rosenborg Natuur og Kunst tillige leer.

»See hist, hvor Svanen need i smelted Solv sig dukker;

»See, hvor Pomona der sig dybt mod Joorden bukker;

»See her, hvor pyntelig og nipper Flora staar;

»Kong Salomon ej selv i Skjønhed hende naaer.

»See der en liden Lund, en Priis for alde Skove,

»Hvor roosomt er at gaa, og stundom sødt at sove;

»See her en liden Høj, ved Kunsten net føørt op,

»Ej u-liig Helicon og Pindi Bjerge-Top.

»Naar andre rejse langt, en Natter-gål at høre,

»Har du det Sukker-Neb ret lige ved dit Øre;¹⁾

»Soolsoort og Finke med Musik paa Linde-Top,

»Saa tidt du er til Boords, frivillig varter op.

»Hvad Lyst og Aande-rum Monarken mellemstunde

»Af Rigets Byrder træt, i disse køle Lunde

»Forfridsker Sindet med, har du, saa tidt du vil,

»Og aarlig faaer endda af Kongen Penge til.

Men, — fortsætter Thura — i hvorsmukt der var i Paradises Lunde,

Dog sisled Slangen der, med kløfted Brød i Munde;

• Var end dend Have skjøn, hves Frugt var lutter Guld,

Laa dog en Drage der, af Gift og Ædder fuld.

Saa gik det ogsaa her: Thi, Gartneren til Ville,

Fik een og anden Lyst, for Rostgaard Garn at stille,

Og brugte hemmelig ald deres Kunst og Magt,

At faa, i hvor hand kom, en Steen i Vejen lagt.

Kejser Heliogabal engang lod samle alle de Edderkopper, som kunde opdrives i Rom; disse vejede 10000 Pund og vare saaledes et Bevis paa Stadens uhyre Størrelse.

¹⁾ Endnu i Slutningen af det 18. Aarhundrede fandtes der Nattergale i Rosenborg Have, jvfr. Werlauffs Erindr. i Hist. Tidsskr. 4. R. 4. B. S. 373—374.

Hvad mellem Gartneren og ham var Rood til Trætte,
 Eragter ikke jeg fornødent her at sette;
 Dog har jeg Gjenpart af Kong Fridrichs eget Breev,
 Som hver sin Gjærnings Maal og Grændser foreskreev.
 Forinden dennem lood sig Ebelacher binde,
 Og Rostgaard, som tilforn, toog sit i Agt og Minde,
 Hvorved da alding blev i bedste Folder lagt,
 Og Twist og Misforstand gesvindt af Vejen bragt.

Med Hensyn til den her berørte »Irring og Misforstand« mellem Rostgaard og Gartneren Kaspar Ebelacher udgik der den 11. Februar 1654 Ordre til Adam Henrik Pentz og Erik Krag om at kalde begge Parter for sig og forhøre dem i hinandens Nærværelse om, hvilke Beskyldninger de havde at fremføre mod hinanden, og derefter gjøre fornøden Indberetning¹⁾. Sagen blev hurtig afgjort, idet der den 21. samme Maaned blev udfærdiget en Skrivelse, som nærmere bestemmer Grændserne for hvers Virkekreds²⁾, saaledes »at Fogden skal efter sin Bestalling have Indseende med Lysthuset og dets Gemakker og den liden øverste Lysthave der omkring Huset med dets tilliggende Grave, Damme og Søer, saavidt hans Formand og han hidindtil Inspektion derover havt haver, saa og iligemaade have Opsyn, at Stakitværket og Plankerne omkring den store Lysthave, som det sig bør, bliver vedligeholdt, men med Urterne og Træer deri at plante, pode og optage, saavel som Urtefrø at sælge eller kjøbe, skal Urtegaardsmanden alene være raadig efter hans Bestallings Indhold, som han for os selv agter at svare, og samme vores Lysthave kan tjenlig eragtes, hvormed Fogden sig ej videre skal have at befatte enten Indkjøbet eller

¹⁾ Sjøll. Tegn. 33. 29.

²⁾ Sjøll. Reg. 23. 509.

Udkjøbet angaaende. Men de Penge, som over vores Fornødenhed i bemeldte Have for Blomster, Urter eller saadant at sælge kunne blive tilovers, dennem haver bemeldte Urtegaardsmand med største Troskab at indsamle og dennem siden paa en vis Tid om Aaret til bemeldte Foged at overlevere, som dennem af hannem haver at annamme, kvitterende for saa mange, som han i saa Maader bekommendes vorder, og os dennem siden saaledes til Regnskab føre.« Skrivelsen ender med en Opfordring til begge Parter om for Fremtiden at leve fredelig sammen.

Hos Frederik den Tredie vedblev Rostgaard, trods sine Misunderes Rænker, at være i høj Gunst; Kongen forærede ham saaledes den 30. December 1651 Materialierne af en til Nedbrydning bestemt Bygning¹⁾ og den 8. Marts 1656 en Bacchusfigur af Sten, der stod i Rosenborg Have, og som senere blev flyttet til Rostgaards Ejendom Krogerup; herom hedder det hos Thura²⁾:

Ja Kraagerup endnu, ved Kongens Skenk og Gave,
 Sig seer bepryded i dends store Abild-Have;
 Hvor Bacchus, gjoort af Steen, er paa en Tønde sat,
 Og har i højre Haand en dejlig Drue fat.
 Om dende Bacchus jeg mig haver ladet sige,
 At hand fra Rosenborg tilside motte vige,
 Endeel af Aarsag, hand var stødt paa Haand og Fad,
 Men allermest, fordi hand uden Skjoorte sad.

Medens Rostgaard var Slotsforvalter paa Rosenborg³⁾, besøgte han af og til Peder Christensen med Tilnavnet

1) Thura S. 51.

2) Thura S. 51, jvfr. Rettelserne.

3) I Slutningen af hans Funktionstid blev der, den 29. Februar 1656, givet ham Befaling til at udvise Glasbrænderen Robert Colnet et Værelse derudi Haven til hans Svend og fra Oldfruen skaffe denne en Seng med fornødne Sengeklæder. Sjæll. Tegn. 33. 503.

Svensk, der i sin Tid havde været Kammertjener hos Christian den Fjerdes Sønner Frederik og Ulrik og senere havde havt Kjøbenhavns og Frederiksborg Lade-gaarde i Forpagtning, men som i 1652 havde kjøbt Bygningerne paa Krogerup, hvis Jorder Kronen imidlertid ejede¹⁾. Den 11. Juli 1655 blev Rostgaard paa Krogerup trolovet med Peder Christensens yngste Datter Kirsten²⁾, der var født 1637³⁾; men det blev ikke paa Rosenberg, at han indførte hende som sin Hustru, idet han 1656 blev beskikket til Ridefoged i Kronborg Amt fra 1. Maj samme Aar at regne⁴⁾; inden han forlod Rosenberg, fik han den 26. April 1656 for sin og Kirsten Pedersdatters Livstid Brev paa Krogerup med de samme Privilegier og Friheder, som havde været tilstaaede Peder Christensen⁵⁾, og her blev hans Bryllup fejret den 21. September samme Aar⁶⁾.

1) Thura S. 52, 53, 66, 67.

2) Thura S. 62.

3) Thura S. 212.

4) Thura S. 63. Den 19. Maj fik Rentemestrene Ordre til at betale ham, hvad han havde tilgode som Foged paa Rosenberg. Sjæll. Tegn. 33. 542.

5) Sjæll. Reg. 23. 782—783. — Hans Rostgaard var ogsaa Ejendomsbesidder i Kjøbenhavn. Kjøbh. Dipl. I. S. 765, III. Nr. 633, 640, 655, 1032.

6) Thura S. 64. Peder Christensen flyttede nogen Tid efter til Helsingør, hvor han døde den 26. Juli 1657 i en Alder af 66 Aar; hans Hustru Ane Jensdatter var allerede død 1655 i en Alder af 62½ Aar. Rostgaards Deltagelse i Krigen 1658—1660, navnlig hans, Stenvinkels og Henrik Gerners Forsøg paa at fravriste Svenskerne Kronborg, er tilstrækkelig bekjendt. Efter Krigen fik han den 28. Marts 1661 til Belønning Krogerups Grund til Eje og blev tillige under 10. December 1661 beskikket til Fiskemester i Kronborg Len. Efter sin Hustru Kirsten Pedersdatters Død den 5. April 1668 giftede han sig den 11. April 1670 paa Krogerup med Kathrine Asmusdatter Arendrup, Enke

ATHENÆUM

Samuel Johnson
gash
R

Samme Dag Hans Rostgaard fik Brev paa Krogerup, den 26. April 1656, blev **Johan Hack** udnævnt til hans Efterfølger paa Rosenborg fra 1. Maj samme Aar at regne¹⁾). Johan Hack, hvis Bestalling er enslydende med Rostgaards, havde begyndt sin Løbebane den 24. December 1652 som Fyrbøder hos Dronningen²⁾). I hans Funktionstid indtraf skjæbnesvangre Begivenheder for Danmark; Forholdet til Sverig var nemlig blevet meget spændt, og fra forskjellige Sider blev Danmark opfordret til at bryde med dette Rige; en moskovitisk Gesandt var saaledes bleven afsendt hertil for at virke i denne Retning, og han synes i Juli 1656 at være bleven trakteret i Kongens Have³⁾); af større Betydning var det Gesandtskab, som Generalstaterne, tilskyndede af Karl Gustavs Fremgang i Polen, ved hvilken Hollændernes Handel paa Østersøen blev truet; omtrent paa samme Tid sendte hertil; dets tre Medlemmer Conrad

efter Lorents Petersen, Forvalter paa Hørsholm. Rostgaards anden Hustru, der var født i Flensborg den 13. September 1636, skjænkede ham den 30. August 1671 Sønnen Frederik Rostgaard, der som Gehejmearkivar i en længere Aarrække var knyttet til Rosenborg, i hvis Kjælder Arkivet en Tid lang opbevaredes, indtil det 1720 blev flyttet til den Bygning, hvor det endnu befinder sig. Efter Kathrine Asmusdatters Død den 24. Februar 1672 giftede Hans Rostgaard sig den 14. Januar 1674 paa Nellerup med Dorthe Rode, Enke efter Fyrmester Peder Jensen Grove; hun døde Treaarssagen efter i Barselseng i sit 44. Aar. Den 9. Februar 1681 blev Rostgaard Amtsforvalter over Kronborg Amt. Han døde paa Krogerup den 31. December 1684 og blev begravet i St. Olaikirke i Helsingør ved sine tre Hustruer. Thura S. 62, 64, 67, 205, 207, 212, 220, 222, 241, 243, 247, 257, 263 og Rettelserne, Bruun, Frederik Rostgaard S. 3, 4, 220.

¹⁾ Sjæll. Reg. 23. 781—782.

²⁾ Rentekammerets Bestall. Prot. 2 a. 44 (meddelt af Hr. Arkivchef Grundtvig).

³⁾ Beckers Saml. til Frederik III's Hist. I. S. 110.

van Beuningen, Godert Adrian van Reede tot Amerongen og Matthias van Viersen havde hyppige Konferencer med Righofmesteren Jochum Gersdorf; en af disse, der afholdtes i August 1656 i Overværelse af den kurbrandenborgske Minister Evald Kleist, der skulde mægle mellem Danmark og Sverig, fandt Sted i Kongens Have og varede i næsten fire Timer¹⁾. Krigspartiet fik dog Overhaand, og Danmark styrtede sig aldeles uforberedt i Krig med Sverig, navnlig i Tillid til Hjælp fra Holland, hvis ovennævnte tre Ambassadører kort efter Krigserklæringen i Juni 1657 bleve regalerede af Hans Majestæt i Haven under aaben Himmel og i det Grønne med et prægtigt Maaltid under meget kordiale Ytringer af Hengivenhed til den nederlandske Stat; ved Taffelet vare, foruden Deres Majestæter, Hertugen og Hertuginde af Holsten-Sønderborg, Righofmesteren, tvende Rigsraader, Admiral *Bjelke*²⁾, Generallieutenant Gyldenløve og Sekretæren Hr. Krag tilstede³⁾. Den forventede fremmede Hjælp udeblev imidlertid, og Krigen fik snart en sørgelig Afslutning ved Freden i Roskilde; men den blussede nogle Maaneder efter op paany, da den svenske Konge pludselig brød Freden ved at landsætte Tropper paa Sjælland. Frederik den Tredie lod da strax den svenske Gesandt Sten Bjelke, under Paaskud af at ville beskytte ham mod Folkets Raseri⁴⁾, den 14. August 1658 hensætte i Forvaring paa Rosenberg⁵⁾, og den 17. næsteftter fik

1) Becker, I. S. 115.

2) Portræter af Henrik Bjelke findes paa Rosenberg. Brock S. 53.

3) Becker, I. S. 375.

4) Mémoires du Chevalier de Terlon, I. S. 251.

5) Bircherods Dagbøger S. 12.

Sten Hondorf og Holger Vind Befaling til at opvarte ham der¹⁾, ligesom det den 31. samme Maaned blev forordnet, at Præster skulde med Prædiken og Embedsforrettelse betjene ham til Salighed²⁾. Der blev iøvrigt efter Omstændighederne ogsaa i andre Henseender sørget godt for ham i hans Arrest; saaledes lod Kongen den 8. December samme Aar udvise to Træer af Amager Lund til Brændsel for ham³⁾, men han blev meget skarpt bevogtet, som det fremgaaer af en Befaling af 7. Januar 1659, ved hvilken Foder-Marskallen beordres til strax at ordinere »tre eller fire af vores Enspændere, som med deres Gevær til Fods paa Rosenborg Nat og Dag hos den svenske Rigens Raad Sten Bjelke kunne holde Vagt udenfor Gemakkerne, og i Synderlighed flittig at give Agt paa, at ingen, som ikke vel er kjendt eller og af slig Kondition, at om hannem intet Fortænkeligt er at præsumere, tillades at maa gaa ind eller ud hos hannem eller hans Folk, i Synderlighed ingen gemen Soldat eller andre gemene Folk heraf Byen, som lettelig kunde lade sig bestikke med Penge, Kundskab eller Breve frem eller tilbage at føre, til hvilken Ende formeldte Foder-Marskal haver sig selv undertiden en Gang hver Dag derud at begive, Vagten at visitere og fornemme, hvem der sammesteds ind og ud passerer.«⁴⁾

Der foreligger vel ingen Oplysning om, i hvilke Værelser paa Rosenborg Sten Bjelke har boet under sit Fangenskab, men det er neppe urimeligt at antage, at

1) Sjøll. Tegn. 34. 677—678, Friis S. 106.

2) Hjøring, Leyrs-Krantz O S. 15, Leyres Politie b S. 2.

3) Nyerup, Frederik III, S. 176. Samtidig blev der tildelt Vaskerhuset i Haven 2 Træer.

4) Hist. Tidsskr. 4. R. 5. B. S. 397—398.

det maa have været i den nederste Etage, hvor han ikke kunde iagttage, hvad der foregik paa Voldene; disse vare iøvrigt udenfor Rosenborg saa lave, at man kunde ride op paa dem¹⁾, og her havde i Begyndelsen af Belejringen Studenterne deres Post; de maatte selv gaa og trille med Hjulbørene om Dagen for at udbedre Fæstningsværkerne; Obersten, Kjeld Lange, som var forlovet med Grevinde Scheel, gik ligesom de andre Officerer hver med sin Hjulbør foran og trillede, for at den ene ikke skulde være bedre end den anden²⁾; til Vagthus blev der anvist dem en Staldbygning i Haven, men da denne ikke var videre bekvemt indrettet, foretrak en Del af Studenterne at gjøre sig Hytter til at opholde sig i, naar de ikke stode paa Post, og at grave sig Huler ind i Volden³⁾; Studenterne bleve nogen Tid efter afløste af Borgerskabet, medens hine fik Post nærmere ved Østerport⁴⁾; i Ravelinen ved Vandporten ved Kongens Have bestod Besætningen derimod af Soldater⁵⁾. Da Hollænderne om Aftenen den 29. Oktober 1658 kom til Undsætning, besatte de med en Styrke af 38 Kompagnier Volden fra Kongens Have om til Kastellet⁶⁾.

Det maa have været pinlige Timer, Sten Bjelke tilbragte paa Rosenborg hin Nat mellem den 10. og 11. Februar 1659, da hans Landsmænd iværksatte Hoved-

¹⁾ Leyrs-Krantz, A S. 10, Nyerup, Frederik III, S. 427.

²⁾ Rørdam, De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbh. Forsvar S. 28, Nyerup, Frederik III, S. 427.

³⁾ Rørdam, S. 32, 35—36.

⁴⁾ Rørdam, S. 43.

⁵⁾ Leyres Politie f S. 4.

⁶⁾ Leyres Politie a. St., Rørdam S. 80.

stormen paa Kjøbenhavn; thi Kampen rasede ogsaa vildt i Nærheden af hans Fængsel. Fra Helmers Skandse til Rosenborg Bolværk havde Generalmajor Trampe Kommandoen og derfra til Østerport Generalmajor Joachim von Breda; i Rosenborg Bolværk, hvor Armeringen bestod af 10 Metalkanoner, var der en Stykkapitajn ved Navn Matthias Gisler; i den ene Halvdel af Kurtinen ved Rosenborg Bolværk stod et Kompagni Borgere af Klædebo Kvarter, hvis Kapitajn var Bager Michel Røbche, ligesom de ogsaa havde en Reservekapitajn; Kurtinen fra Rosenborg Bolværk af samt det derved liggende Bolværk var besat af Oberstlieutenant Henning Qvitzau med fire Kompagnier Soldater; nede i Ravelinen stod et Kompagni Soldater samt en Kapitajn af Qvitzaus Regiment; henimod Bolværket ved Kongens Have stod i Reserve Oberstlieutenant Jacksen med to stærke Kompagnier Haandværkssvende¹⁾.

Den 19. April 1659 blev Sten Bjelke, for bedre at opvartes, flyttet fra Rosenborg til Ulfeldts Gaard i Løvstræde²⁾, hvortil hans Folk vare bleve førte fra Raadhuset den 18. August 1658, og hvor de bleve bevogtede af Borgerskabet³⁾, men han synes senere atter at være bleven ført tilbage til Rosenborg, da den franske Gesandt Terlon beretter, at han den 20. (10.) Juli 1659, efter af Frederik den Tredie at have opnaaet Tilsagn om hans Løsladelse, begav sig til Kongens Have, hvor Sten Bjelke og hans Hustru vare i Arrest, og hvor Terlon ved sin Ankomst traf en Officer, som medbragte

¹⁾ Nyt hist. Tidsskr. 5. B. S. 250, 282, 279.

²⁾ Leyrs-Krantz O S. 3-4, V S. 9.

³⁾ Sjøell. Tegn. 34. 678.

Befalingen om Løsladelsen; Terlon ledsagede dem da begge til deres Logis, hvor hele deres Familie var forbleven under deres Fangenskab, og førte dem derpaa ud af Staden til den svenske Konge, som endnu holdt Kjøbenhavn indesluttet¹⁾. Fredsunderhandlinger havde imidlertid allerede længe været i Gang, og den 30. Maj 1659 havde saaledes hollandske Gesandter været til Audients paa Rosenborg i den Anledning²⁾, men først i Maj 1660 kom Freden istand. Man synes dog, belært af den sørgelige Erfaring fra det uventede Overfald i 1658, ikke ret at have troet den; thi endnu den 20. Juli 1660 holdtes, foruden Øster- og Vesterport, tillige Vandporten ved Kongens Have tillukkede³⁾.

Kort efter Fredsslutningen fik Rosenborg Besøg af Ex-Dronning *Christine* af Sverig⁴⁾, der paa Gjennemrejse opholdt sig her nogle Dage; hun kom nemlig den 14. September 1660 om Eftermiddagen henved Kl. 5 til Kjøbenhavn, hvor hun modtoges med stor Æresbevisning; ikke blot alle de regulære Tropper baade til Hest og til Fods, men ogsaa Borgerne vare i Vaaben; begge Deres Majestæter samt Prindsen og de kongelige Prindsesser, ledsagede af mange Adelsmænd, Hofjunkere og adelige Damer, mødte hende omtrent den halve Vej mellem Staden og Lejrpladsen, hvor hun steg ind i Kongens Kareth og tog Sæde ved hans højre Side; hun blev derpaa ført til

¹⁾ Mémoires du Chevalier de Terlon, II. S. 429—431. Hjøring siger, at Sten Bjelke kom ud af sin Arrest den 18. August, jvfr. Leyrs-Krantz O S. 4, X S. 15. Samme Dato har Bircherod i sine Dagbøger S. 36.

²⁾ Leyrs-Krantz X S. 4.

³⁾ Leyrs-Krantz N. S. 15.

⁴⁾ Portræt af Dronning Christine findes paa Rosenborg. Brock S. 43.

Lysthuset i Haven, men allerede den 17. rejste hun til Helsingør, og Dagen efter blev hun, efter at have beset Kronborg, af Niels Juel ført over Sundet paa en kongelig Jagt¹⁾.

Efter Krigen fik Johan Hack, formodentlig til Belønning for det af ham til Garnisonen under Belejringen ydede maanedlige Tilskud af $1\frac{1}{3}$ Rdlr.²⁾, den 30. Oktober 1660 Brev paa Havrebjerg Mølle³⁾, men han vedblev dog endnu et Par Aar at være Slotsforvalter paa Rosenborg; han oplevede saaledes i Januar 1662 et Besøg af en fransk Envoyé paa Slottet; denne, der var paa Gjennemrejse til Sverig, var den 20. kommen til Kjøbenhavn, og ved hans Ankomst var baade Rytteriet og Garnisonen i Gevær; han blev modtagen udenfor Staden af Kantsleren og blev indlogeret i Kongens Have⁴⁾. I Begyndelsen af Maj samme Aar gav Kongen en Søndag Aften Audients i Haven til Grev Thott, der ligeledes var paa Gjennemrejse til Sverig; Greven blev der til Taffels⁵⁾. I Juli samme Aar fandt der en Dameturnering tilvogns Sted i Haven, idet Dronningen, den ældste Prindsesse (Anna Sophie) og adskillige Damer heraf Staden »havde det Tidsfordriv for at løbe med de danske Postvogne til Rings« der⁶⁾. Den 27. Januar 1663 blev Johan Hack imidlertid beskikket til Tolder i Korsør med en aarlig Løn af 200 Rdlr.⁷⁾, og under 18. Maj

¹⁾ Becker I. S. 429, 199.

²⁾ Kjøbh. Dipl. III. S. 500.

³⁾ Sjæll. Tegn. 36. 13. — Johan Hack var tillige Ejendomsbesidder i Kjøbenhavn. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 759 og I. S. 765.

⁴⁾ Becker I. S. 275.

⁵⁾ Becker I. S. 288.

⁶⁾ Becker I. S. 300.

⁷⁾ Rentekammerets Bestall. Prot. 7 a. 60—61.

fik han Ordre til at aflevere Slottet¹⁾. Som Tolder fik han den 4. Oktober 1665 Brev paa at anrette en Stads-kjælder i Korsør eller Privilegium paa at sælge Vin, Brændevin og Øl²⁾, et Erhverv, der, som det vil erindres, i Bestallingerne for Slotsforvalterne paa Rosenborg var forbudt disse. Han døde nogle Aar efter; thi 1675 maatte hans Enke Anna Kathrine paa Grund af nyt Ægteskab opgive Havrebjerg Mølle, som Johan Hack og hun havde nydt kvit og frit i 14 Aar. Denne Mølleejendom, der var 23 Tønder Hartkorn stor, blev da den 10. Maj 1675 tilskjødet Poul Nielsen (Rosenpalm) for 1666 Rdlr. 4 Mark³⁾.

Efter at Johan Hack var bleven befordret til Tolder i Korsør, blev **Anders Thomsen**⁴⁾ under 19. Februar 1663 ansat som Foged paa Rosenborg med en aarlig Løn af 236²/₃ Rdlr., af hvilket Beløb han imidlertid skulde afholde Udgifterne til en Tjener og en Hest. Hans Bestalling er ellers enslydende med Formændenes, selvfølgelig dog med Tilføjelse af hans Pligter ligeoverfor Arvekongedømmet: »Thi skal han være os som sin rette Arveherre og Konning lydige, huld og tro, vort og vores kongelige Arvehouses Gavn, Bedste og Fordel i alle Maader søge og befordre, al Skade og Fordærv derimod hindre og afværge«. Kort efter blev imidlertid det engang tidligere anvendte gottorpske Bestyrelsesprincip paany indført med Hensyn til Lyst- og Kjøkkenhaven, idet der i Aaret 1663 blev afsluttet Kontrakter

¹⁾ Sjæll. Tegn. 36. 498.

²⁾ Sjæll. Reg. 26. 98.

³⁾ Personallhist. Tidsskr. I. S. 272.

⁴⁾ Rentekammerets Bestall. Prot. 4. 107, 7 a. 77—79.

med Gartnerne Kaspar Ebelacher og Henrik Dehn¹⁾ om mod et Beløb af henholdsvis 900 Rdlr. og 700 Rdlr. at besørge Driften for deres egen Regning, saaledes at de selv skulde holde dem vedlige og levere til Hofholdningen, hvad der behøvedes af Havesager og deslige, og denne Ordning fik, da den saakaldte lille Lysthave, der laa indenfor Slottets Grave, ifølge den ovenfor nævnte Skrivelse af 21. Februar 1654 henhørte under Fogden, ogsaa Indflydelse paa Anders Thomsens Stilling, idet der ogsaa med ham blev oprettet en lignende Kontrakt, ifølge hvilken han mod et aarligt Vederlag af 400 Rdlr., foruden at forrette Fogedtjenesten paa Slottet (hvorfor han, som nys bemærket, ifølge sin Bestalling skulde have 236 $\frac{2}{3}$ Rdlr. til sig selv, en Tjener og en Hest) tillige skulde besørge Vedligeholdelsen og Driften af bemeldte lille Lysthave²⁾.

¹⁾ **Henrik Dehn** var bleven ansat som Klaus Scheers Eftermand i Kjøkkenhaven den 21. April 1657. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 751.

²⁾ I Rentekammerets Bestallingsprotokol 4. 157—159 findes de af de trede Gartnere samt Anders Thomsen paa Tydsk indgivne Overslag over Udgifterne ved Haverne og Slotsforvalterembedet. Henrik Dehn anslaaer de aarlige Udgifter for Kjøkkenhavens Vedkommende til følgende: Lønning til Gartneren 50 Rdlr., Kostpenge til denne 50 Rdlr., Lønning til en Svend 20 Rdlr., Kostpenge til denne 40 Rdlr., Lønning til en Dreng 10 Rdlr., Kostpenge til denne 40 Rdlr. Da han imidlertid selv hidtil har maattet forrette baade Svende- og Drengearbejde med, men Hofstaten og Haven daglig udvides, vil det være umuligt for Fremtiden at bestyre Haven med saa faa Folk; han andrager derfor om, at Kongen yderligere vil bevilge ham 60 Rdlr. til Lønning og Kostpenge til endnu en Svend. Endvidere udkræves 224 Rdlr. til 6 Arbejdskarle à 1 $\frac{1}{2}$ daglig fra 1. Marts til 31. Oktober (eller i 8 Maaneder à 28 Arbejdsdage), 115 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ til 6 Koner à 11 $\frac{1}{2}$ daglig (denne Taxt ses ogsaa at have gjældet 1658—1659, jvfr. Hist. Tidsskr. 4. R. 5. B. S. 413, Anm. 2) fra 1. April til 30. September (eller i 6 Maaneder à 28 Arbejdsdage) samt 40 Rdlr. aarlig til Frø; endelig til forskjellige Red-

Denne Ordning bestod dog ikke længe; thi under 14. Januar 1666 blev det overdraget Anders Thomsen

skaber 55 Rdlr. 2 $\frac{1}{2}$. Han tilføjer, at han hidtil aarlig fra den kongelige Vinkjælder har faaet 15 Oxehoveder til Surkaal og 1 Anker Vineddike samt fra Holmen 4 Tylter Brædder til at lægge over Artiskokkerne i Kjælderens; paa Gjødningen, som behøves til Haven, kan han ikke ansætte Prisen. Da hans Overslag tilsammen lyder paa 704 Rdlr. 5 $\frac{1}{2}$, og der blev bevilget ham 700 Rdlr., vil det ses, at han til Kjøkkenhavens Bestyrelse for hans egen Regning omtrent fik, hvad han behøvede; han forpligtede sig for den akkorderede Sum til ikke alene som forhen aarlig at forsyne det kongelige Kjøkken med det Nødvendige, men ogsaa saavidt muligt i alle Henseender at forbedre Haven, saa at der forhaabentlig i det Mindste ingen Klage skulde komme over ham.

Ikke saa heldig var Kaspar Ebelacher med Hensyn til Udgifterne til Lysthaven, idet han fik næsten 200 Rdlr. mindre, end hans Overslag lød paa; han beregner Udgifterne saaledes: Kostpenge til Gartneren 50 Rdlr., Lønning til denne 60 Rdlr., Kostpenge til 4 Svende à 40 Rdlr. = 160 Rdlr., Lønning til disse à 20 Rdlr. = 80 Rdlr., Kostpenge til 2 Drenges à 40 Rdlr. = 80 Rdlr., Lønning til disse à 10 Rdlr. = 20 Rdlr., fra 1. April til St. Hansdag Lønning til 20 Arbejdsfolk à 11 β daglig i 12 Uger 165 Rdlr., fra St. Hansdag til Mikkelsdag Lønning til 16 Personer à 11 β daglig i 13 Uger 141 Rdlr. 2 $\frac{1}{2}$ 4 β (istedetfor 143 Rdlr.), fra Mikkelsdag til Mortensdag Lønning til 10 Karle à 14 β daglig i 6 Uger 52 $\frac{1}{2}$ Rdlr., fra Mortensdag til 1. Marts Lønning til 8 Arbejdsfolk i 15 Uger 82 Rdlr. 1 $\frac{1}{2}$ 2 β og fra 1. Marts til 1. April Lønning til 12 Arbejdsfolk à 1 $\frac{1}{2}$ daglig i 4 Uger 48 Rdlr., tilsammen 939 Rdlr. 6 β ; til Blomsterfrø, Lægeplanter og Badeurter udkræves 50 Rdlr. og til forskjellige Redskaber og andre Udgifter 104 Rdlr.; Prisen paa Gjødning har heller ikke Kaspar Ebelacher ansat. Hans Overslag, der er dateret den 12. April 1663, lød saaledes ialt paa 1093 Rdlr. 6 β , men han fik kun 900 Rdlr. Kontrakten, der findes i Rentekammerets Bestallingsprotokol 4. 107—108, lyder saaledes:

Anno 1663 den 5. Juli haver vi underskrevne kongelig Majestæts Rentemestre paa højstbemeldte kongelige Majestæts vores naadigste Herres Vegne oprettet denne Kontrakt med Mester Kaspar Ebelacher, Urtegaardsmand, nemlig, eftersom Hans kongelige Majestæt naadigst haver bevilget mig bemeldte Kaspar Ebelacher for kongelig Majestæts den store Hauges Vedligeholdelse

fra 1. samme Maaned at regne, overensstemmende med de tidligere afsluttede Kontrakter, at drive alle tre

aarligen at nyde 900 Rdlr., da derimod paatager og tilforpligter jeg mig hermed bemeldte Hauge med mit eget Folk og paa min egen Bekostning saaledes at indrette, bearbejde og renholde, saasom det til dens Sirat og Forbedring udkræves og forsvarligt være kan, og efter den Anordning, mig af Forvalteren paa Rosenborg derom ordineret vorder, saa og aarlig i det Ringeste 60 unge Æble- og Pære-, 30 Kirsebærtræer at pøde og fortsætte, saavelsom og af Kjærnerne at sætte og ellers af Abrikos-, Fersken-, Mandel-, Blomme-, Kvæde- og allehaande andre Slags Træer, hvad Navn de og have kan, aarligen at opelske og propagere og i saadan kongelig Lysthaugne fornødentlig eragtes, saavidt yderst muligt være kan. Hvis andre rare Gevæxter af Træer, Planter, Blomster og deslige, som nu forhaanden er, vil jeg ikke formindske, men heller konservere, og alle Slags til Haugens Sirat at forbedre og formere lade mig højest være angelegen, desligeste hvis Frugter af Æbler, Pærer, Kirsebær, Blommer, Stikkelsbær, Ribs, Jordbær og anden Væxt, som til de kongelige Taffeler, de kongelige Prindser og Prindsesser og ellers saavelsom alt, hvis Sukkerbageren til at indsylte, item udi kongelig Majestæts Kjøkken saa og til Medicin og til at destillere behøves, samt hvis Blomster til Gemakkerne, item Maden og Konfekten med at sire kunde begjæres, det belover jeg altsammen at forsyne og forskaffe uden nogen Manquement, saavelsom hvis af Æbler, Pærer og deslige Frugter Sommeren over ikke vorder forbrugt, det skal jeg tørre og til Hofspisningens Fornødenhed i Beredskab holde; ej heller skal jeg noget af store Gevæxter sælge, medmindre noget af Blomsterværk kunde blive tilovers, som ej til Hofholdningens Brug behøves, det da være mig frit bevilget at sælge og til andre fremmede Gevæxters Indkjøb at anvende; til hvilket Forskrevne altsammen at forskaffe, vedligeholde og uden Afgang at kontinuere jeg Hans kongelige Majestæt aldeles ingen videre Omkostning enten til min egen og behøvende Svendes og Drenges Løn og Underholdning, item til Lugekvinder og andre Arbejdsfolk, til Haugens Fornødenhed at holde, Frø at købe og saa, Materialier, Værktøj, Møg til Gjødning eller hvad anden Fornødenhed mere nævnes kan, skal til Regnskab føre, men med forbemeldte 900 Rdlr. aarligen for alt des Udkrævende vil og bør være kontent. Hvorfor vi kongelig Majestæts Røntemestre paa højestbemeldte vores allernaadigste Herres Vegne handelig haver lovet og tilsagt, at fornævnte Mester Kaspar be-

Haver under Et for et aarligt Beløb af 3000 Rdlr., herunder indbefattet Lønnen for Slotsforvaltertjenesten; denne Kontrakt lyder saaledes:

Eftersom vi tilforn naadigst have antaget og bestilt os elskelig Andreas Thombsen til at være Foged og Forvalter over vores kongelige Lysthus og Slot Rosenborg og vores derhos befindende Hauger her udi vores kongelige Residentsstad Kjøbenhavn, saa have vi ydermere hannem tillige alle tre vores Hauger, nemlig den liden Lysthauge Rosenborg, samt den store Lysthauge saavel som Kjøkkenhaugen udi Inspektion og Forvaltning paa efterskrevne Maader og Konditioner naadigst tilbetroet, saaledes at han efter forrige med hannem og Urtegaardsmændene af Skatkammeret oprettede Kontraktens Indhold for det Første skal holde bemeldte trende Hauger tilbørligen og forsvarligen vedlige med Alt, hvad dertil behøves, det være sig dem rene at holde, bearbejde, unge Træer at pode og propagere og

meldte Summa heraf kongelig Majestæts Skatkammer kvartaliter rigtig skal worde betalt, hvilket fra Paaske næst forleden skal angaa og videre kontinuere, saalænge Hans kongelige Majestæt det naadigst behager; til ydermere Forsikkring haver dette beggesides med egne Hænder underskrevet. Actum Kjøbenhavn ut supra.

Anders Thomsens Overslag af 3. Juni 1663 omfatter følgende Udgifter: Kostpenge og Løn til ham selv og en Tjener samt Underholdning til en Hest i Henhold til hans Bestalling 236 $\frac{2}{3}$ Rdlr., til 2 Arbejdskarle, som hans Formand Johan Hack havde havt fra Proviaanhuset til at arbejde paa Rosenborg, hver 4 Daler Kurant maanedlig ligesom en Baadsmand, aarlig tilsammen 80 Rdlr., til en Dreng, der skal holde den lille Have paa Rosenborg ren og, naar det er nødvendigt, arbejde i den store Have, Kostpenge 40 Rdlr. og Løn 10 Rdlr. aarlig, til Sommerplanter og andre Væxter 50 Rdlr., til Drivkasser, Ballier, Urtepottes og Melonglas aarlig 32 Rdlr., tilsammen 448 $\frac{2}{3}$ Rdlr. Han nævner endvidere Udgifter til en Arbejdsvogn og to Heste, men det kan ikke med Sikkerhed ses, om han, foruden de 400 Rdlr., som ved Kontrakten bleve ham tilstaaede, tillige har faaet et Beløb hertil.

aarligen af Kjærnerne videre at opelske, saavelsom med adskillige Slags Blomsterværk formere og forbedre, saa og dennem i saadan Stand komplet at holde, saasom kongelige Lyst- og Kjøkkenhauger bør at være; dernæst skal han af bemeldte Hauger vores Hofspisning tilbørligen providere med Alt, hvad der kan tilvejebringes af Haugerne, og hvad der ugentlig vorder leveret, derpaa skal han annamme Kjøkkenskriverens Kvittering, alle Species i Penge anslaaet, eftersom de for rede Penge ellers kjøbes kunne, tillige af Hofmarskallen attesteret, hvilke Kvitteringer han med en rigtig Beregning hvert Kvartal paa Skatkammeret skal indlevere, at ses kan, hvortil det imod efterskrevne akkorderede Summa kunde beløbe; desligeste maa han selv bestille, antage og kassere Urtegaardsmænd samt Svende og Arbejdsfolk, som han det godt befinder, foruden Mester Henrik, som fremdeles ved Kjøkkenhaugen skal forblive, hvilken han proportionaliter efter den Forbedring, hannem tillægges for samme Kjøkkenhauges Underholdning, haver saaledes at tilfredsstille, at han kan være uden Klage, og han derimod at være forpligtet selv paa egen Bekostning at forskaffe Alt, hvad der af Frugter, Urter og Andet til vores Kjøkken Sommeren og Vinteren igjennem fornødent gjøres, saa og anvende sin højeste Flid, at deslige Gevæxter af alle Slags, stort eller lidet, som enten til Spisning eller anden Sirat tjenlig og udi en velbestillet Kjøkkenhauge kan fornøden gjøres, forefindes (eftersom vi ingen Kjøkkensager udi den store Lysthauge vil have plantet, men den alene til vores egen Lyst at forblive). Og paa det han desbedre kunde forskaffe de Species, som i vores Kjøkkenhauge ikke kunne have og dog til vores Hofholdning uforbigængelig fornøden gjøres, skal hannem derimod være tilladt at sælge og gjøre sig til Nytte, hvad der af Salat, Kaal, Agurker og andet saadant udi en eller anden Maade tilovers kunde forblive. For saadan hans Tjeneste, Inspektion og Forvaltning samt sin egen og Urtegaardsmændenes

med Svendenes, Luge- og Arbejdsfolkenes, Pligtkarlenes og begge Portnerens Kost og Løn, saavel som paa en Arbejdsvogn, tvende Hestes og en Kudsks Underholdning, hvilke Heste og Vogn (eftersom vi dennem selv naadigst have bekostet) hos hannem udi Inventario skulle forblive, saavel som bemeldte trede Haugers tilbørlige og forsvarlige Vedligeholdelse med al anden Bekostning, som til Træernes, Blomsternes og Gevæxternes Forvaring og Propagation kan fornøden gjøres, aldeles Intet i nogen Maade undtaget, vi hannem naadigst have forundt og bevilget, saa og hermed forunde og bevilge aarlig udi Alt 3000 Rdlr., og derimod os aldeles ingen videre Bekostning i ringeste Maade at tilskrive eller til Regnskab føre, som hannem kvartalsvis udaf Skatkammeret rigtigheden skal erlægges og betales og begynde at angaa fra den første Januar i nærværende Aar og saaledes kontinuere, medens han ved samme Forvaltning og Inspektion forbliver, eller vi anderledes derom tilsigendes vorder¹⁾.

Anders Thomsen havde vel ifølge denne Kontrakt faaet frie Hænder med Hensyn til Antagelse og Afskedigelse af Urtegaardsmændene, men de tvende forrige Gartnere vedbleve dog deres Forretninger under den nye Ordning, idet det udtrykkelig var sat som en Betingelse, at Gartneren i Kjøkkenhaven, Henrik Dehn, skulde bibeholdes, og Gartneren i Lysthaven, Kaspar Ebelacher, først flere Aar efter synes at være bleven afskediget.

Hvor behagelig en Stilling end Slotsforvalterposten paa Rosenborg var, havde den dog ogsaa sine Ulemper, hvilket Anders Thomsen fik at føle ved tre mærkelige Reskripter, som bleve udstedte i hans Funktionstid, og

¹⁾ Rentekammerets Bestall. Prot. 8 a. 47—49.

ved hvilke han fik Noget med Stadens Renovationsvæsen at gjøre; den 13. Juli 1663 fik saaledes Generaldirektøren over Renoveringsværket i Kjøbenhavn Johan Smit Ordre til strax og siden engang hver Uge at lade i Rosenborg Have henføre alt det Hestemøg og anden Urenlighed, som bagved og omkring Kjøbenhavns Slot findes, og den 7. Januar 1665 meddeltes det Præsident, Borgermestre og Raad i Kjøbenhavn, at alt Skarn af Gaderne skulde henlægges i Kongens Have, hvor Fogden vilde paavise Stedet, hvilket paany indskjærpedes ved Reskript af 16. December samme Aar¹⁾. Man maa dog ingenlunde heraf slutte, at Rosenborg paa den Tid ikke besøgtes af den kongelige Familie; der foreligger tværtimod flere Beretninger om Fester og Audientser, som have fundet Sted her i den nævnte Periode; saaledes besøgtes Haven den 2. Oktober 1663 af Hans kongelige Højhed Arveprindsen til Danmark og Norge og Hans kurprindselige Durchlaughtighed Johan Georg af Sachsen, Prindsesse Anna Sophies tilkommende Brudgom, hvilke rede derhen ledsagede af mange Kavallerer²⁾, og den følgende Dag, den 3. Oktober³⁾, blev der, efter at Deres Majestæter tilligemed Hans kongelige Højhed og Kurprindsen paa det kongelige Akademi havde hørt en latinsk Oration af Dr. Christian Ostenfeldt til Hans Durchlaughtigheds Ære, og efter at der paa Lystslottet Rosenborg var blevet holdt offentligt Taffel, i den store kongelige Have holdt Ringrenden tilhest og for

¹⁾ Fogtmans Reskriptsamling, I. S. 122, 149, 174, jvfr. Hist. Tidsskr. 3. R. 1. B. S. 229.

²⁾ Danske Saml. 2. R. 2. B. S. 160.

³⁾ Danske Saml. a. St. S. 160—161.

Damerne med smukke Vogne, der vare indrettede som Triumfvogne, udskaarne og forgyldte, indvendig forede med Fløjl. Turneringen varede til om Aftenen, og der var udsat tre Præmier af Kongen, som sad ved Siden af Dommerne, de fornemste Raader og Ministre: Hr. Felt-herre *Schack*, Hr. Niels Trolle til Trolholm, Statholder i Norge Ivar Krabbe, Kantsler i Norge *Ove Bjelke*, Hr. Rigsadmiral *Bjelke*, Generallieutenant *Jørgen Bjelke*¹⁾ og mange andre. Den første Pris, en stor Guldpokal, vandt Hendes Majestæt Dronningen med 5 Træffere, den anden, en stor gylden Drikkeskaal, tilfaldt den kursachsiske Staldmester Hr. Sebastian Hildebrand Metsch, medens den tredie Pris efter Dommernes Kjendelse blev given til Hans kongelige Højhed, som havde truffet halvfemte Gang. Avanturiererne ved denne Ringrenden vare Dronningen, Arveprindsen til Danmark og de tre ældste Arveprindsesser, Anna Sophie, Frederike Amalie og Vilhelmine Ernestine, Brudgommens Moder Kurfyrstinde Magdalene Sibylla, Brudgommen Kurprinds Johan Georg, Madame Gyldenløve, Madame Daa samt 16 dels kongelige, dels kurfyrstelige Kammerherrer og Kavallerer; de rede alle vel og forstode sirlig at tage Ringen. I de følgende Aar modtog Kongen endvidere flere Gange fremmede Sendebud i Audients paa Rosenborg; saaledes havde den engelske Gesandt Sir Gilbert Talbot i Slutningen af September 1664 en privat Audients hos Kongen i hans Havehus²⁾, hvor Hans Majestæt ikke havde

¹⁾ Portræter af Schack, Ove Bjelke og Jørgen Bjelke findes paa Rosenborg. Brock, Den oldenborgske Kongeslægt S. 49, 60, Musée chronologique S. 67.

²⁾ Beckers Saml. II. S. 342—344.

Andre med sig end General Schack, *Hannibal Sehested*, Kantsler *Reedtz* og *Gabel*¹⁾, Statholderen, »hvem Kongen meddeler alle sine vigtige Anliggender«; Frederik den Tredie hørte med stor Opmærksomhed paa Gesandstens Tale, hvori denne foreslog et hemmeligt, fast Forbund mellem Danmark og England til bedre at sikre Handelens Frihed mod Hollændernes tiltagende Magt, og syntes at billige, hvad han sagde; han drog derpaa sine Ministre tilside, og efter et Øjeblik Raadslagning gav han Kantsleren Ordre til at svare. Reedtz gjentog alle Hovedpunkterne af Gesandstens Tale og forsikkrede, at Kongen billigede hans Forslag. Den 4. April 1665 havde den franske Ambassadør Hugo Terlon Audients hos Kongen i Haven uden Ceremonier²⁾, og den 5. Maj samme Aar blev den nederlandske Gesandt Amerongen af Ceremonimesteren ophentet »udi Kongens egen Karosse til privat Audients paa Rosenborg, hvor Kongen ved hans Indkomst paa Salen gik hannem 4 eller 5 Skridt imøde, havendes ved Siden af sig Skatmester Sehested, Kantsler Reedtz, Statholder Ahlefeldt af Holsten og Statholder Gabel; efter Komplimenternes Aflæggelse proponerede Gesandten sit Ærinde, og Kongen svarede selv mundtlig«³⁾. I Juli samme Aar havde Terlon atter Audients hos Kongen i Haven tilligemed den franske Resident Courtin, i hvis Vogn han kjørte derhen, skjøndt Ceremonimesteren var bleven sendt for at afhente dem i Kongens Kareth; i Begyndelsen af August skulde Ter-

1) Portræter af Hannibal Sehested, Reedtz og Gabel findes paa Rosenborg. Brock, Den oldenborgske Kongeslægt S. 52, 53.

2) Beckers Saml. II. S. 68—69.

3) Bircherods Dagbøger S. 100, jvfr. Beckers Saml. II. S. 73—74, Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 233, Anm. 105.

lon have taget Afsked med Kongen og hele Hoffet paa een Gang i Haven, men da Kongen netop i de Dage tog bort for at forlyste sig med Svanejagt, blev der dengang ikke noget heraf; Ceremonimesteren maatte da gjøre Terlon, der blev meget utaalmodig herover, en Undskyldning i den Anledning. Afskedsaudientsen fandt da endelig Sted den 17. August og gik for sig med store Ceremonier; Terlon blev afhentet af Rigsraad Hr. Otto Krag, Hr. Rosenvinge og Ceremonimesteren med tre af Kongens bedste Karether og med et Følge af ti af Raadets Vogne; da Audientsen fandt Sted temmelig sent paa Dagen, maatte Terlon opgive at rejse bort med det Samme, saaledes som han oprindelig havde havt til Hensigt, og først den 22. August begav han sig til Malmø¹⁾. Den 6. September samme Aar havde den moskovitiske Gesandt Marsilius Afskedsaudients hos Hans Majestæt i Haven uden Ceremonier²⁾. Den 27. Januar 1666 blev den franske Ambassador Simon Arnaud d'Andilly de Pomponne paa Gjennemrejse til Sverig uden Ceremonier modtagen af Kongen i Haven, hvortil han kun blev hentet i Ceremonimester Speckhans Kareth³⁾, og den 3. September samme Aar blev Terlon, der to Dage iforvejen uventet var kommen fra Sverig til Kjøbenhavn uden at notificere sin Ankomst, og som havde anholdt om Audients, da han havde noget Presserende at meddele Hans Majestæt, efter Middag modtagen i Haven af Kongen⁴⁾. Den 15. April 1667 kom en polsk

¹⁾ Beckers Saml. II. S. 87, 89, 90, 93—95.

²⁾ Beckers Saml. II. S. 98.

³⁾ Beckers Saml. II. S. 118.

⁴⁾ Beckers Saml. II. S. 164.

Gesandt Gninsky til Kjøbenhavn og blev den 17. ført til Audients hos Kongen; i Processionen deltog foruden to af Kongens Karosser tillige Terlons og Courtins Karosser og Folk; Gninsky havde imidlertid stort Hastværk og anholdt kort efter om Afskedsaudients, hvilket den 21. helt uventet blev ham tilstaaet, da han just havde budet de danske Raader og Terlon hos sig til Gjæst; han blev da om Aftenen, efter en stærk Debauche, afhentet med de samme Ceremonier som forrige Gang til Haven¹⁾. I Maj 1668 var den nederlandske Ambassadør de Groot, paa Gjennemrejse til Sverig, til Audients i Kongens Have²⁾, hvortil han mod Aften blev hentet med to af Kongens Karether, ene ledsaget af Ceremonimesteren; hans Proposition bestod især i en Bevidnelse af »den gode Fortrolighed og det uforanderlige Venskab, som Generalstaterne nu og for Fremtiden gjerne vilde have med Hans Majestæt Kongen af Danmark«. Rigmarskallen Hr. *Korbitz*³⁾ svarede ham i Kongens Navn. Den 29. September 1669 modtog Kongen i hele Hoffets og alle de fornemste Ministres Nærværelse paa Rosenborg en sjælden Gjæst, nemlig »den hellige Gravs Guardian« Paschaen Johan Michael Cigala Ottoman, som Dagen iforvejen var kommen til Kjøbenhavn og for kongelig Regning var bleven indlogeret i Stadens for-

¹⁾ Beckers Saml. II. S. 188, 189.

²⁾ Beckers Saml. II. S. 227. I Bordings Danske Mercurius for Maj 1668 hedder det:

Den Hollandske Gesant (hand vist Herr Groot skal hede)
Hos Kongen til Forhør har været allerede:

Men hvad hans Verf er om, kand ingen sige mig:

Hand siger, hand og snart til Sverrig agter sig.

³⁾ Portræt og Buste af Korbitz findes paa Rosenborg. Brock, Musée chronologique S. 54.

nemste Hotel »Store Lækkerbidsken« paa Hjørnet af Amagertorv og Østergade¹⁾; det hed om ham, at han var en Fætter til Sultanen af Tyrkiet, men at han var gaaet over til Christendommen og havde løskjøbt over 300 christne Slaver fra Trældom; under Audientsen, til hvilken han blev ført af Ceremonimester Speckhan, holdt Garden til Hest til Ære for ham ved Havens Indgang, og Livregimentet dannede Spalier ved Broen og Slottet. Paschaen holdt sin Tale paa Italiensk og udviklede først vidtløftigen Grunden til sin Omvendelse, fortalte dernæst, hvorledes han havde forladt den tyrkiske Kejsers Kommando, da han var Pascha over hele Distriktet Jerusalem, og endelig med hvor stor Fornøjelse og Bestyrkelse i sin Tro han rejste omkring for at se og erfare dens faste og fuldkomne Grund. Kantsler Peter Reedtz svarede ham paa Kongens Vegne, at Hans Majestæt gratulerede ham til denne hans lykkelige Omvendelse, hvorom han selv bekjendte, at det var den allerhøjeste Gud alene, som havde givet ham Oplysning. Frederik den Tredie fandt paa Grund af hans indtagende Væsen saa stort Behag i hans Person, at han bad ham om ikke at forsmaa en 2¹/₂ Alen høj Sølvfontæne, der af Nogle angives til en Værdi af 2000 Rdlr., af Andre til 700 Rdlr. Det viste sig imidlertid snart, at den foregivne tyrkiske Prinds, der i »Store Lækkerbidsken«

¹⁾ Denne Ejendom tilhørte senere Kommandanten paa Rosenborg Major Cæsar August Wilster; den brændte 1795 (Danske Saml. 2. R. 1. B. S. 356), men blev efter Gjenopførelsen paany en rig Indtægtskilde for Ejeren paa Grund af de deri indrettede syv Butikker, »der indbragte ham mere, end hundrede Tønder Hartkorn mangan Herremand«, idet den ringeste Leje var 300 til 400 Rdlr. dansk Kurant for hver aarligen (Nyeste Skilderie af Kjøbh. 1824 Nr. 27 Sp. 419).

gjorde Gilder, hvori blandt Andre Borro deltog, var en jødisk Bedrager; han blev derfor udvist¹⁾, og Rosenborg er saaledes heldigvis endnu i Besiddelse af den omtalte prægtige Sølvfontæne, som i sin Tid har tilhørt Christian den Fjerdes Dronning, og som ifølge Inventarierne har været opbevaret paa Rosenborg fra det 17. Aarhundrede af²⁾. Bedrageren blev snart efter arresteret i Tydskland³⁾.

Paa Grund af den Mystifikation, for hvilken man ved den ovennævnte Lejlighed havde været Gjenstand, blev man naturligvis noget mistroisk ligeoverfor orientalske Sendebud. Dette viste sig et Par Maaneders Tid efter, da en Gesandt fra de krimiske Tartarer den 1. December 1669 havde Audients paa Rosenborg; thi da denne selv kun talte faa Ord, og hans Ærinde, efter hvad man kunde mærke af Tolkenes videre Explikation, kun bestod i at bringe nogle Hilsener fra Khanen, og der desuden saavel i Underskriften af Khanens Navn som ogsaa med Hensyn til Stilen og Sproget bemærkedes en stor Forskjel i Sammenligning med den Skrivemaade, man havde iagttaget i de af de tidligere tartariske

¹⁾ Danske Saml. a. St. S. 350, 351, Beckers Saml. II. S. 266, 267, 270, 271, 272. I Bordings Danske Mercurius for September 1669 læses Følgende om denne Person:

Den Fader Otthoman, som kunde vel høyt bramme,
 At hand er kommen frem af Tyrkens Kejser-Stamme,
 Men meere roser sig i Gud sin Frelsermand,
 Som hannem haver ført til Saligheds Forstand,
 Hand hid til Kiøbenhavn ankom i disse Dage,
 Men hvad hand handler om, og haver an at drage,
 Det mig er u-bekiendt; Thi jeg ey kand forstaae
 Det Tungemaal, som hand til Kongen talde paa.

²⁾ Hølecks Inventarium 2. Opl. S. 94 Nr. 18.

³⁾ Beckers Saml. II. S. 281.

Gesandter medbragte Skrivelser fra deres Khaner, tvivlede man meget om Gesandtskabets Kommission; dette blev derfor strax affærdiget og kun regaleret med nogle Rejsepenge og Klæder¹⁾. Derimod blev den nederlandske Gesandt le Maire omtrent i de samme Dage modtagen med stor Forekommenhed af Hans Majestæt paa Rosenborg, idet Kongen endog selv førte ham omkring paa Slottet og lod ham se alle de Rariteter, som han der havde samlet²⁾.

Det her nævnte Besøg af Frederik den Tredie paa Rosenborg er det sidste, om hvilket der haves Efterretning, idet Kongen to Maaneder efter, den 9. Februar 1670, afgik ved Døden; i Anledning af Dødsfaldet fik Statholder Gabel og Rigsmarskal Korbitz samme Dag Ordre til at forsegle Alting »paa Rosenborg udi Haven«³⁾.

¹⁾ Beckers Saml. II. S. 279. I Bordings Danske Mercurius for December 1669 hedder det:

Den Crimske Tartar-Cham, hvis Riges Grændser række
Fra den Hyrcanske Strand, og sig til Polen strække,
Hans Sendebud med Bref og Fuldmagt, som det bør
Hos Kongen nyligen har været til Forhør.
Med sælsom Adfærd hand ærbydelig aflagde
Sin Herres Bud og Verf og Venskabs Pligt tilsagde.
Fik derpaa noysom Svar, og blev tilbørligen
Tracteret, og sig der med hiem begav igien.

²⁾ Beckers Saml. II. S. 279.

³⁾ Suhms Saml. 1. B. 2. H. S. 200. — I Frederik den Tredies Tid synes der ikke at være foregaaet andre Forandringer med Rosenborg Slot, end at Værelset over Christian den Fjerdes Sovekammer, ifølge det i Slottets Arkiv opbevarede Inventarium af 1718 S. 277, har faaet sin nuværende chinesiske Dekoration (som iøvrigt 1716 blev restaureret af Lakerer Christian von Bracht); endvidere er Kaminen i det derover værende Kammer i anden Etage, hvilket i Aaret 1714 blev indrettet til den venetianske Glassamling, bleven forsynet med Frederik den Tredies Navnechiffer og Buste.

Christian den Femtes Tid.

1670—1699.

Ved Christian den Femtes Thronbestigelse skete der foreløbig ingen Forandring med Hensyn til Bestyrelsen af Rosenborg og de tilliggende Haver, idet Anders Thomsen under 25. Februar 1670 fik sin Bestalling som Foged og Forvalter fornyet¹⁾ overensstemmende med

¹⁾ Rentekammerets Bestall. Prot. 12 a. 13—15. Anders Thomsen blev tilligemed Peter Karstensen »Jubilerer« den 12. Marts 1670 beskikket til Værge for afgangne Johan Grembergs to Børn Johan Christopher og Peter Gremberg (Sjæll. Tegn. 39. 31). Denne Johan Gremberg, der var kongelig Vognmester (Kjøbh. Dipl. III. Nr. 1029, 1030), og som i Grundtaxten af 1668 nævnes som Ejer af en Plads i Ny (o: Store) Kongensgade i St. Annæ Kvarter (Kjøbh. Dipl. II. S. 839), havde i Aaret 1666 faaet overdraget Stenholt Mølle i Nøddebo Sogn af Johan Buskmand, der havde faaet den 1660 paa sin og sin Hustru Karen Jensdatters Livstid paa Grund af de Forstrækninger, som han havde ydet til Garnisonens Underholdning under Københavns Belejring, og denne Overdragelse var bleven konfirmeret 1668, saaledes at Johan Gremberg og hans Arvinger maatte beholde bemeldte Mølle, saalænge Johan Buskmand og dennes Hustru levede. Johan Gremberg døde imidlertid paa en Rejse til Dresden i kongelig Tjeneste og efterlod sin Hustru Mette og sine Børn i stor Trang; Enken ansøgte da om, at Retten til

den tidligere Bestalling af 19. Februar 1663 og Kontrakten af 14. Januar 1666; men inden han havde modtaget sin fornyede Bestalling, maa der være blevet taget en anden Bestemmelse; thi den 10. April 1670 forpligtede han sig til ikke at befatte sig videre med det kongelige Hus Rosenborg, end Hans kongelige Majestæts naadigste Anordning derom tilsigendes vorder¹⁾, og den 26. Maj næsteftter fik to Renteskrivere Befaling til at begive sig til vores Slot Rosenborg og der rigtig opskrive og til vores Betjent der ved Stedet Anders Madsen, Alt hvad Fogden Anders Thomsen hidtildags paa bemeldte Rosenborg haver havt under Forvaltning, levere, saa at bemeldte Anders Madsen og ingen anden skal have Indseende dermed, dog at bemeldte Renteskrivere sig ej befatte med de Rariteter, som bemeldte Anders Madsen af vores elskelig kjære Hr. Fader, salig og højlovlig Ihukommelse, haver været betroet²⁾.

Anders Madsen, der efter det Anførte saaledes allerede i Frederik den Tredies Tid maa have havt en Bestilling ved Rosenborg med Hensyn til de der opbevarede Kunstsager, formodentlig som Anders Thomsens Medhjælper, og som maaske er identisk med en Anders Madsen, der havde været Skriver paa Skanderborg, og som 1661 ansøgte om at blive befordret til Kronborg eller Koldinghus³⁾, blev altsaa nu Foged paa Rosen-

Møllen maatte blive udvidet til hendes og et af hendes Børns Livstid, men fik den (den 14. April 1673) kun bevilget for sin egen Livstid. (Rentekammerets Deliberationsprotokol 3. 164—165).

¹⁾ Rentekammerets Bestall. Prot. a. St.

²⁾ Sjæll. Tegn. 39. 82.

³⁾ Rentekammerets Resolutionsprot. 1 a. 118.

borg Slot; men Anders Thomsens Afskedigelse var dog kun partiel, idet han efter sin Fratrædelse som Slotsforvalter i en længere Aarrække vedblev at være knyttet til Rosenborg Have. Den 13. Februar 1671 fik han saaledes en ny Bestalling som Foged i Lysthaven fra 1. Januar samme Aar at regne; da denne Bestalling dels er tagen fra den ældre af 1663, dels af Kontrakten af 1666 og 1670, og den endvidere indeholder enkelte nye Bestemmelser, vil det, til en bedre Forstaaelse af hans forandrede Stilling være nødvendigt at anføre den her; den lyder saaledes¹⁾:

Christianus Qvintus gjøre Alle vitterligt, at vi allernaadigst have antaget og bestilt, saa og hermed antage og bestille Andreas Thombsen til at være Foged over vores kongelige Lysthauge ved vort Slot Rosenborg; thi skal han være os som sin absolut og souveraine Arve-Konge og Herre, efter derforuden hans allerunderdanigste Pligt og Skyldighed, lydig, huld og tro og udi alle Maader vide og ramme vores Gavn og Bødste, med største Flid og Iver at fremme og befordre og al Utroskab, Skade og Fordærv derimod af yderste Magt og Formue hindre og afværge, saa og hvad han saaledes til vores Præjuditz i Erfaring bringer, os strax uden nogen Undseelse tilborligen aabenbare og give tilkjende. Særdeles skal han samme Bestilling trolig og flittig forestaa og betjene og især med vores Lysthauge, og hvad deraf kommer, have godt Tilsyn og

¹⁾ Rentekammerets Bestall. Prot. 15 a. 15—16. — Om Kongens Have hedder det 1671 i Holger Jacobæi Rejsejournal i Suhms Nye Saml. 3. S. 182, at den »er skionne stor og at deri ere sjeldne udenlandske Planter. Der er ogsaa en Labyrinth (Trojborg) som man let kommer ind i, men vanskelig finder ud af igjen.« Denne Labyrinth, der allerede omtales 1610 (Lassens Saml.), nævnes ogsaa 1702 i de Vrigny's Relation d'un voyage fait en Danemare 1702, S. 477, jvfr. sammes Travels through Denmark 1702, S. 320.

holde bemeldte Hauge tilbørligen og forsvarligen vedlige med Alt, hvad dertil behøves, det være sig den ren at holde, bearbejde, unge Træer at pøde og plante og aarlig af Kjærnerne videre at opelske, saavel som med adskillige Slags Blomsterværk formere og befordre, saa og den i saadan Stand komplet at holde, saasom kongelige Lysthauger bør at være; dernæst skal han af bemeldte Lysthauge til vores Hofspisning tilbørlig levere og forskaffe, saavidt deraf tilvejebringes kan, saa og at udstaffere Konfekturer og andet, som hannem Tid efter anden bliver anbefalet, uforsømmelig levere, og hvad ugentlig vorder leveret, derpaa skal han annamme Kjøkkenskriverens Kvittering, alle Species i Penge anslagne, eftersom de for rede Penge ellers kjøbes kunne, tillige af Ober-Marskal attesteret, hvilke Kvitteringer han med rigtige Beregninger hvert Kvartal paa Skatkammeret skal indlevere, at ses kan, hvad det imod efterskrevne akkorderede Summa kunde beløbe. Desligeste maa han selv bestille, antage og kassere udi samme Lysthauge Urtegaardsmænd samt Svende og Arbejdsfolk, som han det godt befinder. Han skal og aldeles Intet lade komme ud af Dammene og Slotsgravene, uden han derpaa vores naadigste Befaling bekommer; han maa og Ingen stede Gang udi Haugen, som derudinden ikke haver at bestille, desligeste ikke tilstede Urtegaardsmanden, Apothekeren eller Destillereren at holde noget Samkvem eller Lav i deres Logementer eller Nogen om Nattetid at herberge eller tilstede dennem i Haugen at indfordre; sit Logement og Vaaning skal han fremdeles have paa de Steder, han den hidindtil havt haver, hvor han iligemaade aldeles intet Herbergeri eller noget Gjæsteri eller andet sligt maa holde, og hvad ellers hannem Tid efter anden af vores Ober-Marskal til vores Tjeneste anbefalet vorder, tilbørligen efterkomme og derudi saavel som udi alt Andet sig saaledes skikke og forholde, som det en ærlig Foged og tro Tjener egner og bør, og han agter at svare og være

bekjendt. Hvorimod og for saadan hans Tjeneste samt sin egen og Urtegaardsmandens med Svendenes, Luge- og Arbejdsfolks saa og Pligtkarlenes Kost og Løn saavel som paa en Arbejdsvogn, tvende Hestes og en Kudsks Underholdning, hvilke Heste og Vogn (eftersom de hannem tilforn er forskaffet) hos hannem udi Inventario skal forblive, saavel som bemeldte Lysthauges tilbørlige og forsvarlige Vedligeholdelse, desligeste Pommerants- huset (undtagen Brændeved i samme Hus og Stakitter udi Gangene) med Haugens Arbejde og al des Bekostnings Underholdning samt al anden Bekostning, som til Træernes, Blomsternes og Gevæxternes Forvaring og Forplantelse kan fornøden gjøres, aldeles Intet i nogen Maade undtagen, vi allernaadigst hannem haver forundt og bevilget, saa og hermed forunde og bevilge aarlig udi Alt et Tusinde Rdlr., som hannem kvartalsvis skal erlægges og betales, og derimod os aldeles ingen videre Bekostning i ringeste Maader at tilskrive eller til Regnskab føre, hvilket skal begynde og angaa fra Nytaarsdag sidstforleden og saaledes kontinuere, indtil vi anderledes derom tilsigendes vorder.

Som det fremgaaer af den anførte Bestalling, blev det Anders Thomsen fra 1666 af tilstaaede aarlige Vederlag af 3000 Rdlr. nu nedsat til 1000 Rdlr., idet, foruden Slotsforvaltertjenesten, tillige Bestyrelsen af den lille Have indenfor Slotsgravene og af Kjøkkenhaven var bleven tagen fra ham; fra 1683 af fik han dog en Forhøjelse af 200 Rdlr. aarlig¹⁾. Han blev altsaa nu nærmest stillet, som Kaspar Ebelacher havde været i Henhold til Kontrakten af 1663. Ebelacher var, som ovenfor bemærket, rimeligvis forbleven i Tjenesten som Gartner i Lysthaven, efter at Ordningen af 1666 var traadt i Kraft, men han maa være bleven afskediget,

¹⁾ Kammerreglementerne i Geh. Ark.

da Anders Thomsen blev Foged i Lysthaven 1671; af Partikulærkassens Regnskaber ses det nemlig, at der den 22. December 1670 blev givet i Nytaarsgaver for 1671: 40 Rdlr. til to Fogder i Haven (altsaa Anders Madsen og Anders Thomsen) samt 20 Rdlr. til begge Gartnerne sammesteds (altsaa Henrik Dehn i Kjøkkenhaven og formentlig Kaspar Ebelacher i Lysthaven); i Oktober 1671 opføres der imidlertid et Beløb til Husleje til Mester Kaspar Ebelacher som »forrige« Urtegaardsmand¹⁾, og i de specificerede Nytaarsruller for de følgende Aar 1672—1679 nævnes der som Nytaarsgaver, foruden de 40 Rdlr. til de tvende Fogder i Haven, kun 10 Rdlr. til Gartneren i Kjøkkenhaven. Efter at Anders Thomsens Navn er forsvundet af Regnskaberne med 1686²⁾, og efter at Nytaarsrullerne, der fra 1680 til 1690 kun opføres med en samlet Sum, derefter atter specificeres, nævnes der ikke længere to Fogder i Haven, men de samme Beløb som tidligere gives dog i Nytaarsgaver, saaledes at den følgende Slotsforvalter Hans Koch faaer 20 Rdlr., Gartneren i Lysthaven, Mester **Frederik Dreas** (afskediget 1699) 20 Rdlr. og Gartneren i Kjøkkenhaven Mester **Jørgen** 10 Rdlr.

Anders Thomsens Efterfølger som Slotsforvalter Anders Madsen benævnes i Partikulærkassens Regnskaber for 1670 og 1671 enkelte Gange »sorte Anders«; under dette Navn fik han saaledes 30 Rdlr. til en Sørgeklædning for Frederik den Tredie. Han begyndte med en aarlig Løn af 400 Rdlr., ligesom Anders Thomsen

¹⁾ Hans Navn forekommer endnu i Grundtaxten af 1689. Kjøbh. Dipl. III. S. 740.

²⁾ Hans Navn forekommer i Grundtaxterne af 1668 og 1689. Kjøbh. Dipl. II. S. 837, III. S. 740, 741.

havde havt indtil 1666; den blev imidlertid allerede 1670 forhøjet til 448 Rdlr., og fra 1672 af fik han et Tillæg af 100 Rdlr. til at holde to Arbejdskarle for; med denne Løn, 548 Rdlr., opføres han endnu i Kammerreglementerne for 1680 og 1681. Af de Beløb, som i Regnskaberne opføres som udbetalte til Anders Madsen, have mange selvfølgelig ingen videre Interesse; her skal derfor kun omtales nogle enkelte. I Maj 1671 fik han saaledes 40 Rdlr. til en Klædning; skjøndt det ikke udtrykkelig siges, at det var i Anledning af Kongens Kroning, fremgaaer dette dog deraf, at der under 1. Januar 1672 opføres 50 Rdlr. til en anden Slotsforvalter, nemlig Laurs Eskildsen paa Jægersborg, til en Klædning, »som ham blev lovet paa Salvingens Dag.« Den 18. Maj 1672 blev der udbetalt Anders Madsen 20 Rdlr. til Bjørnedands, men nærmere Oplysning om, hvad der menes hermed, findes ikke. I Anledning af Krigen fik han den 6. Juni 1676 30 Rdlr. til Hjælp udi Krigsstyren.

I Anders Madsens Funktionstid fandt den første Uddeling af Dannebrogordenen Sted paa Rosenborg, nemlig i Aaret 1671; Dagen angives forskjelligt, idet en af Deltagerne i Højtideligheden, Ove Juel, i sin Dagbog anfører under 8. Oktober, at han »paa Rosenborg uden nogen foregaaende Videnskab, alene tilsagt der at møde, blev med flere allernaadigst gjort til Ridder af Danebrog ved Trompeters og Hærpaukers Klang.«¹⁾ medens dette ifølge andre Beretninger skete den 12. Oktober, Dagen efter Kronprinds Frederiks Fødsel²⁾.

¹⁾ Hist. Tidsskr. 3. R. 3. B. S. 622, jvfr. 623.

²⁾ De Vrigny, Relation d'un voyage S. 449, Travels through Denmark S. 299—300, Lauerentzens (eller Ernsts) Tage-Register Christian des Fünften S. 62—63, Bussæus, Frederik den Fjerdes Dag-Register S. 1—4 og Tag-Register S. 1—5, Bircherods Dag-

Højtideligheden fandt Sted i det Værelse, som nu benævnes Marmorværelset, og gik for sig paa følgende Maade:¹⁾

»Efter at Tienesten var tilende i Kirkerne, comparerede og indfandt sig de, som Dagen tilforn vare advarede og paamindte derom, Grever, Baroner og de høie Kongl. Ministrer, hvilke Kongen havde beskikket til at honorere og bivaane denne Ridder-Orden med sin Nærværelse, og det Klokken ungefehr ved 10 Slet om Formiddag, i den store Spise-Sal, som er paa Enden af Rosenborg, hvor man paa den høire Haand gaaer op af Trapperne i den nederste Etage (Christian den Fjerdes Audientssal). Der de nu alle vare forsamlede, kom H. Kgl. Maj. selv Klokken henimod 11 tilligemed sin Broder, Prinds Georg, i Kongens egen Vogn; og fulgte med Kongen de høyeste Ministrer, Geheime-Raader, Riddere af Elephantordenen, de som tilstede vare, nemlig Hans høye Excellence Hr. *Ul. Fr. Gyldenløve*²⁾, Felt-Herren Hr. H. Schach, Cantsleren Hr. P. Reetz, Rigets Marskalk Hr. Joh. Christoph von Corbitz etc.; hvilke samtlig fulgte hans Kongl. Maytt. igiennem det ene Gemak, paa den venstre Side i Rosenborg (den sydlige Ende-

bøger S. 137—138, Wohlfroms Saml. over Ridderne af Elefant- og Danebrogsordenen S. 22—29, Peder Biorns Nye Samling over bemeldte Riddere S. 24—31, Oettinger, Geschichte des dänischen Hofes, IV. S. 7—8. I Suhms Saml. 1. B. 2. H. S. 204 hedder det, at Indstiftelsen fandt Sted den 18. Oktober Kl. 2 Eftermiddag. Jvfr. i det Hele Werlauff, Om Danebrog og Danebrogsordenen S. XXI—XXVI, 24—31.

¹⁾ Werlauff, S. 26—27.

²⁾ Ulrik Frederik Gyldenløve er fremstillet paa det af Tapeterne i Riddersalen, som forestiller Marstrands Erobring. Brock, Den oldenborgske Kongeslægts S. 68, 70.

sal), til et andet mindre Gemak (det nuværende Marmorværelse), hvor der var tillavet og udstaffet en rød Floyels Canopee med Rygstykke (af Skikkelse som en Lænestol), som fra Ryggen af hængte ned til Jorden, og var besat med Guldgalonier og Fryndser; under samme Canopee var giort en Throne, et Trin høj fra Gulvet, for hvilken H. Kgl. Maytt. selv indfandt sig, og stod. Bag ved Kongens høyre Haand, ungefær ved Siden af Thronen, stod H. Kgl. Maytts Herr Broder, Prinds Georg; neden for Trinnet af Thronen paa den venstre Side af H. Kgl. Maytt. saae man Hs. høye Excellence Ul. Fr. Gyldenløve som Ober-Kammer-Herre, holdende i sin Haand alle de Insignia og Prydelser, som henhøre til denne Orden; ethvert Insigne, hængte ned af sit Baand. Lige overfor paa den anden Side noget neden for igjen stod Felt-Herren Hr. H. Schach, fra hvilken Hr. Cantsler P. Reetz fik sit Sted, paa den venstre Side af Thronen, og endelig paa den anden Side Rigets Marskalk. Udenfor dette Kongl. Gemak udi Salen (den sydlige Endesal) indfandt sig Ceremonie-Mesteren og Ordens-Secretairen. Indenfor Døren af samme Sal stode tvende Herolder med deres Herolds-Klæder paa og holdende hver et Scepter i Haanden; udenfor Døren stode tvende Drabantere, begge med deres Hellebarder udi Hænderne, iligemaade hver ved sin Side af Døren. Ved et andet Gemak (Christian den Fjerdes Audientssal) og langs hen af Gangen (Stengangen) fra denne Sal til den anden (den sydlige Endesal) stode i Orden efter hinanden de andre kongl. Drabantere, alle med deres Hellebarder udi Hænderne. Neden paa Slots-Pladtzen midt for Slottet stode alle Hs. Kgl. Maytts Trompetere og Herpockere, som lod sig høre

iblandt en stor Mængde af Folk. Imidlertid blev en og anden, enhver efter sin Rang og Orden, paakaldet af Herolderne, som gik enhver af dem imøde og ledsagede dem fra Gemakket, hvor de forsamledes (Christian den Fjerdes Audientssal), igiennem den lange Gang (Stengangen), hvor Kongens Drabantere vare disponerede og i Orden satte, til et andet udstafferet og beprydet Gemak lige imod det forrige (den sydlige Endesal), hvor de bleve af Ceremonie-Mesteren og Ordens-Secretairen imodtagne i Døren. Imidlertid bleve de underviiste af Ceremonie-Mesteren, hvordan de skulde bære sig ad og hvorledes de skulde admirere og honorere nærværende Ordens Indstiftelse, som og tilligemed Ordens-Secretairen gelejdede dem ind for H. Kgl. Mayt., hvor de med trende dybe Reverentzer avancerede mod Thronen og satte sig saa for H. Kgl. Mayt. ned paa Knæ paa det første Trin af Thronen, og saaledes venererede og ærede Kongen. Derpaa kom Ober-Kammer-Herren frem, som med største Underdanighed overleverede Hs. Kgl. Mayt. denne Ordens Insignia og Prydelser, hvilke H. Kgl. Mayt. selv hængte om deres Halse og derpaa til et Naadetegn udtrakke sin Haand til Enhver især af dem, hvilken de ogsaa med største Reverentz ærbødigt kyste og med det samme rejste dennem, og omfavnede de ogsaa Prindsens Haand med et Kys. Da dette nu var skeet, indstillede sig Enhver udi Orden efter sin Rang paa sit Sted igien, hvor de andre Riddere af Elephanten gratulerede og ønskede de nye Riddere af Dannebrog-Orden til Lykke. Efterat Enhver af disse tilforn var nu af Herolderne med høy Røst proclameret og udraabt for Riddere af Dannebrog-Orden og det med disse Ord:

Hs. Kgl. Mayt. Vores allernaadigste Herre og Konge haver værdiget den høyædle og velbaarne N. N. med den danske Ridder-Orden af Dannebrog, til et Tegn paa hans troe Tieneste, som han har beviist H. Kgl. Mayt., til en Efterretning for Enhver, saavel fraværende, som de der ere nærværende ved denne høytidelige Forretning. — Hvorpaa begyndte strax Trompeterne og Herpockerne med største Skral og Glædeskrig at stemme an i Republiquens Navn for at give tilkiende deres Lykønskninger. Hvilke skeete ligesaavel for de fraværendes giorte Riddere som for dem, der vare tilstæde.»

De Mænd, som ved denne Lejlighed bleve udnævnte til Riddere af Dannebrog, vare følgende¹⁾:

*Jørgen Bjelke*²⁾ til Høvidsholm, Generallieutenant og Gehejmeraad, død 1696,

Otto Powisch til Palsgaard, Gehejmeraad og General-Krigskommissær i Danmark, død 1684,

Ove Juel til Villestrup, Gehejmeraad, Storkantsler og Vicesatholder i Norge, død 1686,

Holger Vind til Gundestrup og Harrested, Gehejmeraad, Vicekantsler og Oversekretær, Ridder af Elefanten 1679, død 1683,

Erik Krag til Bramminggaard, Gehejmeraad, Kantsler og Oversekretær, død 1672,

Korfits Trolle til Sandholt, Gehejmeraad, død 1684,

Enevold Parsberg til Pallesberg, Gehejmeraad, død 1680,

Christen Skeel til Sostrup, Gehejmeraad, død 1687,

*Kurt Sivertsen Adeler*²⁾, Herre til Bratsberg og Gjemsø, Generaladmiral, død 1675,

¹⁾ Wohlfrom og Biørn, a. St., jvfr. S. 117 Anm. 2.

²⁾ Portræter af Jørgen Bjelke, Kurt Adeler, Griffenfeldt, Oluf Rosenkrands og Hahn findes paa Rosenborg. Brock, Musée chronologique S. 67, Den oldenb. Kongesl. S. 66, 65, 72, 66.

- Peter Griffenfeldt*¹⁾ til Griffenfeldt, Over-Gehejme-Etats- og Kammersekretær, Ridder af Elefanten 1673, død 1699,
- Mogens Frijs, Greve til Frijsenborg, Herre til Frijsenvold, Skatmester og Gehejmerraad, død 1675,
- Helmuth Otto Vinterfeldt, Friherre til Vintersborg, Herre til Wusterou og Nevefelder, Gehejmerraad og Overhofmarskal, død 1694,
- Oluf Rosenkrands*¹⁾, Friherre til Egholm, Herre til Enggaard, Gehejmerraad, død 1685,
- Ejler Holck, Friherre til Holckenhavn, Herre til Elkjær, Gehejmerraad, død 1696,
- Henrik Ruse, Friherre til Rusensten, Generalmajor, siden Generallieutenant, død 1679,
- Jens Juell, Herre til Juellinge, Vorgaard, Urup og Tostrup, Baron 1672, siden Gehejmerraad, Ridder af Elefanten 1679, død 1700,
- Vincent's Joachim Halm*¹⁾, Herre til Egede, Overjægermester, siden Gehejmerraad, Ridder af Elefanten 1679, død 1680,
- Frederik Ahlefeldt til Mastleben og Hald, Generalmajor og Kommandant i Kjøbenhavn, siden Generallieutenant, død 1672,
- Christian Günther von Osten, Overkammerer hos Prinds Jørgen, død 1677,
- Hans Valentin Schultz, Baron, Generalmajor og Ritmester, død i Østerrig,
- Ulrik Vianen, Greve af Brederode, død i Holland,
- Burchard Ahlefeldt til Saxtorf og Eskildsmark, Gehejme- og Landraad, siden Greve, død 1695,
- Kaj Lorents Greve af Brockdorff til Kletkamp og Grünenhause, Kammerherre og Landraad, død 1725.

Nogle Maaneder efter Danebrogsordenens Indstiftelse blev der den 24. Januar 1672 afholdt Hofmaskerade

¹⁾ Se S. 121 Note 2.

paa Rosenborg, i hvilken blandt Andre den ovennævnte Ove Juel deltog¹⁾; den 6. Maj samme Aar havde den extraordinære hollandske Ambassadør Werckendam »Secrete audience udj Haven« i Griffenfeldts og Gyldenløves Overværelse, og den 23. samme Maaned blev den extraordinære engelske Ambassadør Hertugen af Richmond og Lenox modtagen i privat Audients sammesteds, som det synes ligeledes i Overværelse af Griffenfeldt, der derefter kjørte tilbage med Kongen til Kjøbenhavns Slot; endelig deltog Griffenfeldt i Kongens Taffel i Haven om Aftenen den 4. August samme Aar²⁾. Iøvrigt ere Efterretningerne om Begivenheder, der have fundet Sted paa Rosenborg i Anders Madsens Funktionstid, meget faa. Af Partikulærkassens Regnskaber erfares det, at Kongen et Par Gange skjød nogle Ænder i Haven³⁾, og af Aviserne ses det, at et tartarisk Gesandtskab, bestaaende af sex Personer foruden deres Tjenere, den 3. December 1677 om Eftermiddagen havde Audients paa Rosenborg; den fornemste af dem hed Temer Aga og medbragte en Skrivelse fra den store Khan Cham Selin Cherei Chan, medens de fem andre overrakte Skrivelser fra Khanens tre Brødre: Selemet Cherei Galga Sultan, Safa Cherei Muradon Sultan og Azi Cherei Sultan, fra hans Moder Anabihim og fra hans Kantsler Bater Aga⁴⁾.

¹⁾ Dend 24. dito, vare wj efter allernaadigste Befalning alle forkledde paa Roszenborg, och bleffue der traacterede. Ove Juels Dagbog i Hist. Tidsskr. 3. R. 3. B. S. 625.

²⁾ Griffenfeldts Kalender for 1672, indført i et mig af Hr. Godsejer, Lieutenant Eckardt til Ørumgaard foræret, 444 Sider stort Manuskript fra 1745, der har tilhørt Joachim Otto Schæck til Sneumgaard, og som er betitlet Griffenfeldts Kriminalproces.

³⁾ Under 17. Maj 1676 og 10. Maj 1679.

⁴⁾ Extraord. maanedl. Relationer Decbr. 1677, S. 631—632.

Anders Madsen døde i Eftersommeren 1681, og den 3. September blev det tilladt, at hans Lig maatte begravnes om Aftenen¹⁾. I Kammerreglementerne for 1682 og 1683 omtales efter Slotsforvalterens Løn en Pension paa 200 Rdlr., som maaske har været tillagt Anders Madsens Enke²⁾.

Efter Anders Madsen blev **Hans Eilersen Koch** den 14. Januar 1682 beskikket til Slotsforvalter fra 1. Oktober 1681 at regne; hans Bestalling lyder saaledes³⁾:

C. 5. gjøre Alle vitterligt, at vi allernaadigst have antaget og bestilt, saa og hermed antage og bestille Hans Eilersen til at være Slotsforvalter paa vort Slot Rosenborg; thi skal han være os som sin absolut og souveraine Arve-Konge og Herre, efter derforuden hans allerunderdanigste Pligt og Skyldighed, lydig, huld og tro og udi alle Maader vide og ramme vores Gavn og

1) Sjæll. Reg. 32. 287—288. Det sidste Aar, Anders Madsen levede, havde han Kunstneren Jan eller Johan Hollænder, der oftere omtales i Regnskaberne, i Kost; saaledes blev der den 28. Juni 1681 udbetalt ham et Beløb i den Anledning, og den 29. December samme Aar fik Anders Madsens Enke udi Haven et Beløb for Jan Hollænder, »hun haver spiset«. Denne Kunstner, der dels omtales som Voxpousserer, dels som Billedhugger, kom senere i Kost hos Bernt Sadelknægts Enke og arbejdede en Tid lang paa Frederiksborg og senere, 1690, paa Koldinghus. Rosenborg besidder et Portræt af ham, hvilket vistnok er det, som ifølge Regnskaberne under 16. December 1683 blev betalt Christian Kontrafeyer med 10 Rdlr.; han er fremstillet med et udskåret Elfenbenskrus i Haanden, hvilket ligeledes opbevares i Samlingen. Han forsvinder af Regnskaberne 1692, idet der den 29. September opføres det Resterende for Johan Hollænders Kost, som Amtmand Schwartz havde udlagt, samt 8 Rdlr. til en fattig Kvinde, hvis Mand af Johan Hollænder var ihjelstukken. (Det om Johan Hollænder i Weilbachs Kunstnerlexikon S. 285—286 Anførte er ikke ganske korrekt).

2) En Karen, salig Anders Madsens, forekommer 1685. Rentekammerets Resolutionsprot. 8. 62.

3) Rentekammerets Bestall. Prot. 19 a. 127—128.

Bedste, med største Flid og Vindskibelighed at fremme og befordre og derimod al Skade og Fordærv hindre og afværge, saa og hvad han saaledes til vores Præjuditz fornemmer, os straxen uden nogen Undseelse tilbørligen aabenbare og give tilkjende. Særdeles skal han vel i Agt have, at Bygningen, saavidt hannem vedkommer, vel ved Magt og Hævd holdes, og om derpaa nogen Brøstfældighed findes, itide paa tilbørlige Steder give tilkjende, at det kan blive repareret og forfærdiget; de Mobilier, Tapezeri, malede Stykker og alt Andet, som hannem til Inventarium er eller bliver leveret, skal han iligemaade i god og flittig Opsigt have, at Intet deraf forrykkes eller fordærves, men vel forvares og konserveres, saa han, naar paafordres, derom kan gjøre god Rede og Regnskab, hvoraf han og Intet uden vores sær allernaadigste Bevilling og Tilladelse maa bortlaane og Alt, hvad hannem herforuden Tid efter anden anbefales, troligen og flittigen forrette og sig i det Øvrige udi alle andre Maader saaledes skikke og forholde, som det en ærlig, oprigtig Slotsforvalter og tro Tjener egner og bør, og han agter at svare og være bekjendt. For hvilken hans Tjeneste vi allernaadigst have bevilget hannem at maatte nyde det, som hannem udi vores Kammer-Reglement tillagt er eller vorder, som skal begynde og angaa fra sidstforleden første Oktober udi næstafvigte 1681de Aar og saaledes kontinuere, indtil vi anderledes derom tilsigendes vorder.

Hans Eilersen Koch, der var født i Danzig 1631¹⁾, og hvis Navn allerede forekommer i Partikulærkassens Regnskaber i det første Aar, fra hvilket disse haves bevarede, nemlig 1670, havde tidligere været kongelig Livkarl; i denne Egenskab havde han ledsaget Kongen i den skaanske Krig og paa forskjellige Rejser. Af

¹⁾ Hofman, Saml. af Foundationer I. S. 90 (meddelt af Hr. Bibliotheks-assistent Brieka).

andre Oplysninger af Interesse, som kunne fremdrages af Regnskaberne med Hensyn til ham, skal anføres, at han var med ved Rosballetten, som omtales i Bircherods Dagbøger under 13. Januar 1678¹⁾, i hvilken Anledning han fik 30 Rdlr. til en rød Kjole, og at han opvartede ved Karussellen 1680 i Anledning af Prindsesse Ulrika Eleonoras Formæling med Karl den Ellefte og derfor fik 30 Rdlr. Som Livkarl havde han en Slags Rustmesterbestilling, for hvilket »Flikkeri paa Geværet«, som det kaldes, han ligesom hans Efterfølgere Livkarlene Claudi (1682—1683), Hänschen (1683—1689), Frank (1690—1698) og Fabricius oppebar 150 Rdlr. aarlig. Da der netop dengang, som ovenfor bemærket, var et ikke ubetydeligt Rustkammer paa Rosenborg, er det vel ikke usandsynligt, at han ogsaa kan have haft med dette at gjøre, og at dette kan have givet Anledning til, at han efter Anders Madsens Død blev Slotsforvalter; et Par af hans Eftermænd paa Rosenborg begyndte ogsaa deres Løbebane som Livkarle, ligesom tidligere Johan Funck i Christian den Fjerdes Tid, og som det vil erindres, havde baade Hans Rostgaard og Anders Madsen havt Bestillinger paa Slottet, for de bleve Forvaltere.

Et Aars Tid efter at Hans Koch var bleven Slotsforvalter, giftede han sig med Dorthe Rasmusdatter Lund²⁾, og i Anledning af hans Bryllup blev der den 28. December 1682 af Partikulærkassen givet ham 100 Rdlr. Han var i det Hele vel anskreven hos Christian

¹⁾ S. 192, 563, 573, jvfr. Extraord. maanedl. Rel. Januar 1678, S. 655—657.

²⁾ Hofman, a. St., Seddel om Vielse i Huset af 24. Oktober 1682 i Sjæll. Reg. 32. 653.

den Femte, der et Par Gange fritog ham og hans Familie for at betale Kop- og Kvægskat¹⁾ og i 1683 forhøjede hans oprindelige Lønning som Slotsforvalter, 350 Rdlr. aarlig, til 400 Rdlr.²⁾ og senere, idetmindste fra 1689 af, til 848 Rdlr.; det sidstnævnte Beløb forblev derefter i en lang Aarrække den normerede Forvaltergage. I sine sidste Leveaar opholdt Kongen sig meget paa Rosenborg og spiste da, som det vil fremgaa af det Følgende, enkelte Gange hos Hans Koch, undertiden endog med et større Følge. Udgifterne ved disse Taffeler bleve ham godtgjorte af den kongelige Kasse; saaledes opføres der i Regnskabet for 1696 et Beløb af 500 Rdlr. til Hans Kochs Hustru og i 1699 et Beløb af 240 Rdlr. til Slotsforvalterens Hustru paa Rosenborg for Spising. Det var selvfølgelig ikke altid, at Selskabet hos Hans Koch var saa fornemt; han havde ogsaa en mere jævnbyrdig Omgangskreds; saaledes var der den 22. August 1693 om Aftenen Gilde hos ham³⁾ i Anledning af, at daværende Professor Magister Jens Bircherods Fætter Hr. Jens Gerner, Sognepræst i Tjæreby, holdt Jaord med Magdalene Sophie Thomsen⁴⁾; foruden Bircherod og hans Hustru Søster Bartholin var Brudgommens Fader Biskop *Henrik Gerner*⁵⁾, Magister Johan Bircherod, Slotspræsten Magister Peter Danielsen Coler, der var gift med Christence Petersdatter Bircherod⁶⁾, og flere andre tilstede.

¹⁾ Rentekammerets Res. Prot. 7. 204, 8. 445.

²⁾ Kammerregl. i Geh. Ark.

³⁾ Bircherods Dagbøger S. 275.

⁴⁾ Wibergs Præstehist. III. S. 341.

⁵⁾ Portræt af Henrik Gerner findes paa Rosenborg. Brock S. 49.

⁶⁾ Wiberg II. S. 115, jvfr. 349.

Medens Efterretningerne om de Begivenheder, som fandt Sted paa Rosenborg i Anders Madsens Tid, kun vare meget tarvelige, haves der derimod fra Hans Kochs Funktionstid en Mængde Beretninger dels om Fester, der ere blevne afholdte der, dels om Kongefamiliens Besøg paa Slottet og i Haven¹⁾. Kort efter hans Tiltrædelse blev der saaledes den 24. November 1681 holdt en Hofmaskerade der, idet Hans Majestæt og det hele Hof, efter at have diventeret sig i Amagerklæder og spist paa Ladegaarden, om Aftenen maskerede fortsatte deres Lystighed paa Rosenborg, og den 22. Februar 1682 holdt Prinds Jørgen et Bal der for hele det kongelige Herskab. Det følgende Aar 1683 blev der den 24. Juli holdt et stort Taffel paa Rosenborg for de franske Officerer, som vare komne til Øresund ombord paa en Eskadre bestaaende af 13 Linieskibe²⁾, og den 5. Maj

¹⁾ Hvor ingen anden Kilde i det Følgende er anført, hidrøre Efterretningerne fra det Rostgaardske Manuskript Fol. 62 i Univ. Bibl., hvilket vistnok er en Afskrift af en Furérjournal.

²⁾ I Extraord. maanedl. Rel. for Juli 1683, S. 375 findes følgende Lista

Paa de Fransøske Orlogs Skibe, som forgangen den 26. Junii ere ankomne i Øresund, under Monsieur le Marquis de Previlly, Vice-Admirals Commando.

Dend I. Esquadron.

Navn paa Skib.	Commandants.	Stykker.	Mandskab.
le Glorieux	Mr. le Comte de Relingves	60	400
le Contant	Mr. de Maignou	54	350
l'Apollon	Mr. le Marquis de Langeron	52	320
le Temeraire	Mr. le Chevalier de Rosmadee	52	300
le Bon	Mr. de Coitlogon	52	300

Dend II. Esquadre.

l'illustre	Mr. de Gabaret Chef descadre	70	400
le Fort	Mr. de Montortie	58	350
le Fendant	M. de Manchault	52	300
le Prince	Mr. Desnos	58	350

1684 udnævnte Kongen, med samme Ceremonier som i 1671 og ved Hærpaukers og Trompeters Lyd, i Marmorværelset efternævnte Herrer til Riddere af Danebrogsordenen¹⁾:

- Frederik Greve af Ahlefeldt, til Langeland og Rixingen, Ridder af Elefanten 1688, død 1708,
 Joachim Henrik Bülow, Overhofmarskal hos Hertugen af Brunsvig-Lüneborg-Zelle, død 1724,
 Ludvig Rosenkrands, Baron af Rosendal, Greve til Høvids-
 holm, Gehejmerraad, død 1684,
 Didrik Schultz til Findsstrupgaard, Hellestrup og Christians-
 hald, Gehejmerraad, død 1704,
 Otto Skeel til Vallø og Billesborg, Etats- og Justitsraad,
 død 1695,
 Sten Hondorf til Rønneholm, Gehejme-, Etats- og Justitsraad,
 død 1687,
 Christopher Sehested til Nislevgaard, Etats- og Admiralitets-
 raad, siden Gehejmerraad, død 1699,
 Konrad Biermann Ehrenschild, Herre til Buskerudsgaard og
 Teichhof, Gehejmerraad, død 1698,

Dend III. Esquadre.

Navn paa Skib.	Commandants.	Stykker.	Mandskab.
l'Entrepren	Mr. le Chevalier de Charernault	56	350
le Courageux	Mr. d'Amblimont	52	300
l'Arogant	Mr. de Panetier	56	300
le Pretieux	Mr. de Miricour	56	300

Det har formodentlig været en Slægtning af Chefen for le Bon, som et Par hundrede Aar senere besøgte Rosenborg, da de franske Deputerede og Journalister den 16. August 1867 besøgte den kronologiske Samling (Dagbladet 1867 Nr. 189); blandt Journalisterne var nemlig en Vicomte G. de Coëtlogon (Dagbladet 1867 Nr. 190).

¹⁾ Werlauff S. 27, Extraord. maanedl. Rel. April og Maj 1684 S. 450—452, Mathies Skaanlunds Autobiografi i Norsk hist. Tidsskr. 3. B. S. 154—155, Wohlfrom S. 34—41, Biorn S. 36—43, Tage-Register Christian des Fünften S. 173, Bircherods Dagbøger S. 220.

- Michael Vibe til Freienfeldt, Gehejme-, Etats- og Justitsraad, død 1690,
- Kaj Rumohr til Hanrau og Sastrupholm, Gehejmeraad, død 1714,
- Johan Henrik Kielmann, Baron af Kielmannseck, Gehejmeraad, Henning Reventlou til Hemmelmark, Gehejme- og Landraad, død 1705,
- Knud Thott til Knudstrup og Gaunø, Gehejmeraad, død 1702,
- Andreas Pauli Lilienkrone, Gehejme- og Landraad, død 1700,
- Markus Gjø til Hvidkilde og Brahesborg, Gehejme-, Etats- og Justitsraad, død 1698,
- Christian Sigfred Plessen til Hoikendorf, Gehejmeraad, Ridder af Elefanten 1695, død 1723,
- Frants Eberhard Speckhan, Gehejmeraad, død 1697,
- Frederik Vittinghoff, kaldet Scheel, Baron af Schulenburg, Herre til Eskebjerg, død 1691,
- Adam Levin Knuth til Tybjerg- og Assendrupgaard, Overkammerjunker, siden Gehejmeraad, død 1699,
- Frederik Gabel til Bregentved, Etatsraad, siden Gehejmeraad og Vicesatholder i Norge, død 1708,
- Otto Krabbe*¹⁾ til Holmegaard og Egholm, Etatsraad, siden Gehejmeraad, Ridder af Elefanten 1709, død 1719,
- Anton Wulf Haxthausen*¹⁾, Overstaldmester, død 1694,
- Frederik Gersdorf til Ravnholt, Etatsraad og Overceremonimester, død 1691,
- Philip Adam Massenbach, Generalmajor af Kavalleriet, død 1702,
- Johan Georg Baron af Schulenburg, Generalmajor af Infanteriet, død 1715,
- Hans Schack til Stoltzenburg og Pralwitz, Generalmajor af Infanteriet, siden Gehejmeraad, Generallieutenant og Kommandant i Kjøbenhavn, død 1706,

¹⁾ Portræter af Otto Krabbe og Haxthausen findes paa Rosenborg. Brock S. 77.

Barthold Bülow, Generalmajor af Infanteriet og Kommandant i Kastellet Frederikshavn, død 1694,

Christian Bjelke til Basnæs og Aursgaard, Admiral, død 1694,

Henrik Span til Hørbygaard, Admiral og Admiralitetsraad, død 1694.

»Efter fuldendede Act«, hedder det i Aviserne, »ere de her nærværende høye Ministri och høybemældte Riddere blefne værdigede at spjse hos Hans Kongelige Majestæts egen Tafel. Siden er holden et Kongl. Skifveskydende, hvorved Hans Kongl. Majestæt vores Allernaadigste Arffve-Konge, hendes Majestæt den Kongl. Frue Moder, Her Geheime Raad Vibe, oc Her Grefve Otto Rantzau hafver bekommet Gevinsten. Herpaa er siden holdet Aftens Maaltid, derpaa en Ballet spillet, och til Beslutning et herligt Fyr-Verck blefvet anstucket.«

Dagen efter, den 6. Maj, fortsattes Højtidelighederne paa Rosenborg med en stor Titeluddeling, ved hvilken følgende bleve udnævnte¹⁾:

til virkelige Etatsraader:

Mathias Moth, Kancelliraad og Kammersekretær, Assessor i det danske og tydske Kancelli samt Kammerkollegiet, Kaspar Schøller til Lellinge og Spanagergaard, Kancelliraad og Kammersekretær,

*Bolle Luxdorf*²⁾ til Sørup, Kancelliraad og Kammersekretær,

Thomas Balthazar von Jessen, Kancelliraad og tydsk Kammersekretær,

¹⁾ Sjæll. Reg. 33. 590—601 sammenholdt med Bernhard Maltas Alfab. Fortegn. over alle Embedsmænds Avancer, Død etc. 1670—1730 i det store kgl. Bibl.

²⁾ Portræter af Bolle Luxdorf, af Henning Meyererone (malet af Rigaud) og af Villum Vorm findes paa Rosenborg. Brock S. 76, 77.

Jens Harboe, Krigs- og Admiralitetsraad og Krigssekretær,
Poul von Klingenberg til Bustrup, Hanrau og Tostrup,
Etats- og Kommerceraad samt Generalpostmester i
Danmark,

Mogens Skeel til Fusingø, Etatsraad,

*Henning Meyercrone*¹⁾, Etatsraad og Gesandt i Frankrig,

Herman Meyer, Etats-, Krigs-, Admiralitets- og Kommerceraad,

Albert Gyldensparre, Etats- og Kommerceraad,

Eggert Christopher Knuth til Aasmark;

til Etatsraader:

Peder Resen, Justitsraad, Præsident i Kjøbenhavn og Assessor i Højesteret,

Rasmus Vinding, Justits- og Kancelliraad og Assessor i Højesteret,

Jens Rosenkrands til Faurskov, Justits- og Kancelliraad, Amtmand over Nyborg Amt og Landsdommer i Fyen,

Christian Lund, Justits-, Kancelli- og Assistentsraad, Justitiarius og Assessor i Overhofretten i Norge,

Peder Scavenius til Aastrup, Generalprokurør, Kommerceraad og Assessor i Højesteret,

Christian von Lente til Zarlhausen, »Vores Raad« og Gesandt i England,

Johan Hugo von Lente, Regeringsraad i Slesvig og Holsten, Gesandt ved det Kølnske Hof,

Christian Stockfleth, Kancelli- og Assistentsraad, Sekretær i Norge og Gesandt i Sverig;

til Justitsraader:

Poul Nielsen (Rosenpalm) til Brorupgaard, Kancelliraad, Assessor i Højesteret og Kancellikollegiet,

Erik Rothsten til Lerbæk, Kancelliraad og Landsdommer i Nørrejylland,

Holger Parsberg til Eskjær, Kancelliraad og Landsdommer i Sjælland,

Andreas von Engberg til Raunstrup, Kancelliraad og Landsdommer i Sjælland,

¹⁾ Se Side 131 Note 2.

Knud Urne Sivertsen til Juelskov, Kancelliraad;
til Kancelliraader:

Jens Rosenheim, Kammer- og Kommerceraad,
Erasmus Bartholin til Lindholm, Assessor i Højesteret og
Konsistorium, Mathematicus regius og Professor hono-
rarius,

*Villum Vorm*¹⁾, Assessor i Højesteret, Historiograf og
Bibliothekar,

Peder Lerche til Lerchenfeldt, Landsdommer i Nørrejylland,
Sten Bille til Jungergaard;

til Kancelliraader og virkelige Kammer-
raader:

Jens Foss, Assessor i Højesteret,

Frederik Giese til Giesegaard, Admiralitetsraad, Assessor og
Sekretær i Kammerkollegiet,

Niels Bentzon til Voer, Admiralitetsraad, Assessor i Kam-
merkollegiet og Vice-Generalprokurør;

til Kammerraader:

Andreas Günther, Admiralitets- og Kommerceraad, Assessor
i Kammerkollegiet og Direktør over den øresundske
Tolds Oppebørsel,

Jørgen Elers, Assessor i Højesteret og Kammerkollegiet.

Hermed ophørte Ordens- og Titelluddelingerne paa
Rosenborg i Christian den Femtes Tid, og vi høre nu fra
Resten af hans Regering kun om Kongefamiliens Besøg,
om Familiefester og om Gesandters Modtagelse der. Saa-
ledes diverterede Hans Majestæt og det hele kongelige Her-
skab sig den 12. November 1684 paa Rosenborg og ud-
klædte sig i forskjellige Dragter, og i Anledning af Dron-
ningens Fødselsdag den 27. April 1687 trakterede Kongen
i sin Have, hvor der om Sommeren under Prinds Jørgens
Besøg ligeledes blev holdt Taffel. Den 13. November

¹⁾ Se Side 131 Note 2.

1688 om Formiddagen havde den franske Gesandt Marquis de Chivarny Afskedsaudients paa Rosenborg, hvor hans Afløser Marquis de Mortangis om Eftermiddagen havde sin Tiltrædelsesaudients¹⁾.

De fyldigste Efterretninger om Rosenborgs Benyttelse som Opholdssted for Kongen og hans Familie foreligge imidlertid først fra de sidste ti Aar af Christian den Femtes Regering; Aaret 1690 kan saaledes opvise 47 Dage²⁾, paa hvilke Kongen har været der eller i Haven, i Reglen for at spise til Middag eller Aften; ved et af disse Besøg, den 27. Februar, blev der skudt til Maals³⁾; et Uheld ramte Kongen her den 11. Maj, idet Hesten stejlede med ham i Haven, saa at han faldt af; han kom dog ikke til Skade herved⁴⁾. To Gange, den 12. Juni og 30. Juli, var han Gjæst hos Hans Koch, og fra Midten af Juni til Midten af Juli brugte han Bade paa Rosenborg⁵⁾, hvor han i den Anledning enkelte Gange overnattede⁶⁾.

Det følgende Aar, 1691, kan opvise 53 Dage, paa hvilke Kongen var paa Rosenborg⁷⁾; tre Gange, den 12.

¹⁾ Nyt hist. Tidsskr. 1. B. S. 495, Anm. 15. Rostg. Manusk.

²⁾ 27. Februar, 11. 14. 24. 25. 30. og 31. Maj, 1. 3. 6. 8. 12. 13. 14. 15. 17. 18. 19. 21. 26. 27. og 28. Juni, 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 23. 27. 29. og 30. Juli, 15. og 27. August, 4. 5. og 27. September, 28. Oktober, 16. 20. og 31. December.

³⁾ Kongens Dagbøger i Nyt hist. Tidsskr. 1. B. S. 511.

⁴⁾ Kongens Dagbøger a. St. S. 515.

⁵⁾ 12. 17. 21. og 28. Juni, 1. 5. 10. og 12. Juli. Kongens Dagbøger a. St. S. 517, 518, 519; han anfører, at han ialt har badet ni Gange paa Rosenborg; det syvende Bad, som han imidlertid ikke omtaler i Dagbøgerne, har han formodentlig taget den 8. Juli efter at have overnattet paa Rosenborg, se næste Anm.

⁶⁾ 27.—28. Juni, 7.—8. 9.—10. 11.—12. Juli.

⁷⁾ 9. 21. 26. og 27. Januar, 10. og 19. Februar, 7. 18. og 31. Marts, 2. 15. 21. 25. og 27. April, 6. 12. 13. 29. og 31. Maj, 8. 9. 10.

Maj, 20. August og 24. November, var han til Middag hos Slotsforvalteren; den 29. Maj og 11. Juni spiste han i Haven. Dronningens Fødselsdag, den 27. April, blev, efter at Kongen om Formiddagen havde holdt Statsraad paa Rosenborg, fejret sammesteds ved et Middagstaffel for Herskabet og alle Ministrene¹⁾. Den 6. Maj blev der skudt til Maals med Bøsser²⁾, og den 13. Juni blev der om Eftermiddagen skudt om en Oxe³⁾. I Juni Maaned brugte Kongen Bade paa Rosenborg⁴⁾ og overnattede i denne Periode nogle Gange der⁵⁾; den 16. Juni, da han tog det fjerde Bad, lod han sig kopsætte⁶⁾, og den 18. Juni holdt han Statsraad om Formiddagen paa Rosenborg.

I Aaret 1692 var Kongen kun 38 Gange paa Rosenborg⁷⁾; hos Hans Koch spiste han den 2. Juli og i Haven den 17. Juli og 7. August; den 14. Juni underskrev han Brevene paa Rosenborg; Skiveskydning fandt Sted den 7. August. Den 11. August om Aftenen udbrød der Ild i Fiolstræde, hvorfor Kongen red fra Rosenborg til Brandstedet, men Ilden blev snart slukket. Den

11. 12. 13. 15. 16. 18. 19. 20. 21. 25. og 28. Juni, 26. Juli, 1. 4. 9. 16. og 20. August, 28. og 30. September, 3. 7. 10. 15. 20. 24. og 27. Oktober, 10. og 24. November, 1. 15. og 29. December.

¹⁾ Rostg. Manuskr. og Maanedl. Rel. S. 603.

²⁾ Kongens Dagbøger i Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 199.

³⁾ Kongens Dagbøger a. St. S. 211 og Rostg. Manuskr.

⁴⁾ 9. 11. 13. 16. 18. og 20. Juni. Kongens Dagbøger a. St. S. 209, 211, 212, 213.

⁵⁾ 8.—9. 10.—11. 12.—13. 15.—16. 18.—19. Juni.

⁶⁾ Kongens Dagbøger a. St. S. 211.

⁷⁾ 14. Januar, 19. og 24. Februar, 8. 15. og 26. Marts, 23. og 30. April, 19. Maj, 9. 14. og 29. Juni, 1. 2. 3. 7. 17. og 19. Juli, 4. 7. 9. 11. 21. 28. og 29. August, 4. og 6. September, 15. 25. 26. og 27. Oktober, 3. 5. 22. og 29. November, 13. 15. og 20. December.

20. December om Eftermiddagen gave Kongen og Dronningen den franske Gesandt Marquis de Mortangis Afskedsaudients paa Rosenborg¹⁾.

I Aaret 1693 besøgte Kongen Rosenborg 31 Gange²⁾ og spiste tre Gange til Middag hos Hans Koch, nemlig den 13. Maj (efter at han havde ladet sig aarelade), den 9. Juni og 31. December. Den nye franske Gesandt Bonrepos havde den 19. Februar om Eftermiddagen sin første Audients paa Rosenborg³⁾. Kongen spiste til Aften i Haven den 14. Maj og alle Herskaberne sammesteds den 13. Maj og 29. Juni; ved sidstnævnte Lejlighed blev der efter Maaltidet antændt et Fyrværkeri paa Volden.

I Begyndelsen af Aaret 1694 indtraf der en sørgelig Begivenhed ved Rosenborg, idet Portneren den 10. Januar, da han om Aftenen i en stærk Storm skulde lukke den store Port, blev knust af denne⁴⁾. — Kongen, der den 3. Januar var kjørt forbi Rosenborg ad Volden, aflagde, ligesom de foregaaende Aar, hyppig Besøg her⁵⁾;

¹⁾ Maanedl. Rel. S. 764 og Rostg. Manusk.

²⁾ 7. 26. og 28. Januar, 4. 10. 15. 18. 19. og 25. Februar, 10. og 27. Marts, 11. 12. 19. og 27. April, 4. 13. og 14. Maj, 9. 12. og 29. Juni, 2. 9. 18. og 19. Juli, 14. Oktober, 20. og 21. November, 11. 21. og 31. December.

³⁾ Tage-Register Christian des Fünften S. 280, Bircherods Dagbøger S. 261 og Rostg. Manusk.

⁴⁾ Bircherods Dagbøger S. 282: Tildrog sig ved Rosenborg Slot en ulykkelig Hændelse, idet Portneren sammesteds, der hand om Aftenen vilde lukke den store Port i, fik udi denne sin Forretning en hastig Afgang; thi den stærke Vind slog Porten med en ilende Fart i paa hannem, saa at hans Hoved, Arme og flere Lemmer blev klemt i Stykker, og forarsagede ham en yukelig Død. — Stormen, der kom fra Nordost og var ledsaget af en haard Frost, bevirkede mange Oversvømmelser her i Landet. Mansa, Folkesygd. S. 491.

⁵⁾ 4. Februar, 6. 13. 17. 21. og 29. Marts, 17. 24. 25. 27. og 28.

han spiste den 29. Marts samt 1. og 26. Maj til Middag hos Hans Koch og den 7. Maj til Aften i Haven; samtlige Herskaber spiste til Aften paa Rosenborg den 17. Maj. Ved sit Besøg den 6. Marts besaae Kongen nogle unge Heste, som vare komne fra Nykjøbing. I Anledning af Dronningens Fødselsdag den 27. April spiste hele det kongelige Herskab til Middag paa Rosenborg, hvor baade Spisesalen og Bordet vare ligesom en skøn Urtehave at se¹⁾. Kongen, der de to foregaaende Aar ikke synes at have taget Bade paa Rosenborg, benyttede derimod saadanne her i Aaret 1694 i Maj og Juni²⁾ og overnattede flere Gange her³⁾; den 21. Maj beskjæftigede han sig med Statssager, idet han lod Postbrevene læse i Haven. Den 14. November lod han sig aarelade paa Rosenborg.

Aaret 1695 begyndte paa sædvanlig Maade, idet Kongen den 9. 10. 15. og 25. Januar aflagde Besøg paa Rosenborg; men sidstnævnte Dag begyndte han at lide af Podagra, som efterhaanden tog til, saa at han den 4. Februar maatte benytte en Rullestol fra Rosenborg, og først den 28. Marts var han atter saa vel, at han igjen kunde kjøre til sit Lystslot for at spise til Middag der⁴⁾; i April og Maj gjentog han ofte sine Besøg der⁵⁾,

April, 1. 7. 8. 9. 13. 14. 15. 17. 18. 21. 22. 25. 26. og 31.
Maj, 1. 7. 8. 17. 18. og 28. Juni, 12. Juli, 4. og 12. September,
10. Oktober, 14. 24. 26. og 29. November, 3. og 21. December.

¹⁾ Maanedl. Rel. S. 892 og Rostg. Manusk.

²⁾ 9. 14. 18. 22. og 26. Maj, 1. og 8. Juni.

³⁾ 8.—9. 17.—18. 21.—22. 25.—26. Maj, 31. Maj—1. Juni, 7.—8. 17.—18. Juni.

⁴⁾ Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 624 og Rostg. Manusk.

⁵⁾ 3. 4. 9. 10. 16. 17. 20. 21. 24. 25. og 30. April, 6. 8. 10. 18. 21. og 23. Maj; sidstnævnte Dag spiste han til Middag i Haven.

men hans Helbred var stadig vaklende, saa at han kun et Par Gange, den 17. og 25. April, kunde taale at ride¹⁾, medens han ellers maatte kjøre²⁾. Han besluttede derfor at holde sig i længere Tid i Ro paa Rosenborg og forlagde sin Residents hertil den 26. Maj; de første Dage derefter hengik dog paa sædvanlig Vis med Statssager, Taffeler, Skiveskydning, Kjøreture omkring Byen, til Ny Amager (Frederiksberg), Gyldenlund, Jægersborg og Dyrehaven³⁾; men da Kongen den 31. Maj paa Grund af en stærk Hoste, som i længere Tid havde plaget ham, maatte blive liggende til Kl. 9, og han Dagen efter befandt sig temmelig ilde og kastede op, saa at han om Aftenen, da hele det kongelige Herskab efter Sædvane var kommet til Rosenborg for at spise til Aften, ikke kunde nyde synderlig Andet end Grød, tog han, da det netop var Nymaane, næste Morgen, den 2. Juni, ind at svede paa; Følgen heraf var, at han blev meget mat, saa at han ikke kunde nyde Noget før Kl. 2, da han drak noget Mælk, og han maatte nu bekvemme sig til at udeblive fra Taffelerne og bruge en Mælkekur; tre Gange om Dagen, Kl. 5 Mor-

¹⁾ Den 17. April red han efter Middagstaffelet omkring i Haven (Rostg. Manusk.), og den 25. April red han henimod Aften fra Rosenborg til Kjøbenhavns Slot (Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 624 og Rostg. Manusk.).

²⁾ Den 30. April prøvede han fra Rosenborg en ny Rejsehaise.

³⁾ I Taffelet den 28. Maj i det røde Hus i Haven deltog Grev Reventlou, begge Juellerne (af *Niels Juel* findes Portrætter paa Rosenborg, Brock S. 70), Overkammerjunkeren, Oversekretærerne Moth, Jessen og Harboe, Marskal Rabe og Generalmajor Cormaillon. — Den 29. Maj kjørte Kongen om Formiddagen omkring i Lyst- og Kjøkkenhaven i Rullestolen, og henimod Middag kjørte han til Dronningens Have, hvor han blev »trakteret med allehaande Lystighed« af Hendes Majestæt.

gen, Kl. 11 Formiddag og Kl. 6 Aften skulde han saaledes drikke Mælk med Franskbrød eller Perlebyg til, medens han iøvrigt ikke maatte nyde Noget. Da han ikke kunde taale at gaa, blev han kjørt omkring i Haven i en Rullevogn¹⁾, men efterhaanden bedredes hans Tilstand, og Hosten ophørte den 12. Juni; den 18. Juni spadserede han lidet i Haven støttet til Dronningens Arm, og han forsøgte nu ogsaa at gaa nogle Gange frem og tilbage i sit Værelse uden Stokke; den 21. begyndte han at nøjes med een Stok og kunde gaa fra sit Værelse ud i Haven forbi det firkantede Hus til den hollandske Kjøkkenbygning²⁾; paa denne Tid led han dog af Tandpine og fik derfor den 22. en Tand trukken ud. Den 27. Juni ophørte han, efter om Formiddagen at have ladet sig aarelade, med at drikke

¹⁾ Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 624, jvfr. S. 623.

²⁾ Det hollandske Kjøkken i Rosenborg Have (i det røde Lysthus eller Eremitagen, jvfr. Inventariet af 1718 S. 591—596, hvor nu Herkulespavillonen ligger) var ligesom et tilsvarende i Badstuen ved Frederiksborg blevet indrettet af Kurt Adeler, som i Aaret 1673 til Betaling herfor efter Ansøgning fik Patronatsret til en Kirke i Bratsberg Amt (Rentekammerets Deliberationsprotokol 3. 169). I Partikulærkassens Regnskaber for de første Aar af Christian den Femtes Regering omtales en hollandsk Pige Reginne Bendtsdatter, som renholdt det hollandske Stentøj i Rosenborg Have, og som derfor fik 12 Rdlr. Kvartalet. — Naar Stouenberg (Rosenborg Slot og sammes historiske Mærkværdigheder 1840. S. 6) siger, at Betjenten her, som hejsede Anretningen op ved Hjælp af et Tridseværk, blev kaldet Postillon, da er dette vistnok en Misforstaaelse af Inventariet af 1718 S. 595, hvor det hedder: »Udj Een Maschine findis een Sølf Plade, der om een Krands, med trej palm greene. Altsammen af Sølf, hvor udj Maden, som Postellionen opfører, settis.« Ved Postellionen menes nemlig Porcelænet, jvfr. Meier, Efterretn. om Fredensborg Slot S. 46, 47.

Mælk om Middagen og Aftenen og nødfor første Gang ved et Besøg paa Ladegaarden Hønskjødsuppe med Perlebyg og stegte unge Høns og drak dertil Rødvin blandet med to Portioner destilleret Brøndvand, og om Aftenen spiste han paa Rosenborg Vandgrød og stegte unge Høns og drak dertil Rødvin blandet som ovenfor angivet. Med denne Levemaade vedblev han nu i længere Tid og kunde allerede fra den 29. Juni af undvære Middagsøvnene, som han havde vænnet sig til under Mælkekuren¹⁾; i Dagene fra den 3. til den 11. Juli tog han Bade, og den 14. Juli kunde han atter deltage i Taffelerne. Under hans Sygdom besøgte Kongefamilien ham daglig og spiste i Reglen til Middag eller Aften paa Rosenborg. Foruden de Adspredelser, som Kongen havde ved sin Families Besøg, ved hvilke der oftere blev afholdt Ringrenden i Rullefogne eller i Baade, skudt til Skive, spillet, spadseret o. desl., morede han sig ogsaa selv med Skiveskydning i Haven, og naar hans Helbred tillod det, kørte han omkring i Stadens Omegn eller besøgte Tojhuset, Kastellet, Toldboden, Holmen og Ladegaarden; engang, den 1. Juli, besaae han Brandsprøjterne paa Grønland ved Østerport, en anden Gang, den 2. Juli, var han ude ved Fuglestangen; han besaae ogsaa, den 28. og 29. Juni, Rustkammeret paa Rosenborg og var engang, den 14. Juni, med Bygmestrene Stenvinkel og Quellinus i Marmorværelset sammesteds; det synes heraf at kunne sluttet, at det omhandlede Værelses

¹⁾ Om Kongens Ophold paa Rosenborg hedder det i Maanedl. Rel. for Juni 1695 S. 1003: Hans Kongl. Majestæt haver sig udi denne Maaned mestendeel paa Rosenborg opholdet, og betient sig der det angenemme Sommer-Veyr.

Dekoration er blevet udført i Aaret 1695. Trods sin Sygdom forsømte Kongen ikke Statssagerne; thi naar det var Postdag, kom Ministrene til ham paa Rosenborg for at referere. Der blev ogsaa regelmæssig holdt Gudstjeneste paa Rosenborg hver Søn- og Helligdag; den første Søndag gav Kongen 4 Rdlr. i Tavlen, de andre Gange 2 Rdlr.¹⁾ Den Prædiken, som blev holdt Søndagen den 7. Juli, maa utvivlsomt have grebet Kongen dybt; thi Fredag Aften var der kommen en Kurér med det Budskab, at hans tyveaarige Søn Prinds Christian var død i Ulm paa sin Rejse til Italien, hvorfor Alle vare klædte i den dybeste Sorg.

Kongens stadige Ophold paa Rosenborg varede, med en kort Afbrydelse i Dagene fra den 16. til den 19. Juli, indtil den 23. samme Maaned; han forlagde derpaa Residentsen til Jægersborg og senere, hen paa Efteraaret, til Kjøbenhavns Slot; men han aflagde dog i denne Periode endnu adskillige Gange Besøg paa Rosenborg²⁾, hvor han ofte spiste til Middag, ligesom han ogsaa der beskæftigede sig med Statssager; enkelte Gange overnattede han ogsaa der³⁾. Kronprindsens Fødselsdag den 11. Oktober blev fejret i den hollandske Kjøkkenbygning ved et stort Taffel, ved hvilket Fyrsten af Anhalt var tilstede; der hørtes Vokal- og Instru-

¹⁾ 2. 9. 16. 23. 24. og 30. Juni, 2. 7. 14. og 21. Juli. Partikulærkassens Regnsk. og Rostg. Manusk.

²⁾ 3. 13. 20. og 26 August, 7. 12. 13. og 14. September (da der blev skudt om en Hest), 28. September, 8. 11. 16. 24. 25. 26. og 30. Oktober, 2. 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 23. og 26. November, 12. og 16. December.

³⁾ 24.—25. Oktober, 4.—5. 5.—6. 8.—9. 9.—10. 10.—11. 11.—12. 12.—13. November.

mentalmusik og Stykkers Løsning¹). I November Maa-
ned residerede Kongen paa Rosenborg fra den 8. til
den 13., og der blev da, tildels af denne Grund, flere
Gange holdt Taffeler her for det hele kongelige Her-
skab²); to Gange, den 6. og 8., holdtes disse i den hol-
landske Kjøkkenbygning. Før Taffelet den 13. November
gav Kongen Audients til en Hofmester fra Meklenborg,
som formodentlig var kommen hertil i Anledning af
Kronprindsens Formæling.

Forinden Kongen i Foraaret 1696 for en længere
Tid opslog sin Residents paa Rosenborg, havde han gjen-
tagne Gange aflagt Besøg der eller var paa sine Kjøre-
ture tagen igjennem Haven³). Paa Dronningens Fød-
selsdag den 27. April tog Kongen tidlig til Rosenborg,
hvorhen Ministrene ogsaa begave sig med Brevene, da
Posten var kommen; ved Middagstid kom Dronningen,
Kronprindsen, den kongelige Prindsesse og Prindsen af
Hessen og spiste i den hollandske Kjøkkenbygning;
efter Taffelet deltog Kongen og Prindsen af Hessen i
en Ringrenden i Baade, medens Dronningen og Kron-
prindsen kjørte tilbage til Kjøbenhavns Slot. Om Efter-
middagen blev der holdt Assemblé paa Rosenborg,
hvorhen Dronningen og Kronprindsen ankom henimod
Aften, og det hele Herskab begav sig da til Huset ved
Volden, hvor de strax gik tilbords ved et herligt an-

¹) Bircherods Dagbøger S. 309 og Rostg. Manusk.

²) 6. 8. 9. 11. 12. og 13. November.

³) 2. 15. Januar (Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 625), 30. Januar, 13.
Februar, 5. 10. 21. og 28. Marts, 2. April (da han spadserede
omkring i Haven), 4. 6. 15. 16. 18. 21. 22. 24. 25. 26. og
27. April, 4. og 6. Mai.

rettet Taffel. Da de havde sat sig, viste der sig en Triumfvogn med fire Heste for, den ene hvid med grønt Seletøj og grønne Fjer, den anden en Blaaskimmel med rødt Seletøj og røde Fjer, den tredje gul med blaadt Seletøj og blaa Fjer og den fjerde sort med gult Seletøj og gule Fjer; Kudsken var klædt i romersk Dragt, og paa Vognen sade to Trompetere, som, da man nærmede sig Huset, blæste en Marsch; medens en Fama, der stod bagved dem, tre Gange udraabte i et stort Horn: Vivat Charlotta Amalia. Da Vognen var kommen til Huset, stege tre Akademister ud af den og traadte hen til Taffelet; desværre savnes der Efterretning om, hvad der herefter passerede¹⁾.

Som ovenfor bemærket opslog Kongen sin Residents paa Rosenborg om Foraaret; dette skete den 12. Maj, og Dagen efter begyndte han her en Badekur. Medens denne varede, kom Hoffet i Reglen om Aftenen til Rosenborg for at holde Taffel der. Kongen synes i det Hele taget dengang at have befundet sig temmelig vel, idet han stadig foretog Udflugter tilvogns og tilhest, ligesom han ogsaa enkelte Gange skjød til Skive; den 18. og 19. Maj blev han portrætteret; ved Ophøret af Badekuren, den 30. Maj, befandt han sig »Gud were loffued naaget bedere vdi kneet og laarene»²⁾.

¹⁾ Rostg. Manusk. I sin Dagbog (Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 566) skriver Kongen: »war Droningens fødselszdag som wie holte vdi rosenborgs haffue, og holte den feete hele dagen igennem.« Festen omtales ogsaa i Maanedl. Rel. S. 26 og i Bircherods Dagbøger S. 318.

²⁾ Kongens Dagbøger i Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 567—568. — I Kongens Taffel den 15. Maj deltog Grev Reventlouw, Baron Juel, Overkammerjunker, Generallieutenant Pless samt Jessen og

Efter en Udflugt til Østrup og Jægersborg i Dagene fra den 3. til den 5. Juni vendte Kongen atter tilbage til Rosenborg, hvor han fra den 8. til den 28. samme Maaned brugte en Mælkekur¹⁾; da han, saalænge den varede, ikke kunde deltage i Taffelerne, kom Kongefamiliens Medlemmer paa denne Tid først efter Aftensmaaltidet til Rosenborg for at besøge ham; de tilbragte Tiden med at spadserere i Haven eller med at spille med Kongen; han var dog ikke saa lidende som det foregaaende Aar, idet han kunde undvære Rullestolen, og han spadserede ofte i Haven, endogsaa under et stærkt Regnvejr den 11. Juni; en Lidelsesfælle, Gehejmerraad Knuth, som paa samme Tid brugte Mælkekur, nød bemeldte Dag sin Middagsmælk sammen med Kongen paa Rosenborg. Kongen varetog som sædvanlig sine Forretninger, idet Ministrene paa Postdagene kom til ham paa Rosenborg, ligesom han ogsaa beskæftigede sig med militære Sager; den 17. Juni kom saaledes Generalmajor Munch med sine Folk til Rosenborg og prøberede nogle store Musketter i Haven, og den 24. Juni exercerede Kongen tre Musketterer, som havde Bajonetter i deres Flinter.

Medens Mælkekuren varede, havde Kongen kun maattet nyde Mælk, hvortil han undertiden spiste noget Franskbrød, men da den ophørte, begyndte han at nyde

Harbøe. — Kongens Ophold paa Rosenborg paa denne Tid omtales i Maanedl. Rel. S. 33 saaledes: Ved denne angenehme May-Maaneds Tid opholder sig Hans Kongelige Majestæt Voris Allernaadigste Herre mest paa Rosenborg, og Hans Kongl. Høyhed med sin Gemahlinde paa nye Amager.

¹⁾ Kongens Dagbøger i Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 568 og Rostg. Manusk.

Kjødmad; han spiste saaledes den 29. Juni Hønskjød-suppe og en stegt ung Kapun og drak dertil Rødvin med destilleret Brøndvand, hvilken Drik han den 3. Juli ombyttede med Rhinskvin og Dekokt, og den 6. Juli kunde han igjen deltage i Taffelerne. En ringe Upasselighed den 8. Juli, da han paa Grund af Snue maatte gaa tilsengs om Eftermiddagen, viste sig kun at være forbigaaende, idet han Dagen efter befandt sig noget bedre.

Efter at Kongens Ophold paa Rosenborg havde varet et Par Maaneders Tid, begav han sig den 14. Juli til Jægersborg »der it tag at vere«¹⁾, og om Efteraaret forlagde han Residentsen til Kjøbenhavns Slot; han aflagde dog endnu i den øvrige Del af Aaret adskillige Besøg paa Rosenborg²⁾, hvor han et Par Gange overnattede³⁾, den ene Gang, den 21.—22. August, fordi han havde brugt Damp til Ørene. Den 12. September overværede han nogle Artilleriøvelser i Haven, hvor der blev kastet nogle Granater, og den 4. Oktober kom hele det kongelige Herskab til Rosenborg for at bese en stor Himmelglobus af Kobber, som »en fremmed Raad og Mathematicus fra Jena ved Navn Dr. Erhard Weigek« i August Maaned havde opstillet ved Slottet, og som var forsynet med forskjellige Potentaters Vaabner istedetfor de sædvanlige Stjernebilleder; den var indrettet saaledes, at den af en eller to Personer ved Hjælp

1) Kongens Dagbøger a. St. S. 569.

2) Han var her saaledes den 21. 22. og 29. Juli, 5. 21. og 22. August, 11. 12. og 24. September, 4. 6. 10. 15. og 17. Oktober, 5. 12. og 25. November.

3) 21.—22. August, 11.—12. September.

af en Maskine kunde drejes een Gang rundt i 24 Timer, og naar man stod inden i den, viste der sig ved høj Lys Dag alle synlige Stjerner i deres rette Orden paa Grund af det Lys, som faldt ind gjennem de i den borede Huller; for dette Arbejde var der ialt blevet udbetalt Dr. Weigel 3000 Rdlr¹).

I Aaret 1697 residerede Kongen ikke paa Rosenborg som de to foregaaende Aar, men han aflagde dog ofte Besog der²), ligesom Kongefamilien ikke sjældent holdt Taffel der³); medens man den 13. Juni sad ved Aftensbordet, kom der Efterretning om, at der ved Uforsigtighed med en Tobakspibe var opstaaet Ildebrand paa Ny Amager, hvorfor det kongelige Herskab efter Taffelet kjørte til Brandstedet for at se paa Ilden, ved hvilken det paagjældende Hus næsten nedbrændte. — Tvende

¹) Tage-Register Christian des Fünften S. 332, Partikulærkassens Regnskaber. — I sin Lovtale over Christian den Femte, holdt ved Ordenshøjtideligheden paa Rosenborg den 28. Januar 1810, siger Schönheyder: Den berømte jenaiske Professor Erhard Weigel havde udtænkt en stoer Verdensmaskine, som skulde forestille alle Forandringer paa Himlen. Før at bestride Omkostningerne, havde han forgjeves henvendt sig til andre Fyrster. Hos Danmarks Konge fandt han Understøttelse, og Kunststykket blev fuldført.

²) 8. 14. 19. og 27. Januar, 18. og 24. Februar, 8. 12. og 13. Marts, 3. 10. 12. 13. 14. 20. 21. 22. 25. 27. og 28. April, 2. Maj, 9. 13. 14. 15. 16. 17. 19. 22. 23. 24. 25. 27. 28. 29. og 30. Juni, 1. 6. 7. 10. 11. 17. 18. 19. og 29. Juli, 12. og 16. August, 2. Oktober, 24. November, 2. og 9. December. — Den 16. November kjørte Kongen forbi Rosenborg.

³) 21. 22. 27. og 28. April, 2. Maj, 9. 13. 14. 15. 16. 17. 19. 22. 23. 24. 25. 27. 28. Juni (sidstnævnte Dag i Anledning af Kronprindsens nyfødte Søns Daab, jvfr. Nationaltidende 9. Maj 1880 Nr. 1443), 29. og 30. Juni, 1. 11. 18. og 19. Juli samt 12. August (sidstnævnte Dag holdtes Taffelet i Eremitagen eller den hollandske Kjøkkenbygning).

større Festligheder fandt Sted paa Rosenborg i bemeldte Aar, nemlig paa Dronningens Fødselsdag den 27. April, da der blev holdt Middagstaffel i Lysthuset ved Volden, og den 25. Juni, da Kongeparrets 30 Aars Bryllupsdag blev fejret der med stor Pragt. Hoffet havde sidstnævnte Dag spist til Middag hos Statholderen Ulrik Frederik Gyldenløve, hvorefter Kongen tog til Rosenborg, medens Dronningen, Kronprindsen og den kongelige Prindsesse begave sig til Kjøbenhavns Slot; herfra toge de dog atter Kl. 6 til Statholderen og diverterede sig med Spil og anden Lystighed, men henimod Kl. 7 kom Kongen for at afhente Dronningen, og da de kom til Rosenborg, blev der strax saluteret med 9 paa Volden staaende Kanoner. Taffelet fandt Sted i det firkantede Hus ved Muren og var arrangeret af Hofmarskal von Osten. Bordet, der stod mellem Pommerants- og Citrontræer, var i Form af en kongelig Krone, alle Retterne vare garnerede med Roser og begge Majestæters Navnechiffre, dannede af Pommerantser og Citroner, vare anbragte paa Bordet. Ved hver Skaal lode Trompeterne og Hærpaukerne sig lystig høre, og Kanonerne tordnede paa Volden. Først sent paa Natten endte denne glimrende Fest¹⁾.

I Aaret 1698²⁾ var Kongens Helbred ikke godt; thi først den 2. Marts kunde han kjøre ud, og Turen gjaldt da Rosenborg, hvor han ogsaa senere i Løbet af Aaret, ofte sammen med det øvrige kongelige Herskab, aflagde adskillige Besøg³⁾; han residerede imidlertid heller

1) Rostg. Manusk., Maanedl. Rel. S. 138, Tage-Register Christian des Fünften S. 344, 345.

2) Jvfr. Beckers Kvartalskr. Orion I. S. 25 ff. og Rostg. Manusk.

3) Kongen var her den 18. 22. 23. og 24. Marts, 4. og 18. April,

ikke det Aar paa Rosenborg, men overnattede kun enkelte Gange der¹⁾. [Den 23. Marts var han til Middag hos Hans Koch tilligemed Kronprindsen, Fyrsten af Anhalt, Hertugen af Würtemberg, Prindsen af Tillen- burg, Statholder Gyldenløve, Overkammerjunker Knuth, Generalmajor Cormaillon og Marskallerne Osten og Hahn, og den 13. Juli havde Slotsforvalteren atter fornemme Gjæster til Middag, nemlig, foruden Kongen, de to unge Gyldenløver, Overkammerjunker, Admiral von Stöcken og Marskal Osten; iøvrigt fandt Taffelerne Sted afvex- lende i den hollandske Kjøkkenbygning²⁾ eller i Dron- ningens Gemak³⁾ eller i selve Haven⁴⁾. — En Adspred- else af en ejendommelig Art havde Hoffet den 15. Maj; en Konduktør fra Norge havde nemlig før Taffelet an- stillet nogle Forsøg med en af ham opfunden Maskine til at gaa paa Vandet, men da en Person, som var an-

4. 8. 15. 18. Maj (da han besaae Tapeterne), 21. og 22. Maj, 1. Juni (da Overkammerjunker Knuth, Gehejmraad Gabel, Generalmajorerne Munch og Cormaillon, Admiral von Stöcken og Marskal von Osten deltog i Taffelet), 15. og 23. Juni, 13. 22. 23. (Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 57), 24. 25. 27. 28. 29. 30. og 31. Juli, 1. 2. 3. 5. 6. og 31. August, 12. 13. 15. 17. og 18. Ok- tober.

¹⁾ 24.—25. 28.—29. 29.—30. Juli, 31. Juli—1. August, 1.—2. 2.—3. 5.—6. August.

²⁾ Den 24. Marts (i dette Taffel deltog Kongen, Dronningen, Fyrsten af Anhalt med Gemalinde, Prindsessen af Homburg, Hertugen af Würtemberg, Prindsen af Tillenborg, General-Admiral-Lieute- nanten og Statholderen Gyldenløve, Grev Reventlou, General- major Cormaillon og Marskal von Osten; derimod vare Kron- prindsen og Kronprindsessen forhindrede ved Tandpine og den kongelige Prindsesse ved en Upasselighed, som havde varet fra den 13.), den 4. Maj (bemeldte Dag spiste Overkammerjunker- en samt Generalmajor Cormaillon og Marskal von Osten hos Kongen.)

³⁾ 18. Maj.

⁴⁾ 8. Maj.

sat ved Tøjhuset, i ikke ganske ædru Tilstand derpaa forsøgte at gjøre ham det efter, vippede han om med Maskinen og faldt i Vandet, saa at han dygtig gjennemblødt maatte trækkes op; Badet synes dog at have bragt Rusen til at fordunste; thi han forfriskede sig strax med et nyt Glas Vin.

Da Kongen paa Grund af en Hofteskade var daarlig tilbens, maatte han stadig benytte Rullevoغن, naar han var i Haven. Han fik imidlertid det Raad at bruge Druebade, hvorfor der blev forskrevet Druer fra Portugal¹⁾, men inden disse kom, tog han 17 Gange Rødvinsbade²⁾, hvori der var kogt Egeløv og en Kryderpose; fire af disse Bade tog han paa Rosenborg, den 28. 29. og 31. Juli og 1. August³⁾, og samtidig blev der anskaffet et Snørliv af en særegen Konstruktion til ham; dette Snørliv prøvede han gjentagne Gange paa Rosenborg⁴⁾, i Reglen i Overværelse af Gehejmeraad Moth, en hollandsk Kirurg, Hofskræder Rossum⁵⁾, der efter Kirurgens Anvisning havde forfærdiget Snørlivet, Hofskomageren og en Kleinsmed Mester Johan Gerdes, som boede ved Reformert Kirke. I Oktober ankom Druerne til Rosenborg, hvor Kongen den 12. 13. 15. og 18. indfandt sig for at bese dem, og hvor han den 13.

¹⁾ I Partikulærkassens Regnskaber for 1698 nævnes 600 Rdlr. til Druer fra Portugal.

²⁾ I Partikulærkassens Regnskaber for 1698 omtales, at der var bragt Rødvin til Rosenborg.

³⁾ Den 3. August vilde han ogsaa have taget Bad paa Rosenborg, men maatte opgive det, da Vejrét var daarligt. Af de øvrige 13 Bade tog han 12 paa Badstuen ved Frederiksborg og 1 paa Eremitagen.

⁴⁾ 23. 25. 27. og 29. Juli, 2. 3. og 6. August.

⁵⁾ Partikulærkassens Regnskaber.

og 18. overværede deres Udpresning¹⁾; men da han den 19. Oktober var kommen tilskade paa Jagten i Jægersborg Dyrehave, blev der ingen Anvendelse for Druerne, og Skallerne bleve derfor den 26. Oktober bragte fra Rosenborg til Kjøbenhavns Slot og satte i Forvaring der.

Efter sit Uheld paa Jagten var Kongen længe senge­liggende, og først den 18. Marts 1699 om Eftermiddagen kunde han atter kjøre ud; Vejret var den Dag smukt, men der blæste en kold og skarp Vind; Turen gik over Volden forbi Vester- og Nørreport til Rosenborg, i hvis Have han kjørte omkring²⁾. Iøvrigt indfandt Kongen sig i Løbet af Foraaret og Sommeren flere Gange paa Rosenborg³⁾, hvor han ogsaa enkelte Gange overnattede⁴⁾. Taffelerne holdtes i Reglen i den hollandske Kjøkkenbygning eller, som den ogsaa kaldtes, Eremitagen⁵⁾. En Tid lang residerede han paa Frederiksborg, hvorfra han to Gange, den 24. Maj og 7. Juni, tog til Rosenborg for at give den polske Gesandt Voivod Galetski Audientser⁶⁾. Kongens Helbred var i Slutningen af Juni begyndt at blive bedre⁷⁾, idet han fik

¹⁾ Den 15. Oktober var Kongen ledsaget af General Cormaillon, Gehejmerraad Moth, Amtmand Rabe, Marskal von Osten og Justitsraad Rømer.

²⁾ Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 635.

³⁾ Kongen var her den 21. Marts, 1. 8. 24. og 25. Maj, 7. 8. 20. 21. 22. 28. 29. og 30. Juni, 11. 12. 24. 25. 26. og 27. Juli, 1. 2. og 3. August.

⁴⁾ 24.—25. Maj, 7.—8. 20.—21. 21.—22. 28.—29. Juni, 24.—25. Juli, 1.—2. August og maaske endnu enkelte andre Gange, hvilket imidlertid ikke med Sikkerhed kan ses af Kilderne.

⁵⁾ 21. 29. og 30. Juni, 12. 25. og 26. Juli, 2. August. Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 639 og Rostg. Manusk.

⁶⁾ Nye Tidender S. 34, 41.

⁷⁾ I Nye Tidender for Juni 1699 S. 42 læses: Den 28. have vi

større Appetit, men en Maanedstid efter gik det atter tilbage; den 2. August deltog han vel i Middagstaftelet paa Eremitagen ved Rosenborg, men nød kun lidet, og ved Aftenstaftelet spiste han slet Intet; om Natten befandt han sig ilde, havde Hoste og kastede op; næste Dag, den 3. August, indfandt Kronprindsen sig paa Rosenborg og spiste til Middag sammen med sin Fader, men Kongen befandt sig atter ilde efter Taffelet og maatte lægge sig til Hvile, inden han tog til Jægersborg, hvorhen hele det kongelige Herskab da begav sig¹⁾. Dette blev hans sidste Besøg paa Rosenborg, og tre Uger efter hensov han paa Kjøbenhavns Slot²⁾.

igien havt den Glæde at see H. Kongl. Majest. her i Staden fremfare, hvor Hans Maj. nogle Dages Tiid til denne Maanedes Udgang forbliver paa sin Rosenborg, derfra H. Majest. igien da agter sig til Fridriksborg. Hans Bedring omtales i Rostg. Manusk.

¹⁾ Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 641.

²⁾ Christian den Femte efterlod i rede Penge paa Rosenborg 140000 Rdlr. i Guld, jvfr. Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 615: at der i hans Tid paa Rosenborg opbevaredes større Summer, ses ogsaa af den svenske Gesandts Relation af 27. Novbr. 1682 i Danske Saml. 2. R. 5. B. S. 105.

Slotsforvaltere i det 17de Aarhundrede.

Markus Wiblitz	1606—1623.
Knud Hansen	1623-c.1632.
Laurits Nielsen Randulf	1633—1634.
Peder Nielsen	1635—1637.
Johan Funck	1638—1645.
Esaias Andersen	1645.
Hans Hansen <i>1sten</i>	1645—1648.
Bertel Jensen	1648—1650.
Hans Rostgaard	1650—1656.
Johan Hack	1656—1663.
Anders Thomsen	1663—1670.
Anders Madsen	1670—1681.
Hans Eilersen Koch	1681—1703.
